AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Bugün Çıkan Gölgeyi
O K U Y U N U Z

HAVILLAND PUDRASI
Cildinizin taravetini ve güzelliğini bir kat daha arttıran yüksek evsafta bir pudradır.

Cildinizi matlaştırır ve ona sihirli bir cazibe bahşeder

Havilland
Pudrası

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL
Kapak baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl : 4 Cilt XI. Sayı : 179
Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P.K. 582 . Ankara
İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiatı 85 Kuruş

Başyazarı

Metin TOKER

*AKİS Neşriyat **Ltd. Şirketi** adına*
İmtiyaz** sahibi ve yazı **işlerini
fiilen idare eden Mesul Müdür:

Tarık HALULU

Umumi Neşriyat Müdürü
İlhami SOYSAL

Karikatür:
TURHAN

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

Klişe:
Desen Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü:
Mübin TOKER

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	8 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	**16 lira**
1 yıllık	(52 nüsha) :	32 lira

İlan Şartları:
3 **renkli arka** kapak (Tam **sayfa):**
850 lira
Kapak içi 800 lira, metin **sayfaları**
Santimi 4 lira.

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih : 10.10.1957

Kapak resmimiz
İlyas Mert
"Islahçı"başı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Bütün Türkiye seçimlerden bahsediyor. Her yerde 1 numaralı konuşma mevzuu bu. Evlerde, tramvaylarda, vapurlarda ve otobüslerde. Gazeteler hemen sadece seçim lafıyla dolu. Partilerde neler oluyor? Zira bütün gözler şu anda siyasi partilere çevrilmiştir. AKİS ekibi bir hafta zarfında topladığı alâka uyandırıcı haberleri YURTTA OLUP BİTENLER kısmında sizlere mutad üslubuyla nakletmektedir. Muhalefet partilerinden haber almak kolay olmaktaysa da İktidar Partisi basına kargı umumiyetle AKİS'e karşı hususî şekilde çekingen davranmaktadır. Bunun sebebini anlamak zordur. Umumiyetle basın, hususî şekilde AKİS D. P. ye ait haberleri sütunlarında, ama hakiki veçheleriyle vermeye hazırdırlar. Akla bir ihtimal geliyor: Acaba D. P. içinde olup bitenleri aksettirmek D. P. aleyhinde propaganda, mı teşkil ediyor.

Bu hafta Metin Toker ikinci başyazısını yazdı. Geçen hafta genç gazeteciyi hapishaneden alan AKİS ekibi sadece çocuğuyla biraz oyalanmasına müsaade etti, öğle üzeri onu alıp mecmuaya getirdi ve odasına adetâ, kilitliyerek yazısını yazmadan bırakmadı. Gazeteciliğin ne olduğuna herkesten iyi bilen Metin Toker bu yeni mahpusluğa gülümseyerek boyun eğdi. Okuyucularıma da kendisini özlediklerini gayet iyi biliyordu. Bu hafta Metin Tokerin mecmuaya daha fazla emeği geçti. Başyazısını mutat veçhile HAFTANIN İÇİNDE başlığı altında bulacaksınız. Fakat ADALET kısmında hapishanelerimizin haline dair nefis bir röportaja rastlayacaksınız ki, eminiz, röportajın canlılığından sahibinin kim olduğunu derhal anlayacaksınız.

AKİSİN YAZI MÜSABAKASI bu haftadan itibaren 16. sayfaya taşmıyor. Bundan maksad YURTTA OLUP BİTENLER kısmına biraz daha fazla yer ayırabilmektir. Böylece 11. sayfamız da boşalmış oluyor. A KİSİN YAZI MÜSABAKASI ümidimizin fevkinde bir alâka görmüştür. Gönderilen yazılar şimdiden bir kaç dosya dolduruyor. Bunların arasında ilk eleme yazı işleri heyetimiz tarafından yapılmakta ve beğenilenler sırayla neşredilmektedir. Şimdiye kadar o sütunlarda son derece dikkate şayan fikirlere rastlandığını elbette herkes müşahede etmiştir. Bu bakımdan nihai jürinin işi hiç de kolay olmayacaktır. Bilhassa şu seçim arifesinde Demokrasi içinde yaşamaya azimli milletlerin ne yapmaları gerektiğini bilmek çok faydalı olacaktır.

Adil Aşçıoğlu bu hafta ÇALIŞMA sayfamızda işçiler için çok alâka uyandırıcı bir mevzuu işliyor. ÇALIŞMA sayfamız yalnız işçileri cezbetmiyor. Aldığımız bir çok okuyucu mektubu her sınıf okuyucunun işçi meselelerini dikkatle takip ettiğini gösteriyor. AKİS bu meseleleri cazip bir tarzda, ama esasına inerek ele alan tek mecmua olmak bakımından mesuliyetini müdriktir. Bu sayfamız gittikçe daha canlı bir hal alacaktır. Aynı şekilde İKTİSADİ VE MALİ SAHADA ile DÜNYADA OLUP BİTENLER kısımlarımız artık tamamile YURTTA OLUP BİTENLER kısmımız tarzında hazırlanacaktır. Önümüzdeki sayıda bu iki sayfa büyük bir değişiklik arzedecektir. Zaten dış politika bahsinde AKİS'in hadiseleri ele alış tarzı şimdiye kadar diğer basın organlarının bu işi yapış tarzından değişik olmuştur. Hâdiselerin daima AKİS'i haklı çıkarmış olması o serviste çalışan arkadaşlarımızın büyük iftihar vesilesidir.

Saygılarımızla

AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

D. P.

Son perde

Hâdise bu haftanın başında Pazartesi akşamı Edirnede, köprünün civarında, nehre bakan bir evin oturma odasında geçti. Aile radyonun başına toplanmıştı. D. P. nin aday listesi ilan edilecekti. İki gün evvel C.H.P. nin Edirne adaylarını Edirneliler öğrenmişler ve memnun da kalmışlardı. Fakat radyonun başında toplanan ailenin reisi hiç bir partiye kayıtlı değildi. Onun için kararını vermeden evvel D. P. adaylarını da bilmek istiyordu. Edirnede mücadele bu iki parti arasında cereyan edecekti. Pek çok yerde olduğu gibi Hür. P. ve C. M. P. Trakyanın bu büyük vilâyetinde fazla bir ehemmiyet taşımıyordu.

Radyo D. P. adaylarının ilânına Adanadan başladı. Onu Adıyaman, Afyonkarahisar ve Ağrı takip etti. A'lar, B'ler, Ç'ler ve D'ler tamamlandıktan sonra E'lerde ilk olarak Edirne ismi okundu. Rükneddin Nasuhioğlu, Dr. Mükerrem Sarol... Aile reisi hayretle ayağa kalktı;

"— Kim, kim, kim?."

Radyo aday isimlerini vermekte devam ediyordu. Son Edirne adayı olarak Nureddin Manyas adı okundu. Spiker Edirneden Elazığa geçti. Fakat tarafsız Edirneli hâlâ kendine gelememiş, yerine oturmamıştı. Dr. Mükerrem Sarol Edirne adayı!. Listenin başında o, listenin sonunda Nureddin Manyas. Maşallah, maşallah.. Edirnelilerle, doğrusu ancak bu kadar alay edilebilirdi. Dr. Mükerrem Sarol istanbul milletvekiliydi. İsminin D P. İstanbul listesini zayıf düşüreceği mülahaza edilmiş olabilirdi. Hakikaten sabık Devlet Bakanı ve Türk Sesi gazetesi sahibi etrafında son üç sene zarfında pek çok gürültü olmuştu. Ama Edirnenin kabahati neydi? Dr. Mükerrem Sarolun Edirneyle alâkası yoktu ki.. Adaylığı meselâ Antalyadan konmuş olsaydı, anlamak bir dereceye kadar kabildi; Doktorun orada yaygın bir şöhreti vardı. Fakat Edirne?. Nureddin Manyasın vaziyeti bambaşkaydı. Nureddin Manyas Ankara Merkez Cezaevinin . eski bir sakiniydi. Lastik karaborsacılığı yaptığı ithamıyla hakkında takibata girişilmiş, tevkif edilmiş, haftalarca mevkuf kalmış, sonra kefaletle tahliye olunmuştu. Şimdi on bin lira kefalet ödediği için serbestti. Zira muhakemesi devam ediyordu. Gergi milletvekili seçilirse takibat hemen duracaktı ve bu, Nureddin Manyas için son derece mühimdi. Nitekim aday olmak maksadıyla D. P. ye geniş yardımlar yapmıştı. Ama bunun Edirnelileri ilgilendiren tarafını sezmek son derece güçtü. D. P. niçin Nureddin Manyası mahkemeden kurtarmak için Edirnelilerden rey istiyordu?

Dr. Mükerrem Sarol
Hayırdır inşallah!.

Bu hafta zarfında Edirnede hemen sadece bu mevzu konuşuldu. Bir ara Rükneddin Nasuhioğlunun böyle bir liste içinde bulunmak istemediğinden feragat edeceği rivayetleri dolaştı. Hakikaten iki isim Edirnenin Demokratlarını dahi hayal sukutuna uğratmıştı. Sanki D. P. Edirneyi gözden çıkardığı için böyle zayıf bir listeyle C. H. P. nin karşısına geçmişti. Vilâyetin havası bir anda değişiverdi.

Refik Koraltan, Celâl Bayar ve Adnan Menderes
Şerefe!. Ama hangi zaferin şerefine?

Liderin arzusu

Edirne, D. P. listesinden memnun kalmayan tek vilâyet olsaydı, mesele yoktu. Fakat aday listelerinin tanziminde tatbik edilen usuller hemen her tarafta infial uyandırdı. İstenilmedikleri, aday yoklamalarında alenen ifade edilen milletvekillerini Genel Merkez inanılmaz bir fütursuzlukla gene o vilâyetin listesine sokmuştu. Bunun tipik misali Murad Âli Ülgendi. Afyonlular Murad Âli Ülgeni istemiyorlardı. Yoklamalarda kendisine rey vermemişlerdi. Fakat bu haftanın başında Ankarada Genel Başkan yoklamada kazanmış bir Afyonlunun ismim çizdi ve Murad Âli Ülgenin ismini yazdı. Son zamanlarda dış talerinde ihtisas yapmaya başlayan Konyalı Murad Âli Ülgen Genel Merkes tarafından Afyonlulara empoze ediliyordu. Aynı yolda kararlar başka talihsiz adaylar hakkında da alındı. Genel Başkanın kanadı altındaki bir aday yoklamayı mı kaybetmişti, sanki kendisine rey vermeyenler cezalandırılmak isteniliyormuş gibi üstad gene aynı vilâyet listesine sokuluyordu. Mekki Sait Esen Balıkesirden, Hulusi Köymen Bursadan geri alınmamıştı. Gerçi bir kısım talihsiz adaylar yer değiştirmişlerdi. Bir vilâyete şirin görünemeyenler başka yerden aday gösterilmişlerdi. Fakat Genel Başkan bazılarını oldukları yerde bırakarak ora halkına ve teşkilâtına bir ders vermeyi faydalı bulmuştu. Bu, bir nevi kuvvet denemesiydi,

Haftanın içinden

BU TALİHSİZLİĞİ YENMELİYİZ

Metin TOKER

Üç seçimden beri Demokrasimize bir talihsizlik musallat oluyor. Muhalefeti kuvvetli bir Meclisi bir türlü kuramıyoruz. Kabahatin başı C. H. P. de. Eğer 1946 da dürüst bir seçim yapılabilseydi ihtimal ki İktidarı gene o muhafaza edecek, D. P. de yüzden fazla milletvekilli, asıl gayretini Meclis içinde gösteren bir Muhalefet partisi olacaktı. Aynı şey, ters taraftan, 1950 de gerçekleşebilirdi. D.P. İktidarı alabilir, C H P . bol sayıda sandalyayla onun karşısına geçerdi. Olmadı. Bir taraftan 1946 seçimlerinin infiali, diğer yandan seçim sisteminin azizliği neticesi C. H. P. vatan sathında değil ama Mecliste silindi ve adeta tek partiye dönüldü. 1954 te de talih Demokrasimize gülmedi. Halbuki seçmenin Önünde büyük bir şans vardı. Eğer Meclise bir kaç yüz tane muhalif sokabilseydik, hele bu muhalifler Barutçular, Aksallar, Zamangiller, Satırlar, Sümerler, Dursunoğlular, Günaltaylar gibiler olsaydı sadece Demokrasimiz değil D. P. de ve bilhassa Menderes de çok şey kazanırdı. Talihsizlik Demokrasimizin yakasını 1954'te de bırakmadı. Muhalefet sadece kemiyet itibariyle değil, daha mühimi keyfiyet itibarile 1950 ye nisbetle dahi pek zayıf geldi. Muhalefet saflarını kuvvetlendirmeleri, tek partiye set çekmeleri bakımından Hürriyetçilerin Demokrasimize hizmetleri asla unutulmayacaktır. Eğer onlar totaliter D. P. içinde, pek çok şeyi istihkar ederek, hatta tehlikeleri göze alarak mücadeleye atılmasalardı. İhtimal ki cılız C. H. P. muhalefeti karşısında D. P. rejimi tamamaile dejenere etmek imkânını kolaylıkla bulur, büyüklerimizden birinin tâbir ile "İnce Demokrasiye paydos" denilirdi. Seçmenin ve seçim sisteminin müşterek hatasını o idealist gençler tamir ettiler.

Şimdi yeni bir seçimin arifesindeyiz. Yeni seçim, seçmen için yeni bir şans demektir. Artık bu sefer Türk seçmeni, eğer hakikaten demokratik bir nizam içinde yaşamak istiyorsa Muhalefeti kuvvetli bir Meclis teşkil etmek mecburiyetindedir. İşin aslına bakılırsa D. P. nin 1 numaralı adamının, Adnan Menderesin vatanseverliğinden ve memleket aşkından şüphelenmek için sebebin zerresi yoktur. Aynı şekilde, D.P. nin karşısında bulunan partilerin liderleri de vatana en faydalı idare tarzını gerçekleştirmek gayesini gütmektedirler. Eğer 1950 de böylesine kuvvetli bir ekseriyetle D. P. değil de başka bir parti İktidara gelseydi o partinin lideri Adnan Menderesten iyi değil, kötü olurdu. Dert şahıslarda aranmamalıdır. Dert, bütün seçimlerde kuvvetli bir muhalefetin Mecliste yer alamamasından ibarettir. Bunu sağlayacak olan da seçmendir.

Önümüzdeki seçimler o bakımdan büyük hususiyet taşımaktadır. İktidarı kimin alacağı ikinci derecede mühimdir. Asıl mesele, İktidarın karşısında kemiyet ye keyfiyet itibarile göz dolduran bir Muhalefetin bulunup bulunmayacağı meselesidir. Eğer bir defa daha talihsizlik yakamızda asılı kalırsa, eğer yeniden İktidar mutlak hakimiyeti ele geçirirse ve Meclis bazı Demokrat liderlerin arzu ettikleri gibi "dikensiz gül bahçesi" olursa Demokrasimiz hiç olmazsa bir çeyrek asır geriye gidecektir. İktidarın en kuvvetli namzedi olan D. P. Yeni Nizamın esaslarını resmen ilân etmiş ve seçimleri kazandığı takdirde nasıl bir rejim kuracağını Türk milletine bildirmiştir. Demek ki bu sefer seçmen reyini son derece akıllı şekilde ve şuurla kullanmak zorundadır.

D. P. "dikensiz gül bahçesi"ni gerçekleştirmek için elindeki bütün imkânları seferber etmiştir. Kanunlar ve seçim arifesinde yaratılan hava İktidara avantaj vermektedir. D. P: den seçmen ne kadar soğumuş bulunursa bulunsun, milyonlarca reyin gene Menderesin partisine gideceğinden herkes emin bulunmalıdır. Fakat muhalefet için vaziyet bambaşkadır ve Muhalefet seçmenin bütün aklı selimini kullanmasına muhtaçtır.

D. P. Muhalefet partilerinin işbirliğini yasak etmiştir. Bununla güdülen gaye gün ışığı kadar aşikârdır: Muhalefete verilen reyleri bölmek. Halbuki müstakbel Mecliste Muhalefet bu defa da silik kalırsa istikbalimiz son derece karanlık olacaktır. O halde reylerimizle Muhalefeti desteklemeyi, İktidara rey vermeye tercih etmeliyiz. D. P. nin çıkardığı son kanunların zehirini ancak böylelikle almak kabildir. D. P. nin bazı icraatını beğenebiliriz. Hatta bazı D. P. liderlerine sempati de besleyebiliriz. Ama hatırdan çıkarmamalıyız ki İktidar partisi, mevcut kanunlar sayesinde nasıl olsa bır çok yerde seçimi kazanacak, bir çok yerde muzaffer olacaktır. Hatta D. P. reylerin dörtte birinden biraz fazlasını aldığı vilâyetlerde tam liste halinde milletvekili çıkartacaktır. Buna karşı yapılacak şey, seçmenin tamamile objektif esaslar dairesinde, bulunduğu yerin en kuvvetli muhalefet partisini seçmesi ve reyini o istikamette kullanmasıdır.

Bütün muhalefet partileri, sıkı bir propagandayla en kuvvetli muhalefet partisinin kendi partileri olduğunu ileri sürecektir. Dinlenilen sözleri tartmak, bugün seçmen için bir vazifedir. En kuvvetli muhalefet partisini seçmek, pek çok yerde o kadar zor değildir. Büyük şehirlerde de insan hislerinden biraz tecerrüd edebilirse hangi muhalif partinin en fazla şansa malik bulunduğunu kolaylıkla anlayabilir. Gönül çok isterdi ki muhalif partiler kendi aralarında en kuvvetliyi tesbit ve ikisi, üçüncü lehine feragat etsin. Bu da olamadı. Ama politikacıların yapamadıklarını biz seçmenler yapmaya mecburuz.

Seçeceğimiz partilim fazla ehemmiyeti yoktur. Hatta bir muhalif partinin iktidarı alması işleri sadece kolaylaştırır. Hemen bütün muhalefet aynı şeyleri vaad ediyor. Hele C. H. P. nin altı ay sonra nisbi temsil esasına göre yeni seçimlere gideceğini bildirmesi bir çok müşkülü ortadan kaldırmaktadır. Bölgemizin en kuvvetli muhalif partisine rey verirsek İktidarın son kanunlarını tesirsiz kılmış. Meclisi "dikensiz gül bahçesi" halinden kurtarmış oluruz. Başka muhalif partilerin listesinde gözümüz kalabilir. Onlarda Meclise sokmak istediğimiz şahsiyetlere rastlayabiliriz. Eğer onları desteklemek için şansı fazla olmayan partiye rey verirsek İktidarın oyununa gelmiş oluruz. Zira İktidar İşbirliğini önlerken her şeyden çok seçmenin işte bu temayülünü hesaba katmış, reyleri o sayede dağıtacağı zehabına kapılmıştır. Varsın altı ay müddetle en beğendiğimiz milletvekili adayı Meclisin dışında kalsın. Hiç kimse, altı ay Meclise giremedi diye ölmemiştir. Nisbi sistemle seçimler yenilenince o kıymet nasıl olsa yerini alacak ve memleket hizmetine girecektir. Muhalefet partileri arasında tek tefrik faktörü, bugün, seçim şansı olmalıdır. Zira hakikatte bu partilerin her birine aynı şekilde itimad caizdir. Unutmamalıyız: D. P. nasıl olsa rey alacaktır, kanunlar onun lehinedir. Muhalefete de düşse kâfi sayıda milletvekili çıkaracaktır. Desteklenmesi lâzım gelen Muhalefettir. En kuvvetli muhalif partidir. Demokrasimize musallat olan talihsizliği bu defa da yenemezsek, bilinmez bu imkânı bir daha kaç sene sonra ele geçirebiliriz.

Büyük güçlükler

Doğrusu istenilirse aday listelerinin tanzimi D. P. liderlerinin basına büyük gaileler açmıştı. Adayların tesbiti işinde iki baş, Celâl Bayar ve Adnan Menderes 1 numaralı rolü oynamışlardı. Her ' taraftan müracaat onlara yapılıyordu. Celal Bayar ve Adnan Menderes bu münasebetle bir çok defa bir araya gelmişlerdi. Bir çok isim, arap harfleriyle bizzat Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından yazılmış, bir çok isim de onlar tarafından silinmişti. Bu arada ehemmiyetli münakaşalar cereyan etmiş, fakat iki lider her meselede bir "compromis"ye varmışlardı. Karşılıklı tavizler alınıp verilmiş, gaye aynı olduğundan uyuşma kolay olmuştu. Fakat bu şekilde tesbit edilen listelerin fazla kuvvetli bulunduğunu iddia etmek son derece güçtü. Mahalli arzulara ehemmiyet verilmemesi, bir takım kimselerin "empoze" edilmesi, İhsan Aktürel, hattâ Hazım Türegün gibi karakter sahibi milletvekillerinin - ki bunlar, temsil ettikleri vilâyet halkının da sevgi ve hürmetini kazanmışlardı- açıkta bırakılması, buna mukabil "yumuşak başlı"ların tercih edilmesi D. P. nin seçim şansını azaltan faktörlerdi.

İstanbul listesi

Geçen haftanın sonunda üzerinde en fazla durulan liste İstanbul listesi olmuştu. Bir defa İstanbul 39 milletvekili çıkarıyordu. Sonra Türkiyenin bu en büyük vilâyetinin hususî bir ehemmiyeti vardı. İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk haftalardan beri bu liste üzerinde çalışmıştı. İstanbulda düşünülecek iki faktör vardı: Halk ve teşkilât. Halk D. P. den hayli soğumuştu. Teşkilât ise hizipçilikle malûldu. Üzeyir Avunduk evvelâ hizip şefleriyle anlaşmanın yollarını aramıştı. Şefler, listeye alınmaları şartıyla hizipçiliği durduracakları vaadinde bulunmuşlardı. Başlıca iki isim karşı karşıyaydı. Dr. Sarol ve Necmi Ateş. İki tarafın da milletvekilleri vardı, iki taraf da pek çok şey yapabileceğini söylüyordu. Bir ara talih

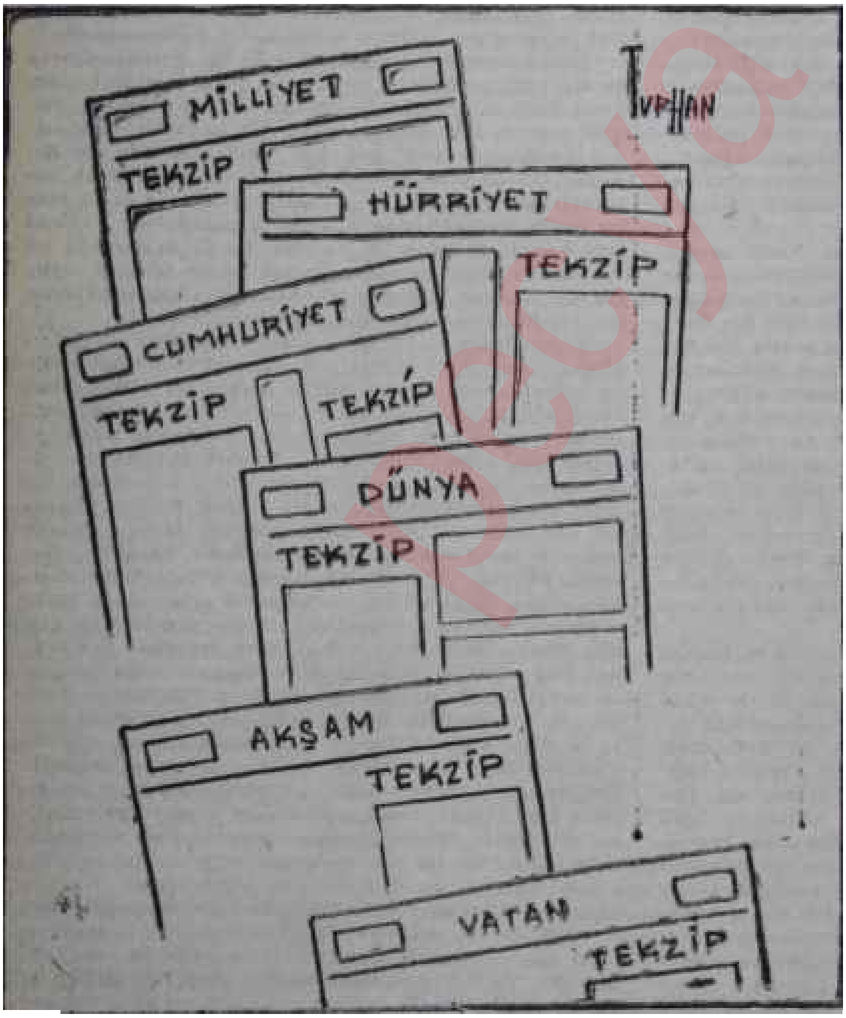
Hulusi Köymen
Talihsizin talihi

Dr. Sarola güler gibi olmuştu. Milletvekillerinin halkla yaptıkları temaslarda o başkan pozu takınıyor, kafileyi o sevkü idare ediyordu. Fakat ismi etrafındaki akislerin İstanbul halkı üzerinde iyi tesir etmeyeceği düşünüldüğünden sonra gözden düşmüş ve Üzeyir Avunduk 1 numaralı adam olmuştu. Genel Merkez İstanbul üzerinde çok düşünmüştü. Hattâ bir ara Celâl Bayarın ve Adnan Menderesin İstanbul listesine girmeleri ciddi şekilde plânlaşmıştı. Eğer D. P. İstanbul halkının itimadını kaybetmişse rejiminin başlıca şahsiyetleri elbette ki listeyi sadece zayıf düşüreceklerdi. Onları oradan almak D. P. ye kuvvet verebilirdi. Fakat ortada bir de prestij meselesi vardı. 1946 dan beri D. P. kurucuları İstanbuldan adaylıklarını koyuyorlardı. Şimdi o usulü terketmek mağlubiyeti ve başarısızlığı resmen kabul etmek demekti. Bu mülahaza galip geldi. D. P. listesinin başında gene Celâl Bayar ve Adnan Menderes bulunacaktı. Buna mukabil "aferist" olarak tanınan milletvekilleri ya hiç aday gösterilmeyecekler, ya da amorti kabilinden oraya buraya serpiştirileceklerdi. D. P. nin İstanbul listesi ilân edilip de başta Celâl Bayar ve Adnan Menderesin bulunduğunu gören C. H.' P. liler memnun oldular. Zira İstanbulda mücadele C. H. P. ile D. P. arasında cereyan edecekti. En kuvvetli muhalefet partisi, münakaşa dahi kaldırmayacak bir şekilde C. H. P. idi. Buna mukabil D.P. de hâlâ çok sayıda rey alma kabiliyetini muhafaza ettiği ümidindeydi, İktidarın İstanbul listesini gördüğünde İsmet İnönü bir kahkaha attı ve:

"— Listelerin en zayıfı, işte budur'' dedi.

Bununla ne kastettiği son derece açıktı.

D.P. SEÇİM PROPAGANDASINI AFİŞLERLE YAPACAK (Gazetelerden)

YAZISIZ

Ekalliyetlere kur

Halbuki D. P. Genel Merkezi listeyi kuvvetlendirmek için Rum, Ermeni ve Musevi cemaatinden bu sefer bir değil, ikişer aday almıştı. İstanbılda İktidar, seçimi kazanabilmek için gayrimüslimlere güveniyordu. Gerçi Kadınlar Kolunun ateşli başkanı Halide Akıska kenar semt hanımlarına D. P. nin ne kadar "müslüman parti" olduğunu anlata anlata bitiremiyor, ağzından Allah, Peygamber ve Kur'anı Kerim lâfларını düşürmüyordu. Ama aynı listede altı adet gayrimüslimin yer aldığım görenler D.P. nin "müslüman parti" değil, "opportünist parti" olduğunu kolaylıkla görüp arılıyorlardı. Üstelik iki değil, yirmi iki gayrimüslim de alınsa bu vatandaşların D. P. lebinde, blok halinde rey kullanacaklarını sanmak hafızai beşerin ziyadesiyle nisyanla malûl bulunduğunu kabul etmek olacaktı.

"Para lâzım"

Geçen hafta içinde D. P. Genel Başkanı ile Cumhurbaşkanı, bir yandan aday listesinin tesbiti ile uğraşırken bir yandan da partinin mali durumunu göz önünde bulundurarak bir takım temaslar yapıyorlardı. İstanbul, Ankara ve İzmirden D. P. ye yakınlığı ile maruf pek çok büyük tüccar teker teker huzura kabul edilmişlerdi. Bu temaslarda bilhassa şahsî dostluklar ortaya konuyor, seçimlerin arifesinde partinin içinde bulunduğu malî müzayaka ya na yakıla anlatılıyor ve para bakımından müzaharet talep ediliyordu.

Seçim, bir parti için son derece masraflı bir işti. Propagandanın iyi yapılması şarttı. Propagandanın iyi yapılabilmesi için ise herşeyden ve herşeyden evvel çok paraya ihtiyaç vardı. D. P. nin kazanması için keselerin ağzının açılması gerekiyordu. Bu ise, ancak varlıklı dostların keselerinin ağzının açılması ile mümkündü. Genel Başkan ve Cumhurbaşkanı, dostlarına bu durumu izah ederek daha dün şöyle böyle insanlarken bugün büyük tüccarlar safına katılmış olan bazı dostlarım kesenin ağzını açmağa davet ediyorlardı.

Bilhassa bazı İstanbullu dostlar bu davete icabet etmekte adeta yarış etmişler, keselerinin ağzım acmışlardı. Hem de nasıl açış. Bir ithalâtçı, bir seferde D.P. nin emrine 500 bin lira vermekten büyük bir sevk ve şeref duyacağım söylemişti. D.P. ye yardım, için birbiriyle yarış edenlerin sayısı bir hayli kabarıktı. Meselâ bir tanesi D. P. emrine bir çırpıda yirmi küsur cip tahsis etmişti. Cip, seçimlere girecek bir parti için paradan da mühimdi. D. P. li tüccar bunu çok iyi biliyordu. Üstelik bu vefakâr dostlar bu yardımlarının karşılığı olarak hiç, ama hiç bir talepte de bulunmuyorlardı.

Hafta içinde devam eden D. P. ye yardım kampanyası, kısa zamanda büyük meblâğlar toplanmasına sebep olmuş ve D. P. hesabına toplanan bu paralar emin ellere tevdi edilmişti. Ancak, bu yardım kampanyasına katılmak hususunda pek de heves göstermeyen, hatta pazarlığa girişenler de çıkmıştı. Meselâ birisi, aylardır halledilememiş olan döviz işinin halline karşılık partiye yardımda bulunacağını söylemişti. Bir başkası ise, son günlerde işleri nin bozuk gittiğini söyliyerek özür dilemişti.

Genel Başkanla Cumhurbaşkanının açtığı D.P. ye yardım kampanyasının yanı sıra muhtelif vilâyetlerdeki D. P. liler de kendi çaplarında bu kampanyayı yürütmeğe çalışıyorlar ve karınca kaderince partilerine hizmet için şehrin muteber tüccarlarını adeta bu yardıma katabilmek için yırtınıyorlardı. Doğrusu, elhak kampanya iyi yürütülüyordu.

Propaganda seferi

Bu haftanın ortasında, aday üstelerinden memnunsuzluk sedaları taşradan yükselirken başkentte Demokrat liderler propaganda gezilerinin son rötuşunu yapıyorlardı. D. P. nin kararlaşmış taktiği şuydu: Darbeyi şiddetle ve en son vurmak. Bunun için bilhassa seçim kampanyasının son üç gününe güveniliyordu. Kanun o üç gün propagandayı yasak etmişti. Fakat D. P. nin tezi şuydu: Hükümet her zaman konuşabilir! Nitekim geçen seçimlerde son Üç gün zarfında yasak edilen şekilde propaganda yaptıkları için Celâl Bayar ve Adnan Menderes Yüksek Seçim Kurulundan hüküm giymişlerdi. Fakat D. P. liler o arada atı alanın Üsküdarı geçeceği kanaatindeydiler. Bu bakımdan son üç günde, bilhassa radyo vasıtasıyla kesif bir propagandaya intizar etmek lâzımdı.

Bu haftanın başında cereyan eden bir hâdise D. P. propagandasını bizzat Celâl Bayarın yapacağını gösterdi. Pazartesi günü Zaferin fotoğrafçısı Mehmet Sürenkök "çok acele" kaydıyla Başbakanlığa çağırıldı. Oradaki toplantı odasında D. P. Genel İdare Kurulu içtima halindeydi. Mehmed Sürenköke poz verildi. Adnan Menderes sağına Refik Koraltanı, soluna Celal Bayarı almıştı. Resim süratle teksir edildi ve Zafere resmin bütün gazetelere gönderilmesi emri yerildi. Böylece Cumhurbaşkanının D. P. işleriyle yakından alâkalandığı ilân olunuyordu. Zaten Celâl Bayar bundan bir müddet evvel vaktiyle Genel Başkam bulunduğu partisinin seçim kampanyasına fiilen iştirak edeceğini res-

VEFA!

Eğer Fuat Köprülü, bir gün eliyle kurduğu D. P. nin organı Zafer gazetesinin kendisi hakkında şu satırları yazacağını ve su satırların yazılmasını Celâl Boyarın, Adnan Menderesin, Refik Koraltanın tasvip edeceğini düşünseydi mutlaka politikadan çekilir, köşesinden dünyayı, nisanları seyretmekle iktifa ederdi: "Demokrasimiz içinde Fuad Köprülü esasen ne idi? Nasılsa Kurucular arasına girmiş olan ve öteki kurucuların sırf bu sıfatına hürmeten yıllarca parti idaresinde ve hükümet içinde muhafaza etmek mecburiyetinde kaldıkları bir yük, faydasız bir ağırlık..."

Prof. Köprülü hakkında herkes her şeyi söyliyebilir. Prof. Köprülü tenkid edilebilir. Ama onun Demokrasimiz içindeki, D.P. nin kuruluş yıllarındaki rolü inkâr olunabilir mit Ve daha fecisi Zafer, D. P. nin organı Zafer böyle bir dil kullanmak hakkına sahip midir t Muhalefet yıllarının Hocasını kim unutabilir ? Onun, azgın C. H. P. milletvekillerinin hışmından ürken Adnan Menderesi bir koluna takıp, öteki koluna bastonunu aldığı ve Meclise öyle gittiği günler henüz gözlerin önünde değil midir ? Üç Kurucu memleketi karış karış dolaşırken ekseriya Genel Merkezi tek başına idare eden, gecesini gündüzüne katan Köprülü için Zaferin "Demokrasimiz içinde Fuad Köprülü esasen ne idi ? " diye sorabilmesi insanın tüylerini diken diken ediyor. Fuad Köprülü o senelerde Muhalefetin her şeyi idi. Fuad Köprülü bir celâdet timsaliydi. Keşke D.P.nin İktidar yıllarında da öyle kalabilseydi ve Partisinin bugünkü hale düşmesini önliyebilseydi. Prof. Köprülü ancak o sebepten dolayı muaheze edilebilir ve bu muahezeyi yapmak hakkı da Zaferin değildir.

"Demokrasimiz içinde Fuad Köprülü esasen ne idi?" Bu sualin taşıdığı manayı görmemek kabil midir ? Yarın ayni sual aynı gazetenin sütunlarında bir başka Kurucu bahis mevzuu edilerek mutlaka tekrarlanacaktır. Daha sonra sıra öteki Kurucuya gelecektir. Zira tutulan yol insanı oraya çıkarır. Nihayet Zafer, her şeyin sona kalan tek Kurucunun eseri olduğunu ilân edecek, diğerlerini "nasılsa katılmış" diye Fuad Köprülüyü bugün düşürdüğü mevkiye düşürecektir.

İşte, D. P.! Buyrunuz ve ibretle, dehşetle temaşa ediniz. Tabii, yüreğiniz kaldırırsa..

men bildirmişti.

Haber duyulunca C. H. P. bir kaç platonik itiraz sesi yükseltti ama, işin aslında bundan dolayı pek, pek memnundu.

Mevlidli propaganda

Bu haftanın başında bir gece, radyolarının düğmelerini çevirenler kulaklarım dolduran yanık bir kur'an sesiyle gaşyoldular. Devletin Radyosu olan Ankara Radyosunda o gece, Hacıbayram camiinde okunan bir mevlid yayınlanıyordu. Mevlid ak gam saat 19 ajans bülteninden sonra yayınlanmaya başlamıştı. Radyodan taşan seslerden anlaşıldığına göre Hacıbayram camiini o akşam muazzam bir kalabalık doldurmuştu. Zaman zaman yükselen "Allah Allah" sesleri yeri göğü tutuyordu. Şehrin en iyi mevlidhanları, en iyi Kur'anı Kerim kıraatçıları, en iyi duahanları o akşam Hacıbayram camiinde toplanmışlardı. Hepsi de büyük bir şevk ve gayretle sanatlarını icra ediyorlardı. Mikrofondan yükselen sesler bu işin ne kadar mükemmel organize edildiğini gösteriyordu. Mevlid hiç ara verilmeden -o kadar ki meşhur radyo gazetesi için bile ara verilmemişti» saat 22.30'a kadar devam etmişti,

Ankara radyosunda saatler boyunca süregelen mevlidi dinlemekten usanan bazı dinleyiciler radyolarının kulaklarım büküp susturacaklarına tutup İstanbul radyosuna açmışlardı. Ama hayret. İstanbul radyosu da o akşam Sultanahmet camiinde okunan bir mevlidin naklen yayınım yapıyordu, Ancak saat 22.30 da sona eren bu mevlidlerin son dakikasında radyolarının başlarında olanlar, o gece Hasreti Muhammedin velayet gecesi olduğunu, Kandil dolayısı ile de, okutturulan bu mevlidlerden dinleyicilerini mahrum bırakmak istemeyen Ankara ve İstanbul radyolarının bu mevlidleri yayınladığını öğrendiler. Başından sonuna kadar büyük bir sadakatle yayınlanan bu mevlidlerden Hacıbayram camiinde okunanım Ankara meyva, sebze, çiçekçi ve balıkçı esnafı cemiyeti tertip etmişti. Bermutat mevlidin sonunda yapılan dua esnasında gelmiş geçmiş bütün ölülerimizin ruhuyla beraber hükümet büyüklerine ve hükümete de uzun uzun dualar edilmişti.

Ankara ve İstanbul Radyolarını, Kahire radyosundan farksız hale getiren bu mevlidleri bir lokantada hafif tertip demlenirken dinlemek zorunda kalmış birisi, yanındaki arkadaşının kulağına doğru eğildi ve:

"— D.P. nin seçim propagandası başladı azizim," dedi. Gerçekten de, D. P. nin seçim propagandası başlamıştı ve artık bundan sonraki günler içinde radyolarımızda sık sık Kur'an kıraat edildiğine, mevlid okunduğuna şahit olabilirdik.

Yalancının mumu

Bu haftanın başına kadar bir muamma olarak kalan hususlardan biri de D. P. nin seçim beyannamesi yayınlayıp yayınlamayacağı hususu oldu. D. P. içinde iki fikir çarpışıyordu. Bunlardan birincisine göre her partinin seçimlere giderken yayınlaması âdet olan seçim beyannamesini D. P. nin yayınlamasına lüzum yoktu. İkinci fikri müdafaa edenler ise, bilâkis, bu beyannamenin bilhassa yayınlanması ve mümkün olduğu kadar bol vaadleri ihtiva etmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bir seçim beyannamesi yayınlansın mı, yayınlanmasın mı münakaşası şu satırların yazıldığı ana kadar halledilememişti.

İşin aslına bakılırsa bir seçim beyannamesinin yayınlanmasının lüzumsuzluğunda ısrar edenler haklıydılar. Zira artık bugün D. P. nin yayınlayacağı bir beyannameye ve bu beyannamede girişilecek taahhütlere inanacak kadar saf vatandaş bulmak bir hayli zorlaşmıştı. Bizzat Parti programında taahhüt edilen, Kabine programlarında taahhüt edilen şeylerin yapılmadığını görmüş vatandaşlar nasıl olur da D. P. nin seçim beyannamesinde taahhüt edilen şeylere inanabilirlerdi? Peş peşine üç akşam, sürüme kurt girdi diye bütün köylüyü ayaklandırıp da "ben sizi aldattım" diye gülüp giden çobanın hikâyesi meşhurdu. Günün birinde sürüsüne hakikaten kurt girdiği, koyunlarla beraber çobanı bile parçaladığı halde çobanın feryat ve figanına kimseler aldırmamış, kimseler inanmamıştı. D.P. nin durumu da bu çobanınkinden farksızdı. Partisinin programı ile, şimdiye kadar kurulmuş dört kabinesinin programları - hele ve hele Dördüncü Menderes Kabinesi programında taahhüt edilenler- ile aldatılmış olan millet nasıl olur da yayınlanacak bir seçim beyannamesinde taahhüt edilen şeylere inanırdı. Pek çok vatandaşın kulaklarında 1950 seçimlerinden evvel meydan meydan tekrarlanmış "Şu gördüğünüz sigarayı size 5 kuruşa içireceğiz" kabilinden sözler çınlıyordu.

C. H. P.

Ciddiyetin fazlası

Yakup Kadri Karaosmanoğlu iki elini yanına açtı ve:

"- Canım, ödleri patlıyor, tutamayacakları bir vaadde bulunacaklar diye" dedi.

Bahis mevzuu ettiği kimseler C. H. P. nin mesul şahsiyetleriydi. Bu mesul şahsiyetlerden, doğrusu, politikacılar memnun değillerdi. Yakup Kadri Karaosmanoğlu o politikacılardan sayılmazdı ama haklı olarak idarecilerden şikâyetçi zümreye dahildi. Parti bir seçim mücadelesi içindeydi. Yalnız İktidar değil, diğer Muhalefet partileri de bol keseden konuşuyorlardı. Vaadler, parlak plânlar birbirini takip ediyordu. Herkes bütün zümreleri birden memnun etmeye çalışıyordu. Gelgelelim C. H. P. nin mesul şahsiyetleri sadece ve sadece gerçekleştirebileceklerinden emin bulundukları hususları millete tekeffül ediyorlardı. Halbuki biraz da "atmak" lâzım değil miydi? Ama hayır. Bilhassa İsmet İnönüye politikacılar bir türlü lâf dinletemiyorlardı. Genel Başkan, tıpkı bir Churchill gibi milleti çıplak hakikatle karşı karşıya bırakmayı tercih ediyordu. Rejim meselelerim halledecekti. Altı ay içinde nisbi temsille yeni seçime gidecekti. Bu altı ay zarfında hayat pahalılığını durduracak, fiyatların yükselmesine sureti katiyyede mani olacaktı. İsmet İnönü inanıyordu ki İktidarın el değiştirmesi halinde altın fiyatları en aşağı yirmi lira düşecekti. Bu, bir işaretti. Altın fiyatları düşer düşmez piyasa fiyatları derhal duracaktı. Millet rahat bir nefes alacaktı. Kalkınma bir düzene sokulacaktı. Yani altı ay içinde bir yandan Türk milleti "rejim meselesi", "demokrasi", "teminat", "çift meclis", "nisbi temsil" münakaşalarında ebediyen kurtarılırken diğer taraftan da geçim sıkıntısı ilk adımda durdurulacak, ondan sonra refah ve bolluğu getirecek tedbirler alınacaktı. Ama gökteki ayı vaad etmek, seçmenin gözünü boyamak, dini siyasete âlet etmek, cepten sigara çıkarıp "bunun tütünü dağda ye-

Barutçu **Aksal** **Feyzioğlu** **Zamangil**

C. H. P. nin dört as kozu

Okuyucu mektupları

Mecmua hakkında

Senelerden beri zevkle okudu. gum AKİS'in, 177. nci sayısında. Hürriyetine kavuşan Metin Toker'in de yeniden yazılarını ihtiva edeceğini ve daha birçok yeniliklerle neşr'e bağlıyacağını yazıyor ve çok miktarda para cezaları ödemek mükellefiyeti altında bulunduğundan bahisle mecmuanın bundan böyle 25 kuruş zam yapmak ihtiyacını duyduğunu adeta mahcup bir halde ve üzüntü içinde o. kuyucularınıza bildiriyorsunuz. Ben şahsen, AKİS'i kendi ailemden birisi imiş gibi kabul ettiğim içindir ki; bu 25 kuruşluk cüz'i ilâevyi yerinde bir hareket sayıyorum. Eminimki; diğer bütün AKİS okuyucuları da, aynı fikirdedirler. İşte bu yönden 25 kuruş ilâvesiyle 85 kuruşu seve seve vereceğiz. Metin Toker'in tevkifi sırasındaki üzüntüm, bu sefer tahliye edilmiş olmasıyla giderilmiş, yerini büyük bir sevinç, doldurmuştur. Bu itibarla, Metin Toker'e geçmiş olsun der, AKİS'e başarılar dilerim.

Davut Yerbasan - Lüleburgaz

Değişen çehresi ile, tiryakisi olduğum AKİS'i dört gözle bekliyorum. Her şeyin en doğru ve en iyisini tatmin edici bir şekilde sunan mecmuanız için yeni fiatı da seve seve vereceğiz. Yalnız; bir kadın okuyucunuz olarak: kendi sayfamızdan vazgeçemediğimi, daha doğrusu geçemiyeceğimizi hatırlatmak isterim. Bu sayfa şimdiye kadar olduğu gibi yalnız modayı esas tutmayıp, çeşitli konularda bize rehber olmuştur ki, binlerce Türk kadınının buna ihtiyacı vardır.

Mine Seçkindi - Ankara

Seçimler hakkında

Memleketin seçim kampanyasına girmek üzere olduğu şu günlerde istisnasız bütün siyasi partilerin müştereken yapar göründükleri en büyük ihmal, topyekûn reylerin yarısından fazlasına sahip olan Türk kadınına gerekli önemi vermemeleridir.

Lâle Kural - Ankara

177 sayılı AKİS'in 7 nci sahifesinde: "İktisadi devlet teşekküllerine alt vasıtaların plâkalarının değiştirilmesinden korkuluyordu" cümlesi dikkatimi çekti. Halbuki bende sizden: Zirai mücadele ile Siyasi mücadele arasında bir fark var mı? diye soracaktım. Af buyurun; kazamızda 954 den bu yana D. P. nin propagandasını yapmaktan bir saat bile geri durmayan iktisadi devlet tevekkülüne alt "Zirai mücadele" plâkalı bir araba var da...

Turan Tuğlu - Kelkit

tişiyor, biz İktidara gelirsek size bunu bedava içireceğiz" demek... İsmet İnönü, kendi partisi içindeki politikacıların bütün İsrarlarına rağmen o yola sapmayı şiddetle reddediyordu. Reddettiği bir şey daha vardı: Öteki muhalif partilerin aleyhinde bulunmak. Hattâ onların hücumlarına dahi cevap vermeyecekti. Fakat Genel Başkanın bu tutumuna Partisi içinde kızanlar çoktu. Bir seçim, böyle kazanılmazdı. Bu yüzdendir ki haftanın sonlarına doğru neşredilen beyanname seçmen üzerinde müsbet tesir yaptığı halde Parti içinde sert tenkidlere uğradı. Çekingenliğin bu kadarı da fazlaydı, doğrusu.

Kim Bunlar?

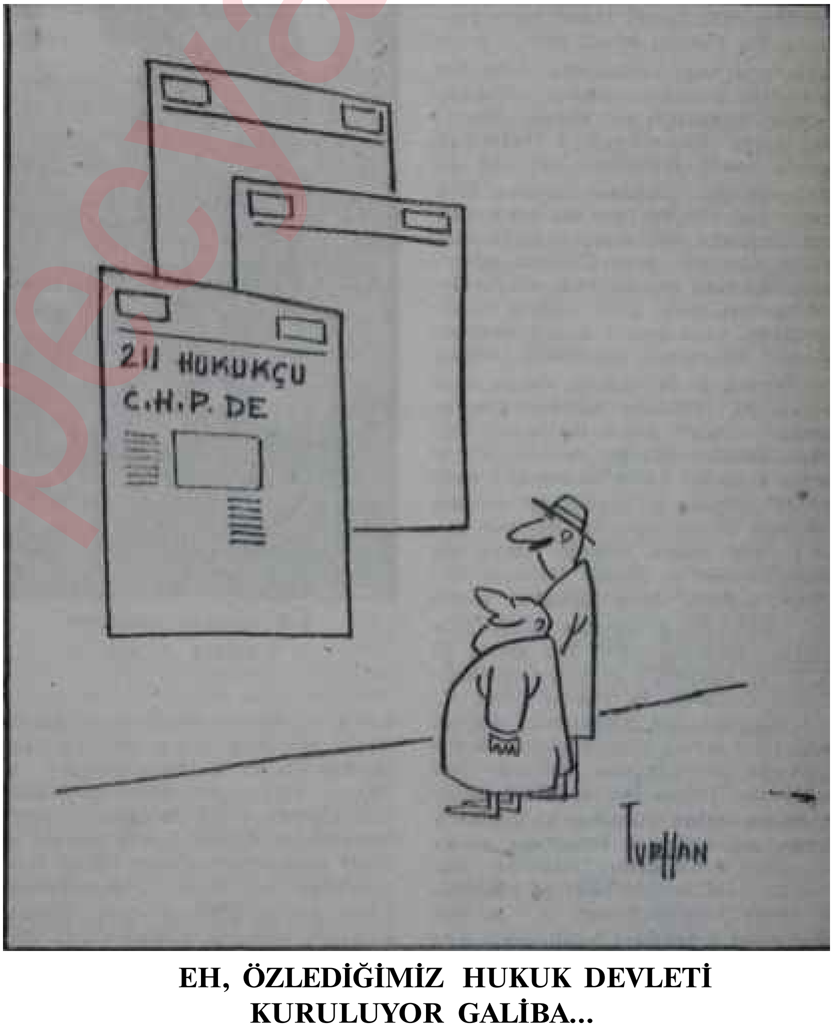
Üzeyir Avunduk Şemseddin Günaltayın tenkidlerine şöyle mukabele etti:

"— İş Bankasına vaktile musallat olan C. H. P. idi".

Aman ne doğru söz.. Musallat olan C. H. P. idi; ya C. H. P. liler kimdi? D. P. nin yeni İstanbul müfettişi bunu da söylese, hep beraber bir güleceğiz, bir güleceğiz ki...

Ciddi komite

Beyannamenin hazırlanması için Faik Ahmed Barutçu, İsmail Rüştü Aksal, Ferit Melen, Cahid Zamangil ve Turhan Feyzioğludan müteşekkil bir komite kurulmuştu. Bu komita, İsmet İnönünün de tavsiyesiyle, daha baştan, sanki ciddi ve sözünde duran bir hükümetin programını hazırlıyormuş gibi davranmak kararını almıştı. Demagoji yapılmayacak, gözlerin kamaştırılmasına çalışamayacaktı. Ne yapılabilecekse o söylenecekti. Yoksa, meselâ "köylü borçlarının üzerinden sünger geçireceğiz", "memurlara on iki ayda yüz yirmi maaş vereceğiz", "emeklilere yüzde beş yüz zam yapacağız" demek pek âlâ kabildi. Fakat o yola gidilmemişti. Nitekim beyannameyi okuyanların gözleri kamaşmadı ama, üzerinde düşününce takdir duymaktan kendilerini alamadılar. C. H. P. bu seçime milletin şuuruna ve aklı selimine güvenerek giriyor, basit metodlara iltifat etmiyor ve ciddiyeti elden bırakmıyordu. İsmet İnönü

EH, ÖZLEDİĞİMİZ HUKUK DEVLETİ KURULUYOR GALİBA...

kendi hüviyetini Partisinin seçim kampanyasına hâkim kılmıştı.

Gençlere itimad

Partinin aday listeleri de aynı ruh haleti içinde hazırlanmıştı. Yaldızlı isimler altında gizlenen kof şahsiyetlerden ziyade isimleri bilinmeyen kıymetlerin listeleri doldurması tercih edilmişti. C. H. P. Parti olarak milletten itimat istiyordu. Şunu, şunu, şunu yapacaktı. Adayları da bunların gerçekleşmesini tekabül edenn, hattâ taahhüdname imzalayan genç elemanlardı. Adayların ortalama yaşı 38 idi. Bu, hakikaten fevkalâde bir şeydi. Listelere eski devrin hiç bir mebusu alınmamış değildi. Ama alınanlar, heyeti umumiyesi itibariyle iyi şöhret sahipleriydi. Demokrasinin kurulmasına yardım etmiş olanlardı. Büyük şehirlere Profesörlü, Doktorlu, Büyük El--ili, Küçük Elçili, Bakanlı listeler takdim etmek C. H. P. için zor delildi. Ama Hüseyin Avni Göktürk ve Ahmed Özel profesör, Mükerrem Sarol doktor, Fatin Rüştü Zorlu elçi değil miydi? Demek ki mesele Meclise şöhret sokmak değildi. Mesele bir davaya iman etmiş gençlere fırsat vermekti. İsmet inönü bunu yapmıştı. Bu yüzden kendi partisi mensuplarıyla dahi cekişmişti. Ama her vilâyetin listesinde Genel Başkan gençlerin yanında yer almıştı. Bunun hür misali Gaziantepti. Gaziantep listesi İsmet İnönünün başında bir dert olmuştu. Gaziantepin ateş gibi, genç, dinamik bir başkanı vardı. Bunun karşısına vilâyetin eski kodamanları dikilmişler, Üsteye kendi adamlarım sokmak istemişlerdi. Hattâ Genel Merkezi dahi tesir altında bırakmışlardı. Ama İsmet İnönü vaziyeti öğrenir öğrenmez müdahale etmiş, gençlerden yana olmuş, onları desteklemişti. Nitekim zafer il başkanında kalmıştı. Şimdi Gaziantep teşkilatı görülmemiş bir canlılık içinde Genel Başkanı haklı çıkarmaya çalışıyordu. "Daha iyi olabilirdi" denilen İstanbul listesi, için de vaziyet aynıydı. Bir başka listenin "daha iyi sayılabileceğini Genel Başkan bilmiyor değildi. Ama İstanbul teşkilatı içinde emeği geçmiş, dürüstlükleriyle tanınmış, 1950 den sonra C. H. P. ye katılarak gerçek Demokrasi için çalışmış, bu rejime iman etmiş olan meçhul şöhretleri malum şöhretlere tercih etmek akılsızlık sayılsa da, aslında çok akıllıca bir hareketti. Yoksa İsmet İnönü meselâ son muvaffak Günaltay kabinesinin bütün elemanlarım İstanbula alabilir, onları Profesörler, Doktorlar, Büyük Elçi eskileriyle takviye edebilirdi. Ama İstanbullunun o yaldızı "yutması" münakaşa kaldıracağı gibi bu seçimlerde seçmene hiç bir şey "yutturmamak" da Genel Başkanın prensibiydi. Böyle girilen seçimlerde milletin nasıl hareket edeceği hakikaten dikkate şayan bir tecrübeydi.

İki ayak bir pabuçta

Fakat C. H. P. için büyük handikap İsmet İnönünün talep edilen her vilâyete gidememesi idi. Bu hafta zarfında bütün vilâyetlerden Genel Merkeze müracaat yağmıştı. Herkes Genel Başkanı istiyor, her vilâyet halkı onu bekliyordu. Gelen telgraflarda şöyle deniliyordu: "Çok kuvvetliyiz. İsmet İnönü gelirse garanti kazanırız". Fakat İsmet İnönü maalesef her yere gidemeyecekti. Seçmen o bahiste de Genel Başkanı anlamak zorunda bırakılıyordu. Önümüzde sadece on beş gün vardı ve İnönüyü Ankarada bütün işler bekliyordu. Onun iğin Genel Başkan bölge bölge ziyaret yapacak ve vilâyet halklarından kendisinin gideceği yerlere gelmesini isteyecekti. Buna rağmen İnönü, bu haftanın sonunda Trabzona gitmeye hazırlanırken yetmişin üstündeki yaşına rağmen her yere gidip seçmene gayesini, programını bizzat anlatmak için yanıp tutuşuyordu. .

Seçmen bu seçimde hakikaten büyük bir vebal altındaydı.

İstanbulda yağmur

Çamuru da var

İstanbul

Mareşal çamur

Geçen haftanın sonundaydı. İstanbulda, Şehremininde, evine gitmekte olan iki adamdan biri ötekine:

"— Mareşal Çamur 1942'de Hitleri yenmişti; onbeş sene sonra da İstanbulda Demokrat İktidarın başını yiyecek..." dedi.

Bu söz söylenirken iki adam bir çamur yığınının içindeydiler ve moloz lardan müteşekkil bir hendeği muvaffakiyetle aştıktan sonra şimdi çukuru geçmeye çalışıyorlardı. Paçalarım yukarı kıvırmışlardı. Fakat ayakkabıları ve çorapları kurşuni bir renk almıştı. Hava kararmıştı ve lâmbalar etrafa pek az ışık veriyordu. Bir gün evvel yağmur yağmıştı. Şehremini sakinleri uzun aylardan beri bir tos ve toprak yığınının içinde yaşıyorlardı. Her taraf yıkılmış ve "süratle yapılacak" teranelerine rağmen ortaya çıka çıka bir yol çıkmıştı. Onun için de ne uğraşılmıştı, ne para dökülmüştü, Şehreminliler gayet iyi biliyorlardı. Zira asfaltlar ve beton bir kaç defa sökülmüş, güzergâh bir kaç defa değiştirilmişti. Ama kenarlara hiç kimse dokunmamıştı. Bilâkis, kazılardan çıkan topraklar kenarlara yığılmış, orada tepecikler, yaylalar, vadiler meydana getirilmişti. Üstelik tramvay işlemiyordu ve bir takım yollar trafiğe kapatılmıştı. Öyle ki, Beyoğlunda bir bankada çalışan Şehreminli saat dokuzda işinin başında bulunabilmek için beşte kalkıyor, altıda sokaklara dökülüyor, ekseriya Saraçhane başına kadar yürüyor, orada vasıta kolluyordu. Geçen haftanın sonunda görüldü ki aylardan beri o semt sakinlerinin çektikleri, önümüzdeki günlerde çekeceklerinin yanında hiçtir. Zira bir tek günün yağmuru Şehreminini o hale getirmişti ki sonbahar yağışları başlayınca -sonbaharın içindeydik- vaziyet tam mânasiyle facia olacaktı. "Görülmemiş İmar", "Görülmemiş Kalkınma"dan sonra ilk meyvalarını vermeye başlıyordu.

Merdiveni görünen evler

Istırap çeken sadece Şehremininden ibaret değildi. "İmar"ın eli değmiş her köşe yaklaşan kış karşısında aynı haldeydi. Bütün İstanbulu birden yıkmanın, ne plân ne prog-

Okuyucu Mektupları

Politikacılar hakkında

Sizin meşhur Allahlık Ulus'u gördünüz mü? Hani İşbirliği müzakerelerinin sekteye uğramasından sonra gazeteciler AKİS'in Cumhuriyette çıkan bir ilânını bahis mevzuu etmişler de İsmet İnönü "Bana AKİS'ten en çok şikâyet eden Kasını Gülektir" demiş. Alamerikan Genel Sekreterin hamamda basın toplantısını yaptığını biliyorduk ama mahalle çocukları gibi Paşaya gidip "Amca, beni dövüyorlar" dediğini bilmiyorduk. Onu da Ulus'tan öğrendik.

Nazmi Kaya - İstanbul

Prof. Köprülü ikinci mevki tramvayın sahanlığında ayak üstü gazetecilerin sorularını cevaplandırırken, bundan böyle yazı hayatına döneceğini ve fikirlerini neşredeceğini söylemiş. Bunun üzerine muhabirlerden birisinin:

"— Tabii tekzibi de göze alıyorsunuz" sorusunu şöyle cevaplandırmış:

"— O bana göre değil, ben yazdığımı düşünür öyle yazarım."

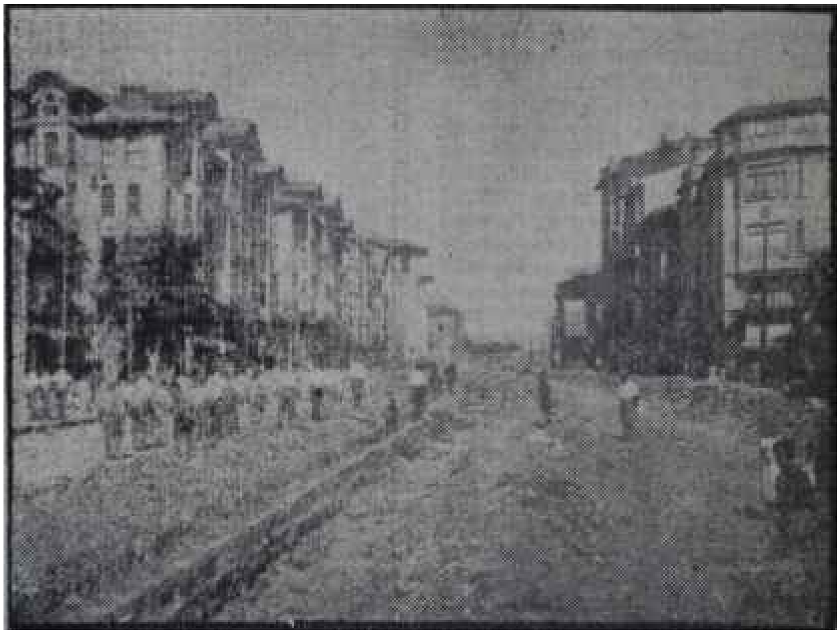
Her ne kadar bu cevap, tekzip salgınına uğrayan bütün gazete ve mecmuaların düşünmeden yazdıkları için tekzip edildikleri mânasına geliyorsa da ben bunu başka türlü yorumladım. Kurucu Prof. 27 Ekimdeki handikaplı koşuyu muhaliflerin kazanacağına şimdiden kat'i olarak inanmışa benziyor, Öyle ya, sayın Prof. yazı yazmıya başlayıncaya kadar muhalifler yarışı kazanacaklar, yarış kazanılınca ilk olarak tekzip salgınına son verilecek ve Prof. ün yazıları da tekzipten kurtulacak demektir.

Kuvvetli bir ileri görüşlülük doğrusu..

Niyazi Bayraktar - İskenderun

Muammer Alakant'ın Hürriyet Partisinden istifasına doğrusu hiç te hayret etmedim. Böyle idealist bir politikacıdan, ideali tahakkuk etmediği takdirde beklenecek hareket te bu olsa gerektir. Bu baylar efkar-ı umumiyeyi nedense hiçe sayıyorlar. Hür. P. İdare Heyetine seçilemediği için istifa eden bir politikacının ideali de kendi çerçevesi dışında düşünülemez. İsterseniz buna ihtiras ta diyebilirsiniz. Hem herkesçe malûm olan bir mevzuda beyanat vermiye ne lüzum vardı ki?.. Bu gidişle tevil, tekzibin yerini alacağa benziyor.

Ömer Altay - Ağrı

Beyazıt - Aksaray yolundan bir görünüş
Topkapıdan bakınca...

ram tanımamanın cezasını talihsiz İstanbullu önümüzdeki günlerde pek acı şekilde çekecekti. Faaliyet öylesine dağıtılmıştı ki kuvvetleri artık bir yere teksif imkânı da kalmamıştı ve her semt bahtına terkedilmişti. Buna rağmen orada, burada hâlâ kazmalar yeni ıstıraplar yaratmakla meşguldü. Şehremininden çok uzakta, Osmanbeyde, caddenin yukarıya çıkarken sol tarafı bombardımana uğramışa benziyordu. Evler traş edilmişti ve merdivenleri ortaya çıkmıştı. Bir takım binalar tamamen kazınıyordu. Başka bir semtte, Beyazıtta ekskavatörler işi gücü olmayan meraklıların gözleri önünde numaralar yapıyorlardı. Beyazıt meydanını tanımanın imkânı kalmamıştı. Büyük toprak yığınları orayı, burayı istilâ etmişti. Meydanın ortası kazılıyor da kazılıyordu. Buna mukabil Lâleli yolundaki binaların temelleri meydana çıkarılmış ve öylece bırakılmıştı. Yolun seviyesi indiriliyordu. Yol kazılınca kenardaki temeller olduğu gibi ortaya çıkmıştı. Bir yağmurda bunların kayması ihtimali insana dehşet veriyordu. Artık bir çok eve merdivenlerle girilip çıkılacaktı. Söylenildiğine göre Başbakan. "Topkapıdan bakınca Beyazadı göreceğim" demişti. Bunun üzerine yollar indirilip bildirilmeye başlanmıştı. Aksaray da başka bir âlemdi. Koca binalar yerlerini moloz yığınına terketmişti. Oralar öyleydi de Boğaz kıyıları başka türlü müydü? Orada da bir kaç amele "gösteri imar"ma devam ediyorlar, toz toprak orada da hakimiyetini devam ettiriyordu.. Tepecikler Boğazda da yağmuru bekliyorlardı.

Dağılmanın sonu

İstanbulun imarı yoluna gidilmesine hiç kimsenin hiç bir zaman itirazı olmamıştı. Ama işte, bunun tek bir adamın keyfine göre yapılmasının ve her tarafın birden altüst edilmesinin neticesi meydana çıkmıştı. Kış aylarında İstanbullu öyle bir ıstırap çekecekti ki tahayyül etmek dahi mümkün değildi. "Görülmemiş İmar" kendiliğinden her türlü kontrolun dışına çıkmıştı. Aslında yapılması gereken şuydu:

Kemal Hadımlı
Yolcu edildi..

Bir noktaya el atmak, bütün kuvvet ve imkânı orada toplamak, işi süratle başarmak, sonra başka noktaya dönmek. Bunun irerine İstanbul altüstü edilmişti. İşi artık toplamaya imkan kalmamıştı. Faaliyet öylesine dağılmıştı ki kışa karşı hiç bir tedbir almak mümkün değildi. Basiretsizlik, kötü idare meyvalarını veriyordu. Nereye bakılsa bir harabe görülüyordu. İstanbulda iki saat dolaştıktan sonra oturup ağlamamak mümkün değildi. Zira aklı başında herkes görüyordu ki bozulanları derhal derlemek dahi kabil olmayacaktır. Molozlar kenarları istila etmişti. Yağmur bir defa başladı mı, çamur gırtlağa çıkacaktı. Küçük çocuklar mekteplerine, gençler Üniversiteye, memurlar işlerine nasıl gideceklerdi? Haydi, yaz aylarında "yakında biter" diye katlanılmıştı. Ama koca mevsim bitmiş, kuvvetlerin teksifi cihetine gidilmemesi yüzünden her yer "Harp sonlası Berlini" halinde bırakılmıştı. İstanbullu "Görülmemiş İmar" ve "İstanbulun fethi" yaldızlarının altındaki hakikati görmüştü. Şehir-yapılacak diye yıkılmıştı. Hem öylesine yıkılmıştı ki daha uzun yıllar düzeltilmesi, bütün gayretlere rağmen kolay olmayacaktı. Gerçi birbirinden parlak plânlar şu seçim arifesinde muvafık gazeteleri süslüyordu. Boş araziler isimlendirilerek gözler önüne seriliyordu. Şu, dikenlerle kaplı parça İstanbulun müstakbel 100 bin kişilik stadyomuydu! Şu, büyük arsalar üzerine muazzam bir site kurulacaktı! Boğaziçi köprüsünün temel leri buraya atılacaktı! Bütün bu büyük lafların yanında daha hâlâ bir Beyazıt meydanı tanzim edilememiş, bir Aksaray yolu yapılamamış, bir Boğaz sahili düzene sokulamamıştı. Hatta kazılardan çıkan topraklar caddelerden alınıp götürülemiyordu. Bunlar kış aylarının muazzam çamur stoklarım meydana getirecekler ve bütün sokakları, yolları işgal edeceklerdi. Kaldırılabilenler surların dışına götürülüyor ve tarihî hendekler dolduruluyordu.

İstanbul olup bitenlere, mütevekkil ama kararlı bakıyordu. Vali Gökay gene iş başına gelmiş, gelişinin bedelini de pek iyi bildiği methedici cümlelerle ödemişti. Bir yandan da istimlâk suiistimallerinin muhakemesi devam ediyor ve "Görülmemiş lmar"ın asıl kârlı 'zümresine mensup bir kaç kişi hesap veriyordu. Kemal Hadımlı İzmirin yolunu tutmuştu. Fiyatlar hep eski yüksek seviyesini muhafaza ediyordu, hattâ bir kısmı yeniden yükselmişti. Kazmalar altında yıkılan binaların doğurduğu mesken sıkıntısı kışın başında kendisini büsbütün hissettiriyordu. 1950'nin ve onun arifesindeki yılların hasreti gönülleri dolduruyordu. Çimentosuz, demirsiz, camsız bütün o harabelerin yerine vaad edilen mamureler nasıl yükselecekti? İstanbullu çocuk yerine konmuştu ve eline bir horoz şekeri verilmekle avutulacağı sanılmıştı. Halbuki işte bir

TEBDİLİ MEKÂNDA

Muzaffer Balaban milletvekili olduktan sonra satın aldığı Cadillac otomobiliyle meşhurdur. Cadillac meşhur olmasına yaramıştır ama, İzmirlilerin "sempati"sini eksilmiştir. Be, Cadillac deyince hatıra Adana gelmez mi? D.P. Genel Merkezi de tutmuş üstadı arabasına lâyık bir vilâyete koyuvermişti. Ne var ki D.P. Genel merkezi bir taşla iki kuş vurmuş oluyor. İkinci kuş, D.P. Adanada pek ümitsiz olduğuna göre Muzaffer Balabandan kurtulmak ihtimalidir.

Kemal Balta Mecliste D. P. erkânı tarafından sevilmezdi ama Füzede sevilirdi. Şimdi bu erkân kendisine Artvini münasip görmüş. İki hayret sebebi var: Kemal - Baltanın, tasvip etmediği D. P. icraatına rağmen hâlâ D.P. adayı olması ve. Artvine rıza göstermesi. Kim bilir, belki Kemal bey illâ bir baltaya sap olmak istiyor. Ama, baltayı taşa vurmuş olmasın?

Nurullah Tolon Celâl Bayarın pek yakınıdır. İhtimal ki Tolon ailesi sevgili Nurullahın Adanada kurtlar arasında kalmasına rıza göstermemiş ve Bursa gibi bir "kale" de muhafazasına karar vermiştir. Gerçi Adanalılar da sevimli Nurullah Tolona pek ısınmamışlardı ya.. Şimdi denilecek ki, ya Bursa kalesi de düşerse? O zaman zaten tufan olur.

Refik Koraltan Kayseriden sonra Kocaelinde görünüyor. Kocaeli mi Koraltanı kurtaracak, yoksa Koraltan'mı Kocaelini? Yoksa bunların hiç biri değil de Kocaeli Adnan Menderesi Koraltandan mı kurtaracak? Hani, akla en yakın gelen ihtimal bu da...

Sıtkı Koraltan da yollara düşmüş. Afyondu Konya olmuş. Acaba bir trampa, bir kıymetler mübadelesi mi? Malûm ya D. P. Genel Merkezi geçen defa Konyayı Murad Ali Ülgenden mahrum edip üsdatla Afyon listesini kuvvetlendirmişti. Bu sefer de Konyayı, büyük kayıbından dolayı bir Koraltanla telâfi ve taltifi düşünmüş olacak.

Muhiddin Özkefeli Samsunluların daima hayranlığını kazanmıştı. Hayranlık kazanmak yoklama kazanmayı temin atmıyor her halde. Zira Samsun plajının eski idarecisi teşkilâtın reylerini alamamıştı. Şimdi Kütahyalıların karşısına çıkarılıyor. Kütahyalılar akıllı insanlardır; Muhiddin Özkefehli listeyi ne yapacaklarını elbet takdir ederler.

Mükerrem Sarol Edirne adayı! D.P. için iki ihtimal vardı: Ya İstanbul listesine kıyıp Sarolu oraya almak, ya Sarola kıyıp Doktoru oradan uzaklaştırmak! İkinci şık tercih edilmiş. Ama bu, Edirneye kıymak için sebep mi?

Nedim Ökmen Maraştan Gaziantebe geçmiş. Gaziantepte D. P. nin ne kadar zayıfladığı düşünülürse eski Maliye Bakanı ve Köprülünün bir zamanlarki kafadarı için pek âla "sürülmüş" de denilebilir. Eee, Adnan Menderes ihtiyatlıdır: Ne olur, ne olmaz!

Cezmi Türk tebdili mekânda ferahlık olduğuna en samimi surette inananların başında gelmeli. Kendisi D.P. nin Beyhan milletvekiliydi, sonra köylü Partisinin kurucusu oldu, arkadan gene D.P. nin Burdur müfettişliğini tedvir etti. Şimdi de lâf ebesi Osman Bölükbaşıya D.P. nin Kırşehirde çıkardığı rakip! Allah yolunu açık etsin..

FERAHLIK VARDIR!..

Natık Poyrazoğlusuz D. P. elbette ki düşünülemezdi. Muğlalılar bunu idrâk etmediler ve Kore "kahraman"ına yoklamayı kaybettiriverdiler. Fakat vefakâr Adnan Menderesin İnönüye o kadar celâdetle sal dıran "kahraman'ı unutmasına imkân mı vardı? Ama, ister misiniz bu sefer Erzincanlılar bir oyun ediversinler?

Bahadır Dülger de bir yoklamazede. Hem yoklamazede, hem kâfi derecede gözde değil. Bir eşya ki ne atılır, ne satılır. Böylesi ne yapılır? Erzurumdan alınıp D. P. nin Gaziantep listesine konulur. Buyrun cenaze namazına!

Muhlis Erdenerin kıymetini Bursa bilmedi. Yoklamalarda ona da, Hulusi Köymene de rey vermedi. Hulusi Köymen gene Bursa listesindedir. Muhlis Erdener ise İstanbula terfi etmiştir. Yani ikisi de Celâl Bayarlı listelerde şanslarını deneyeceklerdir. Haydi hayırlısı!

Celâl Ramazanoğlu D. P. için daima **bir** müşkilât kaynağı olmuştur. Ama D.P. vefakârdır. Partiye, en müşkül ahlarında on binlerce lirayı çıkarıp vermiş **bir** adamı hiç ihmal edebilir miydi? Hatay olmadı mı; buyrun Ramazanoğlu İstanbul listesine..

Kasım Küfrevinin müstafiliği daha da uzun sürdü. Hani ispat hak**kı?** Hani, Menderesin tabiriyle "şu ispat hakkı mıydı, İsmail Hakkı mıydı, neydi o?.." Her şey tahmin edilirdi ama Kasım Küfrevinin bu işi yapacağı!.. **Tek** kelimeyle: Pes!

Selim Ragıp Emeç nihayet ideal arkadaşı Behzat. Bilgine kavuştu.. İkisi de meslek daşlarının, yani gazetecilerin aleyhinde değil midirler? O halde ikisi de aynı listede yer almalıdır. Bursadan İzmire... Yalnız İzmirin gazeteci düşmanı gazetecilerden hoşlandığını kim söyledi? Hangi şakacının eseri bu?

Nusret Kirişçioğlu Yeni Nizamın en hararetli müdafiidir. Zonguldak onu isteme. se bile D. P. Nusret Kirişçioğluna ihtiyar duymaktadır. Hele seçimler kazanılır da D. P. Yeni Nizamı kurarsa Kirişçioğlunun yapabileceği işler kime gördürülür? Varsın Zonguldak nankör davransın, Menderes üstad için Sakaryanın kollarını açmıştır.

Atıf Benderlioğlu Ankarada hayâl sukutuna, daha doğrusu Eren kardeşlerin hışmına uğradı. Kendisine Eren kardeşler listede yer vermediler. O zaman, gelsin Yozgat. Ama Meclisde Hikmet Yazıcıoğlu ile Atıf Benderlioğlunu yan yana, Şefi alkışlarken düşünüyoruz da... Ne manzara, ne manzara!

Burhaneddin Onat gene Antalya listesinde. Burhaneddin Onat gene D. P. listesinde. Tebdili mekân mı nerede? İki gün müstafi kalıp adaylık verilince tekrar, şikâyetçi olduğu partisine girdi ya.. Kim bilir ne ferahlamıştır, ne ferahlamıştır. Yalnız, talihsiz Antalya ferahlayamadı da...

Burhan Belge Muğla adayı! yanlışlık yok: D.P. nin Muğla adayı! Üstadın gözü Kocaelindeydi ama orada pek sevildiğine kani imiş-, lider Muğlayı münasip gördüğüne göre... Eee, Natık Poyrazoğlunun yerini doldurmak lâzımdı. Elhak, münasiptir.

tek gün yağan yağmur bütün kışın nasıl geçeceğini meydana koymuş, mükemmel bir fikir vermişti. Kenarda ki molozlardan süzülüp akan çamurlu sular "Görülmemiş İmar"ın son yaldızını da beraberinde alıp götürmüştü. Kışa İstanbul son derece gayrımüsait şartlar altında giriyordu. Bilhassa kenar semtlerin sakinleri ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Evlerine girip çıkmak dahi bir mesele olmuştu. Çukurlar aşıyorlar, tahta parçaları üzerinden geçiyorlar, orada burada patlamış borular görüyorlardı. Haydi, havalar kuru gittiği müddetçe bu, cambazlıktan ibaret kalıyordu. Ama işte, yağmurlar gelip çatmıştı ve imar bir hale yola girmediği gibi gireceği hususunda en ufak bir ümid dahi vermiyordu.

C. M. P.

Çantada keklik

Son derece şık, koyu gri bir elbise giymiş, benekli bordo kravat takmış, koltuğunun altında dosyalarla şişkin çantası, pırıl pırıl boyalı pabuçları ile Yenişehir asfaltının aylardır süre giden imarı sayesinde' bir muharebe meydanını andıran kaldırımından yürüyerek hemen Anadolu Kulübünün arkasındaki Hür. P. Genel Merkezine gitmekte olan tanınmış politikacının gözü, istimlâklerle kırpıla kırpıla Nasreddin Hocanın leyleğine dönmüş olan Özen Pastahanesinin minicik bahçesinde oturan bir başka politikacı arkadaşına ilişti. Yol üzeri, gider ayak, üç beş kelime etmek üzere durdu. "Nasılsın, ne var ne yok yahu" faslım:

— C. M. P. nin listesini gördün ,mü? suali takip etti. Öbürü "—Gördüm" dedi ve ilâve etti:

— Nasıl, bu listeyle C. M. P. kaç milletvekili çıkarır dersin?

Koyu gri elbiseli, son derece şık Hür. P. li çok komik bir şey duymuş gibi neşeli bir kahkaha attı. O kadar keyifli ve yüksek sesle gülüyordu ki gelip geçenin durup da kendisine ne oluyor der gibi bakmalarına bile aldırmıyordu. Kahkahası bitince ciddileşerek:

— Azizim bunlar o listeyle zor milletvekili çıkarırlar, dedi.

Bu konuşmadan beş on dakika sonra, Özenin bahçesinde oturan politikacı, oradan geçen Ur başka tanıdığı ile göz göze geldi. Bu da C. M.P. nin Genel İdare Kurulunda söz sahibi bir politikacı idi. Oturanla yoldan geçen selâmlaştılar. Sonra CM. P. li yorgun bir tavırla geldi, selâmlaştığı arkadaşının masasına oturdu. Söz şuradan buradan derken dönüp dolaşıp Hür. P. listesine geldi. Kısa boylu, tıknazca ve bir hayli kalender meşrep tavırlı C.M.P. li arkadaşının Hür. P. listesi hakkındaki sualini duyunca beş on dakika önce atılan kahkahayı bile gölgede bırakan bir kahkaha koyverdi. Öylesine gülüyordu ki gözlerinden yaşlar gelmişti. Bir müddet güldükten sonra durdu ve

Okuyucu Mektupları

Seçimler hakkında

Muhaliflerin ekserisi "Fabrika ve baraj yerine hürriyet" bağlığiyle zımnen de olsa memleketimizde maddi sahada yapılanların müsbet işler olduğu kanaatini millete ihsas eder gibidirler. Hakikat ise, D. P. icraatına hâkim olan zihniyetteki politik zaafa eklenen iktisadî mevzulardaki bilgisizlik ve ehliyetsizlik sebebiyle memleketteki iktisadî potansiyelin israf edilmiş ve milletin bugün katlandığı ağır fedakârlıkların mukabilinin ise verilmemiş olduğudur.

Bugün çektiğimiz sıkıntıların ana sebebi budur. Vatandaşların seçim arifesinde bu hakikati iyice görmelerinde zaruret vardır.

Vamık Kural . Ankara

AKİS'in geçen sayısında çıkan "İşbirliğini seçmenler yapacaktır" başlıklı yazıyı dikkatle okudum. Muhalefet ' cephesindeki son işbirliği görüşmelerinin görünen neticesi de bu fikrinizin doğruluğunu ortaya çıkarmaktadır. Elbette ki partilerin birleşmesi meselesi üç beş politikacının ihtirasından doğmuş bir siyasî görüş değildir. İşbirliği, artık devrini doldurmuş, icraatiyle fiyaskoya uğramış, her türlü hürriyeti kısarak memlekette bir çeşit acaip demokrasi anlayışının teşekkülüne meydan vermiş ve vatandaşlar arasında taraf tutarak ciddî bir rejim buhranına alemdarlık etmiş bir iktidara karsı doğmuştur. Aynı zihniyeti hareket edenlerin işbirliği cephesini çökertmek için aldıkları tedbirler, övünülecek bir hâdise değildir. Çünkü bu arzu, sizin de belirttiğiniz gibi milletten gelmiştir. Şu veya bu şekilde onu gerçekleştirecek olan da yine milletin azimli kararı olacaktır. Bu.. gün kendilerini tahtı emniyete aldıklarını iddia edenlerin yakın bir gelecekte hakikî bir iflâs duygusuna kapılmamaları için ben şahsen ortada ciddî bir sebep göremiyorum.

Orhan Türker - Bursa

Confidental Skandalını ağızlarına sakız yapan gazetelerimiz acaba niçin daha yakın bir rezaleti, bir siyasî rejim skandalını tefrikaya yanaşmıyorlar? Muhalif liderlerin takdire şayan bir gayretle hazırladıkları işbirliğine karsı akla hayale gelmedik tedbirlerin alınmasını bir rezalet telâkki etmiyorlar mı? Yoksa Basın Kanununun bilmediğimiz bir maddesine göre bu da mı bir suçtur?

Yaşar Yakış - Akçakoca

uzun uzun arkadaşının **yüzüne** baktı:

— **Yahu,** sen, Hür. **P.** nin **bu listeyle** seçime girip de **milletvekili** çıkaracağını mı sanıyorsun! Buna balıklar bile güler, dedi.

Sonra vilâyetler saymaya başladı. **Anka**rayı geç bir **kere** diyordu; **Orası** bizim için çantada **keklik. Kırşehir** Öyle, Erzincan öyle, **Kütahya, Konya** Kocaeli...

Neşeli politikacının saydığı vilâyet isimlerini duyanlar kendi kendilerine, eh dediler, bu duruma göre C. M. P. rahat rahat iktidara gelir.

Hür. P. ile C. M. P. **nin** görüşleri aşağı yukarı ayni noktada toplanıyordu.. İktidar kendilerinindi. 27 Ekimin sonunda kendi partilerinin iktidara gelmesi kadar tabiî **bir** şey

Osman Bölükbaşı
Akıl hocası, avukatlar

olamazdı. Herşey inceden inceye düşünülmüş, hesaplanmıştı. Bir başka ihtimal mevcut değildi.

Her ne kadar kuzguna yavrusu güzel görünür derlerse de Hür. P. ve C. M. P. ye listeleri, istediği kadar güzel görünsün, ortada bu işten anlayanların da gördükleri bir durum vardı ki gerek C. M. P. için, gerek Hür, P. için İktidar, bir hayalden başka bir şey değildi ve iktidar mücadelesini C. M. P. ile Hür, P. değil, olsa olsa D. P. ile C. H. P. yapacaktı. Eğer mutlaka Hür. P. ile C. M. P. arasında da bir mukayese yapmak gerekirse C. M. P. nin Hür. P. den daha fazla oy toplayacağı ve geçen seçimlerde 600 bine yaklaşan oylarının bu seçimlerde 1 Milyonu bulacağı söylenebilirdi. Ancak bu haftanın başında Yüksek Seçim Kuruluna verilen C. M. P, listesini gözden geçirenlerin nazarı dikkatini üzerine çeken bir taktik hatası vardı. C. M. P. nedense as listesini Ankaradan çıkarmak suretiyle bir gaf yapmış ve pek çok elemanının kazanma şansını sarsmıştı. Bilhassa Bölükbaşının avukatlarından bazılarının ısrarının bu işte rol oynadığı söyleniyordu. Bu avukatlara göre halen Ankara Cezaevinde yatmakta olan Bölükbaşı, Ankara C. M. P. listesini sürükliyebilirdi. Gerçi Bölükbaşının hapse girmesi bilhassa Ankara köylerinden bazılarında C. M. P. için iyi bir propaganda vesilesi olmuş ve parti buralarda bir hayli yeni aza kazanmıştı ama, bu hiç bir zaman seçimleri Ankarada C. M. P. ye kazandıracak ölçüde rol oynıyamazdı. C. M. P. liderlerinin bu kaprisi olsa olsa Ankaradaki muhalefet oylarının bölünmesine sebep olurdu. Yoksa C.M.P. Ankara seçimlerim C.H.P. ye karşı kazansın... Doğrusu buna aklı başında kimseler imkân ve ihtimal veremezdi.

C. M. P. listesindeki enteresan hususlardan biri de Kırşehir listesinde kendisini gösteriyordu. CM P. Kırşehirde Bölükbaşı'dan başka taranmış hiç bir ismi listeye almamıştı.. Rivayete göre Bölükbaşı, kazanma şansları muhakkak olan Kırşehirde, eski milletvekillerinden biç kimsenin gösterilmesine razı olmamış ve bu üsteyi tamamen yeni isimlerden teşkil etmişti. Eski Kırşehir milletvekilleri ise çil yavruları gibi sağa sola dağılmışlardı. Bu da CM. P. içinde birden bire patlak veren bir huzursuzluğa yol açmıştı ama C.M.P. disiplinli bir parti idi de içerdeki feryadlar dışarı sızmıyordu....

Hür. P.

Açık arttırma

Bir muhalefet partisi seçimlerin arifesinde bir el ilam yayınlar da, "vatandaş reyini bana ver" derse bu gayet normal bir şeydir. Garipsenecek hiç bir yanı olamaz. Ama bir muhalefet partisi kalkar da "vatandaş reyini en kuvvetli muhalefet partisine ver, muhalefetin oyları dağılmasın" der ve sonra C.H.P. nin 700 ocağına karşı bizim Ankarada 900 ocağımız var. Şu halde an kuvvetli muhalefet partisi biziz Reyini bize ver diye ilâve ederse ve üstelik bu parti Hür. P. olursa, buna olsa olsa gülünür. İşte bu haftanın başında Ankara köylerinde dağıtılmak ta olan bir broşürde aşağı yukarı buna yakın lâflar ediliyordu ve bu broşür Hür. P. tarafından bastırılarak dağıttırılıyordu. İlk cümleleri ile işbirliğinin hiç değilse fikri cephesinin tahakkukuna çalışılıyormuşcasına bir intiba yaratmağa çalışan broşür, daha ikinci cümlesinde acayip bir açık arttırmaya giriyordu. Hür. P. nin Ankara'da 900 ocağı varmış, o halde Ankarada en kuvvetli parti Hür. P. imiş...

6u broşürü ellerine alıp da okuyan pek çok Ankara köylüsü şaşıp . şaşıp kalıyorlardı. Allah Allah.. Demek Ankarada bir de Hürriyet Partisi varmış ha... Biraz daha kulağı delik olanları arkadaşlarını aydınlatıyorlardı. Evet, şehre indikleri zaman kahvelerde falan duydukları lâflar arasında böyle bir parti adı da kulaklarına çalınmıştı..

Hür. P. broşürü 900 ocaktan bahsediyordu. Ama nerede ? Bütün vatan sathında mı, yoksa yalnız Ankarada mı? Gerçi Ankara İl İdare Kurulu kırmızı zemin üzerine beyaz boyayla "Hür. P. Ocağı" yazılı 900 adet tabelâ yazdırmış ve tabelacılara bir hayli kâr sağlamıştı ama bu tabelâların büyük bir kısmı, maruf bir iş hanının ardiyelerinde depo edilmiş duruyordu. Üstelik rast gele sağa sola asılan "Hür-P. Ocağı" yazılı tabelâlarda da, ne ocak adı bulmak mümkündü, ne bucak.

Şu halde? Şu halde nasıl oluyordu da daha adı pek çok köyde duyulmamış olan Hür. P., Ankaranın en kuvvetli muhalefet partisi oluyordu. Doğrusu bu şaşılacak bir şeydi.

İçten fethedilen kale

Bu haftanın başında Yenişehirde Menekşe sokaktaki sarı badanalı bahçe içindeki bodurca binada mutat basın toplantılarından biri daha yapılıyordu. Yalnız bu mutat basın toplantısında mutat olmayan bir şey vardı ki o da basın toplantısını tertip eden Hür. P. Genel Sekreteri İbrahim Öktemin gazetecilere dağıttığı Hür. P. adaylarının listesiydi. Menekşe sokaktaki binada gazetecilere verilen aday listesi ayni gün ayni saatlerde Ankarada'ki Yüksek Seçim Kuruluna da tevdi edilmişti. Hür.P., bu listeyi hazırlamak için günlerce, haftalarca uğraşmıştı. Genel İdare Kurulu azaları bu listeyi hazırlayıncaya kadar doğrusu az ter dökmemişlerdi. Ama işte artık gerine gerine bu listeyi efkârı umumiye önüne çıkarabilirlerdi. Her şey hazırdı.

Genel Sekreter gazetecilere liste hakkında geniş malûmat vermişti. Genel Sekreterin söylediğine göre Hürriyet Partisi bu liste ile seçimleri yüzde yüz kazanacaktı. Seçimlere katılacak listeler içinde bundan iyisini bulmak mümkün değildi. Hür. P. aydınların partisi idi. Bu bakımdan aydın seçmenlere hitap edecek geniş bir aday kadrosu listede yer alıyordu. Ama Hür. P. işçi vatandaşları da unutmamıştı. Onlar için de 15 işçi ve şoföre listede yer verilmişti. 6 da kadın aday vardı. Velhasıl Hür. P. hiç bir sınıftan hiç bir vatandaşı mecliste temsilcisiz bırakmamak niyetindeydi. Genel Sekreter bu liste ile seçimleri kazanacaklarına o kadar emindi ki kendi adaylığını yalnız ve yalnız kendi seçim bölgesi olan Bursadan koymuştu. Bir gazetecinin bu işe akıl erdiremeyip de "niye böyle yaptınız?" sualine İbrahim Öktem adeta kızarak şöyle cevap veriyordu:

"— Evet bizler - bizler dediği. kendisi ile Genel İdare Kurulu Üyesi Emin Paksüt idi- yalnız Bursadan namzetliğimizi koyduk. D. P. için Bursa kaledir derler. Fakat biz bu kaleyi içinden feth ettik. Bursada seçimi biz kazanacağız. Onun için başka yerden namzet gösterilmemizi istemedik."

Genel Sekreter böyle derken farkında olmadan partisinin ileri gelen'lerinden pek çoğunun namzetliklerini iki yerden koyuşlarını unutmuşa benziyordu. Meselâ bir Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, doğma büyüme Manisalı olduğu halde namzetliğini bir de İstanbuldan koymuştu? Acaba Manisada seçimleri kaybetmekten mi korkuyordu? Sonra bir Fethi Çelikbaş Hür. P. içinde mücadeleye başladığından beri seçim bölgesi olan Burdur için Hür. P. nin kalesidir derken acaba ne diye bir de İzmirden adaylığım koyuyordu? Daha bunlar gibi bir sürü misal gösterilebilirdi. Acaba İbrahim Öktem bunları nasıl izah edecekti. Toplantıda hazır bulunan gazetecilerden hiç biri bu noktaya temas etmediler.

Zoraki dolan listeler

Hür. P. nin aday listesini tetkik edenler İstanbul, Sakarya, Diyarbakır, Manisa, Balıkesir gibi bazı vilâyetlere bilhassa en kuvvetli adayların yığıldığını müşahede etmekte zorluk çekmediler. Buna mukabil meselâ Kütahyada; bir aydınlar partisi olduğunu öteden beri iddia ede gelen, Hür. P. nin adaylar listesindeki isimlerin karşısındaki meslekleri şöyle sıralanıyordu: Arzuhalci, marangoz, Muakkip, şoför, terzi, çiftçi, müteahhit, sendikacı.

Hür. P. bilhassa İstanbul listesinin üzerinde büyük bir ısrarla durmuştu. Hür. P. lilere göre İstanbul listesi yüzde yüz kazanacaktı. Bütün as kozlar burada kınlıyordu. Genel İdare Kurulu hemen tam kadro ile İstanbul Listesinde yer almıştı. Bu vilâyette hususi bir durum arzeden azınlıkları ve işçileri de tatmin etmek içini azınlıklardan dört, işçilerden de dörder adaya yer verilmişti. Öyle anlaşılıyordu ki şayet Hür. P. iktidara geçerse kabinesini hemen tamamen İstanbul milletvekillerinden teşkil edecekti.

Ayni derecede değilse bile Sakarya, Manisa, Balıkesir ve Diyarbakır listeleri de bir hayli takviyeli listeler haline getirilmek için uğraşılmıştı. Ama bu listelerin dışında kalan vilâyet listeleri adeta zoraki doldurulmuştu. Pek pek beş on vilâyette daha listenin başında bir kaç isim bu listeleri sürüklemede faydalı olabilirdi. Bu listelerde görülen asil saltanat İl ve ilçe başkanları saltanatı idi. Hemen tekmil listeleri bunlar doldurmuştu. Bu da kolayca gösteriyordu ki bundan ancak 20 ay önce teşekkül etmiş olan Hür. P. memleketin her köşesinde tam olarak gerektiği gibi teşkilâtlanamamıştır. Zaten Genel Sekreter de bunu büsbütün saklamıyordu. Bazı vilâyetlerde bu yüzden seçimlere bile girmiyorlardı. Zira bu vilâyetlerin kaza teşkilâtları aradan geçen şu kısa zaman zarfında kurulamamıştı. Ancak 56 vilâyette 530 namzet gösterebilmişlerdi. Maamafih Sezarın hakkı, nı Sezara vermeliydi: Seçimlere ilk defa katılan genç bir parti için bu kadarı bile bir. başarı sayılmalıydı.

İğne ve Çuvaldız

İçinde en aklı başında insanların bulunduğu siyasî partiler dahi, abesi müdafaaya kalkıştılar mı hemen saçmalamaya başlıyorlar. Hür. P. meşhur Bedri Kökeri aday gösteriyor ya.. Yeni Gün üstadı himayesine almak zorunda kalmış. Gerçi tuhaf bir himaye ama, bakınız ne diyor: "Bedri Köker, Başbakan kendisini davet ettiği zaman ona kanmamalıydı. Bu noktada tamamile mutabıkız. Evet, kanmamalıydı; ve kanmakla büyük bir hata işledi. Lâkin, şunu da insafla teslim edelim: Eğer Bedri Köker İktidarın işine yarayabilecek bir insan olsaydı, onu tekaüd ederler miydi? Ettiler. Ve, Bedri Köker, şu bir tek hatasının kefaretini ödetmek için mücadeleye atılmak istedi. Şimdi, düşünüp lütfen cevap veriniz: Eski totaliterlerin arandığı, eski totaliterlerden medet umulduğu bir devirde, bir tek hatadan daha fazlasını dağarcığında taşımayan bir insana, mücadele etmek ve hatasının kefaretini ödemek fırsatını vermeyecek miydik, vermemeli miydik?"

Cevabı başkaları ne diye versin? Bakınız aynı gazetenin başyazarı Cihad Baban bir gün sonraki başyazısında ne diyor: "Yoklamayı kaybettiği için D. P. den istifa eden ey Mehmed Ali Sebük!.. Matbuat hürriyetinin ilgasına, Toplantı ve Yürüyüşler Kanununa rey verdikten sonra, seçimlerin arifesinde istifa etmişsin, ne çıkar bundan?. Bize yaramazsın, nazarımızda günahkârsın.. Oraya hiç yaranamamışsın. Meğer maksadın yalnızca mebus olmak imiş".

Yoksa Yeni Gün için Mehmed Ali Sebük reşid de, Bedri Köker değil mi?

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli-Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

– XV –

H. Basri GÜVEN

Bir şeyi elde etmek veya ondan mahrum olmamağa çalışmak için istekli ve hele azimli olabilmek, behemahal daha önce o şeyin **kâfi** bir derece ve manada bilinmiş ve vazgeçilmez surette sevilmiş olmasını zarurî kılar. Bu sebeple, demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin ve bu milletleri teşkil ve temsil eden halk kitlelerinin ve ferdlerin bu rejimi derece derece bilip kavradıklarını ve vaz geçilmez surette sevip benimsediklerini farzediyoruz.

Demokrasi, çok kere totaliter politikacıların iddia ettikleri gibi tahakkuku için önceden uzun boylu öğrenilecek, talim edilecek bir rejim olmadığı gibi anlaşılması, kavranması ve benimsenmesi güç bir rejim de değildir. Demokrasinin asıl manası ve asıl ruhu ile onun ve ileri medeniyetin hak ve hürriyetlerini, ahlâk ve faziletlerini ve müesseselerini birbirile karıştırmamalıdır. Demokrasinin ruhu, demokratik rejim meselesinin esası, kendi şahsî varlığını, kuvvet ve değerini ve bilhassa maddî manevî menfaatini derece derece kavramış ferdlerden mürekkep bir milletin kendi serbest ekseriyet arzusu ve kararı hilâfına idare olunmaya tahammül etmemesi, serbest emniyetli seçimlerle kendi idare ve mukadderatım kendisinin bizzat tâyin ve takip etmesidir. Bu hal mevcut ise, demokrasi de aslında tereddütsüz ve kati surette mevcut demektir. Demokrasinin ve ileri medeniyetin, hak ve hürriyetler sistemi insan ruhuna ve menfaatlerine o kadar uygundur ki, samimî ve tam olarak tesis olunacak bu sistemin, en geri farzadilebilecek ferdler tarafından dahi sür'atle kavranıp veya duygu halinde sevilip benimseneceği muhakkaktır. Halbuki bugün halâ bir çok memleketlerde asıl çetin mesele, kanaatime göre mevcut iktidarların lüzumlu şartlarile hakiki bir serbest seçim yapıp yapmayacağı ve yapmadığı takdirde milletlerin iktidarları serbest bir seçime her hangi bir tekilde sevkedip edemeyecekleri noktalarında toplanmaktadır. Bu meselenin halk ve demokrasi lehine halledildiği ve normal hale geldiği memleketlerde demokratik hayatın icab ettirdiği diğer hak ve hürriyetlerle bunlara ait müesseseler de çok geçmeden teker teker elde edilmiş, kurulmuş ve inkişaf etmekte bulunmuştur.

Milletlerin yaşama azmi, her hangi bir yerde her hangi büyüklükte 'bir halk topluluğunun veya selâhiyetli organların her bir ferdi teker teker de yakından ilgilendiren vaz geçilmez bir hak ve menfaat veya vazife için bunların tahakkukuna veya devamına engel olanlara karşı belli bir hareket veya davranış halinde korkusuzca aktif veya pasif mukavemet, tepki ve mücadelesini zarurî kılar; bu başka türlü düşünülemez. Hem "Yaşama azmi" mevcut olsun, hem de bunun için hiç bir şey yapılmasın; bunun tasavvuru dahi imkânsız ve hattâ muhaldir. Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin, bu rejimin kurulmasına, devam ve İnkişafına engel olanlara karşı ne şekilde hareket etmeleri gerektiği, bir kısım milletlerin tarihde ve mazide ayni maksat için ne şekilde hareket etmiş olduklarını araştırıp tesbit etmekle daha isabetli olarak anlaşılabilir. Ancak, bu makalenin vûs'ati böyle bir tetkike müsait bulunmadığı cihetle kanaatime göre netice itibarile denebilir ki, demokratik rejimi tahakkuk ettirmiş olan milletlerin bu yoldaki hareket ve gayretlerinin müşterek vasfı, engelleri ortadan kaldırmak için her defasında icabına göre girişilen yumuşak ve çok kere çetin "Mücadele" olmuştur. Hak, uğruna zahmet çekmeyi bilenindir.

Haklarını müdrik bir milletin asıl azim ve kudreti, ayni şeyleri duyan ve düşünen her bir ferdinin, diğerinin iştirak edip etmeyeceğini hesaba katmaksızın ve bunu beklemeksizin gayrete gelebilmesinde saklıdır. Muvaffak olmak ise ayrıdır ve her defasında behemahal şart değildir. Ancak şuna zevkle ifade etmek doğru olur ki, ferdleri böyle olan milletler kararlı ve emin adımlarla ilerlemişler ve çok geçmeden el birliği ile muvaffak olmuşlardır. Bugün demokrasi bir izzeti nefis, bir hayat meselesi olmuş, "Vatandaşlık" daha üstünü olmayan hakikî **bir** şeref mertebesi haline gelmiştir. Ferdin en köklü Ve bariz hususiyetlerinden biri kendisine her şeyden çok,kıymet vermesi ve başkaları tarafından da kıymet verilmesini arzu etmesidir. İnsan bunu muhakkak ki en çok demokratik bir rejim içinde bulur, insanlığını en **çok** demokratik bir cemiyet hayatı içinde duyar.

Demokratik rejimi kurma, koruma ve idame ettirme yolunda olan milletler, her şeyden evvel seçimlerin serbest ve emniyetli yapılması uğrunda ve antidemokratik tavır ve hareketlere karşı uyanık olmalıdırlar. Halkın siyasî, medenî ve ekonomik hak ve menfaat mücadelesi vasıta ve imkânlarını daraltmayı ve yok etmeyi istihdaf ve intaç eden tedbirler antidemokratiktir. Demokrasinin bazı şartlar içinde meydana çıkan mahzurlarını izale etmek için demokratik çareler daima bulunabilecektir.

Kendi hak ve menfaatlerine sahip olarak yaşamak azminde olan milletlerin birinci derecede kati bir düstur olarak gözönünde tutmaları gereken bir husus da, bu hak ve menfaatleri ihlâl etmek suretile kötülük yapanları behemahal ve sür'atle tecziye etmeleridir. Müsamaha ve af, ancak kasdî olmayan tesadüfi kusur ve kabahatlerde faydalı olabilir. Milletlerin sarih hak ve menfaatlerini bilerek ve hele şahsi menfaat ve ikballerini de temin etmek suretile ihlâl edenleri tecziye ve tasfiye etmesini bilmeyen milletler, her devirde zuhur etmesi mukadder olan bu gibilerin cür'etkâr ve tahripkâr tecavüzlerinden kurtulamazlar. Milletler, kendi hayat ve mukadderatlarını hiç bir zaman münferit şahıs veya zümrelerin keyfî kararlarına, atıfet ve merhametlerine bağlamamalı ve bırakmamalıdırlar. Medeni, içtimaî ve millî gaye ve ana prensiplerin gösterdiği yolda ve müsbet bilginin ışığı altında kendi iradelerine kıskançlıkla sahip ve hakim olarak yürümesini bilmelidirler. Bilmelidirler ki, atıfet ve merhamet beklemekten başka kuvveti olmayanlar yoksulluk ve zulüm görecekl erdir.

Milletleri teşkil ve temsil eden halk kitlelerinin ve vazifeli organların ve ferdlerin devamlı ve israrlı mücadele azim ve gayreti, her türlü haklarını hem elde etmenin hem de muhafaza ve idame etmenin yegâne ve hakiki teminatı ve en kat'i şartıdır.

Hapishaneler

Demirlerin gerisi

(Kapaktaki Gardiyan)

Kısa boylu, şişman, iki tarafına sallanarak yürüyen, İsmail Dümbüllününkileri andıran siyah kaşlı adam karşısındakinin elini sıktı ve babayani bir edaya büründürmeye çalıştığı bir sesle:

"— Haydi, Allah selâmet versin, Allah bir daha düşürmesin" dedi.

Ankara Cezaevinin başgardiyanı İlyas Mert tahliye edilen bütün mahkûmları böyle bizzat uğurlamazdı. Başgardiyan İlyas Mertti o! Bir bakıma, koca devletin taş duvarlar arkasındaki dünya nezdinde elçisiydi, temsilcisiydi. Maiyetinde, küçük bir kısmı hariç hemen hepsi Napolyonun mareşalleri kadar azametli 40 ta ne gardiyan vardı. Gerçi bu mareşaller topluluğu eski çobanlardan eski sığırtmaçlardan, eski çöpçülerden teşkil edilmişti. Ama şimdi, başlarında eski er İlyas Mert olduğu halde "Maliktim vatandaşların kalkınması ve ıslâhı" gibi son derece mühim bir vazifeyle meşguldüler. Vazifelerinin sosyal bakımdan arzettiği ehemmiyet bir çok Adalet bakanına Büyük Mecliste ve Meclis dışında parlak nutuklara mevzu olmamış mıydı? İhtimal ki gururları ondan ileri geliyordu. Üstelik demir parmaklıkların gerisinde hepsi birer hakimi mutlaktılar ve dünyada her şey münakaşa edilebilirdi, onların emirleri asla!

İlyas Mertin uğurladığı mahkûm, hapishane tabiriyle "forslu mahkûm" du. Yalnız bırakılmamıştı, kendisile alâkadar olanlar vardı, mahkûmiyet aylarının mümkün nisbetinde ıstırapsız geçmesi için gayret sarfedilmişti. Hapishanelerde siyasî veya fikrî suçlardan yatanlara bu itina gösteriliyordu. Ama gene de bunların her biri "iyi muamele" hariç mahpusluğun bütün dertlerini öteki arkadaşlarıyla beraber çekiyorlardı. Olsa, olsa kendilerine küfredilmiyordu, dayak atılmıyordu, itilip kakılmıyorlardı. Zira hapishanelerde küfürden, dayaktan ve itilip kakılmadan bol şey pek azdı. Bunların dışında saçların kesilmesinde, yattıkları yerlerde, sıhhî şartlarda, nizamlara riayette, ziyaretçi bahislerinde diğer mahkûmlardan zerrece farkları yoktu, hattâ hariçle temas etmemeleri için mutadın fevkinde tedbirler alınıyordu.

Eski "forslu mahkûm", İlyas Mertten ayrılınca başını kaldırıp mavi göğe baktı ve derin bir göğüs geçirdi. Hürriyetsizliğin acısının ne olduğunu daha iyi anladığı için insanların niçin hürriyet içinde yaşamaları gerektiğini artık tâ kalbinde duyuyordu. Fakat onun kadar mühim bir başka şey görmüş, bir başka şey öğrenmişti: Demir parmaklıkların gerisinde yaşayan insanların hali. Demir parmaklıkların gerisinde değişik, bilinmeyen bir dünya vardı. Orada o dünyanın kanunları, âdetleri mer'iydi. İnsanlar oraya geçince başkalaşıyorlardı. Islah gayesi, Cemiyetin alâkası, Allahla başbaşa kalma.. Bütün bunlar dışardakilerin kendi kendilerini avuttukları bir edebiyattı. Hakikat, kitapların yazdıklarından o kadar farklıydı ki... '

Osman Şevki Çicekdağ

Hapishanecilerin babası

Ankara Merkez Ceza ve Tevkif evinin tabelası

İçini, giren bilir

Unutulmaz bir gece

Hapishaneden yavaş yavaş uzaklaşan mahkûm, hayatı boyunca unutamayacağı bir geceyi gene gözlerinin önünde gördü. Marttı. Soğuk bir akşamdı. Mahkûmlar koğuşlarına çekilmişler, üzerlerine demir kapılar kapanıp kilitler vurulmuştu. Yemek yenimsi, yataklara girilmişti. Saat onda koğuşun önündeki avludan gürültüler gelmişti. Meraklı mahkûmlar pencereye koşuşmuşlardı. Gardiyanlar, bir kafile halinde infaz hücrelerine gidiyorlardı. İnfaz hücreleri on beş senenin üstünde ceza almış mahkûmların on iki ay bir başlarına kaldıkları, kimseyle görüştürülmedikleri, sadece idarenin yemeğini yemeğe mecbur bırakıldıkları, tek kişilik, taş hücrelerdi. Bir kaç gün evvel Yozgat hapishanesinde. isyan olmuş ve o isyanın elebaşıları Ankara Cezaevine getirilip infaz hücrelerine atılmış, ayaklarına pranga vurulmuştu.

Gardiyanlar, hücrelere griden kapıyı açmışlar, bağırtılar, çağırtılar olmuştu. Sonra yeni bir gardiyan kafilesinin koşar adımlarla geldiği görülmüştü. Başlarında İlyas Mert vardı. Bir kaç kişiyi almışlar ve götürmüşlerdi. Koğuşta kalan mahkûmlar sinirden ve heyecandan titreşiyorlardı.Hepsi, gidenlerin dayağa götürüldüklerini anlamışlardı. Kafile hamama gidecek, orada kurbanlar soğuk taşlara yatırılacak, ayaklarına falaka geçirilecek ve tabanlarına vur Allah, vurulacaktı. Bütün hapishanelerde dayak, 1 numaralı terbiye vasıtasıydı. O gece sopa yiyecek olanlar haftalarca evvel bir başka hapishanede isyan çıkarmış olmakla

suçlu bulunanlardı. Ama madem ki Ankara Cezaevine getirilmişlerdi; buraya ayak basar basmaz döğülmeliydiler, ki disiplinin ne kadar sıkı olduğunu anlamalıydılar. Zaten bu, bütün hapishanelerde âdetti. Bir başka yerden sürgün mü geldi? Hemen yıkılıyorlar ve falakaya çekiliyorlardı. O kadar ki, tabanları şişiyordu. O zaman taşlar ıslatılıyor, üzerine tuz ekiliyor ve mahkûmlar bazen sırtlarına gardiyanlar bindirilerek buz gibi kaygan hal alan yerde yürümeye mecbur bırakılıyordu. Ankara Cezaevinde bir Garip vardı; dayaktan sonra sırta binen ekseriya o oluyordu. Nitekim soğuk, yağmurun çiselediği Mart akşamında da gidişten yarım saat sonra mahkûmlar getirilmişti. Ama hepsi omuzda taşınıyordu. Pestilleri çıkmıştı. Gardiyanlar bunları hücrelerine fırlatıvermişler ve kahkahalar atarak, çekip gitmişlerdi. Bir kısmına yeniden pranga vurulmuştu. Mahkûmlar ıslah olunuyordu!

Fareler ve insanlar

Fakat bu, tek ıslah yolu değildi. Bir de münferit vardı. Mahkûm, eğer, hapishanede hâdise çıkarırsa, kavga ederse, gardiyanlara karşı gelirse oraya atılıyordu. Münferit, bir hücreydi. Birbuçuk metre kadar genişliği vardı. Ankara Cezaevindekilerin yüksekliği normal insan boyuydu; ama bir çok yerde böyle değildi. Oralarda. münferite atılanlar iki büklüm oturmak zorunda kalıyorlardı. Hücrenin bir tarafında lâğım , deliği vardı. Münferid cezası yiyenler -azami had bir aydır, cefaları boyunca hücreden çıkamıyorlar ve abdestlerihi de orada bozuyorlardı. İçmek ve temizlenmek için günde bir testi su veriliyordu. Yemek, bir tayından ibaretti. Fakat tayını yemek için acele etmek lâzımdı, zira lâğım deliğinden çıkan kedi büyüklüğünde fareler ekmeğe hücum ediyorlar ve gözle kaş arasında parçalıyorlardı. Mahkûmun farelere karşı amansız bir savaş vermesi gerekiyordu. Hücrede bir küçük delik vardı ve hava da, ışık da oradan geliyordu. Gece münferit aydınlatılmıyordu. Mahkûm ince bir şiltede yatmak zorundaydı. Şilte bir haftanın sonunda lime lime oluyordu. Mütebaki müddet beton üzerinde geçiyordu. Saç ve sakal uzuyor. pislik her tarafı kaplıyordu. Münferitte çıldıran çoktu. Gerçi hapishanede dahi hâdise çıkaran mahkûmun cezalandırılmasından, hem de son derece şiddetli şekilde cezalandırılmasından daha tabiî bir şey olamazdı ama insanlara insan dışı muamele etmek kimsenin hakkı olmamalıydı.

Dayak yiyen, münferite atılan mahkûm ıslah mı oluyordu? Asla! Sadece cemiyete, nizamlara karşı kini artıyordu ve intikam almak hissi yüreğini dolduruyordu. Nitekim ilk fırsatta ayaklanıyordu.

İsyanların sebebi

Hakikaten gün geçmiyordu ki Türkiyenin bir yerinde, bir hapishanede isyan çıktığı duyulmasın. İsyan havadisini yazan gazeteler hapishanelere sokulmuyordu, ama hâdise bir kaç gün içinde kulaktan kulağa yayılıyordu. Hapishanelerin hepsinde bir Yerli . Yabancı meselesi vardı. Yerliler o vilâyet halkından mahkûmlardı. Yabancılar ise sürgün gelmiş olanlar. Bunların yaşama şartları arasında büyük farklar bulunuyordu. Yerliye yemeği geliyor, döşeği geliyor, ziyaretçisi geliyordu. Yabancı ise garip ve ekseriya parasız oluyordu. İdare de yerliyi tutunca, kahvecilik, kantincilik, tabldotculuk gibi para getiren işleri yerlilere verince ve daha mühimi, yabancıyı yerliye ezdirmeye kalkışınca isyan patlak veriyordu. İsyanların yüzde doksanı idarenin kabahati yüzün-

Hüseyin Avni Göktürk

"Islah"çı..

den çıkıyordu. Pek çok hapishanede gardiyanından müdürüne rüşvet alınıyor, silâhından esrarına yasak maddeler o kanaldan giriyordu. İdare, aczim belli etmemek, maskelemek için mahkûmların iki kısma . ayrılmasını hoş karşılıyordu. Yerli-Yabancı meselesi 'gibi. Alevi - Sünni meselesi de hapishanelerimizin dertlerindendi. İyi idare, dürüst müdür isyanı önlüyordu. Nitekim eğer Ankara Ceza evinde karışıklık çıkmıyorsa bunun sebeplerinden biri, hattâ belli başlısı Müdürün dirayetiydi. Ama dayak devam ettiği takdirde bir gün mahkûmların lanet olsun deyip ayaklanıvermelerini beklemek pek âlâ kabildi. Zira mahkûmlar müdürden, dürüstlük kadar şefkat ve insanlık da bekliyorlardı; unutmamak lazımdı ki **tatlı** dil yılanı bile deliğinden çıkarabilirdi.

Personel zaafı

Hapishanelerimizin birer çilehane olmasının sebebi personel fıkaralığıydı. Başgardiyan İlyas Mert tarafından uğurlanan mahkûm, çerde kaldığı müddet zarfında iki hapishane müdürünün suçlu sıfatiyle kendi koğuşunda ceza çektiğini hatırlıyordu. İkisi de kültürün "k" sından nasibi olmayan kimselerdi. Gardiyanlar başka bir âlemdi. En kabadayısı iki yüz lira maaş alıyordu. Bir gün evvel davar güdenler bir gün sonra, sırtlarına bir üniforma geçirilince insan terbiyecisi oluyorlardı. Aralarında iyileri vardı. Ankara Cezaevinde bir Yaşar gardiyan, bir Hüsnü gardiyan, bir Dursun veya Osman gardiyan sempati toplamışlardı. Ama düşünmeli ki gardiyanların bir tanesi "bebeler" denilen çocuk koğuşuna girip ufak mahkûmlara tecavüz etmek suçundan sanık olarak mahkemedeydi. Bir başkası mahkûm ailelerine gidip onları dolandırmaktan sanıktı. Bir diğeri mahkûmlardan birinin karısına laf atmaktan, edepsizce teklifler yapmaktan sıkılmamıştı. Çoğu okuma yazmayı askerde öğrenmişti. Bunlar, mahkûmları ıslah edeceklerdi!

Bebelerin hali

On sekizinden küçük mahkûmların hali ayrı bir felâketti. Bir çocuk, sanık olarak yakalandı mı mevkuf kaldığı müddetçe hapishaneye getiriliyordu. Bebeler koğuşundaki elli yatakta yüz kişi yatıyordu. Ahlâksızlığın bini bir para yaydı. Sonra, mevkufun cezası tasdik edilince alınıp Islah evine götürülüyordu. Fakat mevkufiyetle tasdik arasında bazen yıllar geçiyordu ve o sırada her şey olup bitiyordu. Cezaevinde bir de mektep vardı. Ama hocaları uğramıymıyolardı bile. Bütün yapmaktı. Hele bir başöğretmen mevtıkları aydan aya gelip paralarını alcuttu ki onu hapishanede ender olarak görenler, "acaba yeni bir mahkûm" mu diye düşünüyorlardı.! O kadar kayıtsız, işini umursamaz bir zattı. Mektebe Allahtan gayretli **bir** mahkûm konulmuştu da, adamcağız elinden geldiği kadar -Müdürün de -yardımıyla -hocanın yokluğunu telâfiye çalışıyordu. İyi bir kütüphane yapmıştı, filmler bulup mahkûmlara gösteriyordu. Siz mektepteki tedrisatın parlaklığını şuradan anlayınız ki derslere devam eden bir gardiyana Yurt Bilgisi imtihanında vasıtalı ve vasıtasız vergilerin ne olduğu sorulmuş, gardiyan "vasıtalı vergiler gidip ciple toplanan vergilerdir" diye cevap vermiş, cevap makbul sayılarak kendisi mezun edilmişti, Bu da ıslahın başka türlüsü! |

Hapishanede hayat

Hapishanenin iki alâmeti farikası varsa, birincisi pislik, ikincisi ava-

relikti. Dört yüz kişilik Ankara Ceza evine sekiz yüz insan sığdırılmıştı. Bunların yaşama şartları diğer yerlerdeki mahkûmlara nazaran çok iyiydi ama, gene de normal temizlik kaidelerinin tatbikine pek az imkân bulunuyordu. Koğuşlar hemen daima toz içindeydi. Koğuşlara "meydancı" denilen fakir mahkûmlar, daha zengin mahkûmların verdikleri para mukabilinde bakıyorlar, öteki arkadaşlarına hizmet ediyorlardı. Koğuşların ekserisi elli ilâ yüz kişilikti. Yalnız, "Hilton" adı verilen koğuş oh altı mahkûma ayrılmıştı. .Ancak bu onuncu koğuşa artık "Hilton" değil "Cibali Karakolu'' demek lazımdı, zira on altı mahkûmun 4' ü polisti. Mahkûmların hiçbir işi gücü yoktu. Bu yüzden ne yapacağını bilmiyor, canları sıkılıyordu. Büyük koğuşlarda yataktan yatağa misafir gidiliyor,' toplanılıp konuşuluyor, dertleşiliyordu. Vakit geçirmenin tek çaresi okumaktı. Mahkûmlar birbirlerine daha ziyade masum oldukları halde nasıl cezalandırıldıklarını anlatıyorlardı. Bu sözleri dinledikten sonra hapishaneleri hep masumların doldurduğuna inanmak gerekirdi. Hiç kimse bir marifeti olduğunu kabul etmeye yanaşmıyordu. Hele hırsızlık ayıp suçtu. Hırsızlar kendilerine başka suçlar 'uyduruyorlardı. Bir tanesi "Ben trafikten geldim" demiş, arkadaşları sıkıştırınca ilâve etmişti: "Cep trafiğinden". Mahkûmlar lâkaplarıyla anılıyorlardı. Lâkapların bir kısmı Kofti, Kıyto gibi uydurma isimlerdi. Diğerleri Sansar, Fare, Tilki gibi şeylerdi. Hapishanelerin kendine mahsus lisanı olduğu gibi bir de edebiyatı mevcuttu ve ağır mahkûmlar birbirlerini hep tanıyorlardı. Hele çok hapishane dolaşıp "Hapishaneci" olanlar filanın şurada, falanın orada bulunduğunu biliyorlar, keşfi güç bir vasıtayla haberleşiyorlardı. Herkesin ağzında dolaşan, herkesin duyduğu isimler vardı. Bunlar, bilekleri sayesinde fors yapmış kimselerdi.

Akşam olunca mahkûmlar koğuşlara doluyor ve kapılar üzerlerine kilitleniyordu. her koğuşta hoparlör vardı ve idarenin canı isteyince radyo çalınıyordu. Fakat Ankara Cezaevinde . Müdürün zevcesi merhum olup ta Müdür memleketine izinli gittiğinde Baş Gardiyan millî matem ilân. etmiş ve iki hafta radyo saldırmamıştı. Radyo, Müdürün odacılarının eline kalınca da derhal Arapça neşriyat başlıyor, Mısır istasyonları dinleniyordu. Gece erken yatılıyordu. Koğuşlarda ışıkları söndürmek yasaktı. Bir mahkûm nöbet bekliyor ve horlayanları uyandırıyordu. Sabah olunca derhal koğuştan kaçmak lâzımdı: Öyle bir koku etrafı kaplıyordu ki, dayanmak imkansızdı. Ve günler böylece geçip gidiyordu; İslah mı? Asla!.

O sabah hapishaneden ayrılıp evinin yolunu tutan mahkûm, işte bütün bunları düşündü. Demir parmaklıkların arkasındaki dünya, hususiyetleriyle, dertleriyle, kendi alemiyle ' gözlerinin önünden -geçti ve dışardakilerin içerdekileri nasıl bilmediklerini hatırlattı. Mahkûmların da birer insan oldukları, hakimlerin ağzından o kadar kolaylıkla çıkan cezaların aslında ne ifade ettiği o kadar çabuk unutuluyordu ki.. Otuz senelik mahkûmlarla dirsek dirseğe oturmuştu. Otuz sene!. Yatmakla bitecek şey miydi bu? O cezanın altındaki adamın haleti ruhiyesi bambaşka oluyordu. Orada geçen bir tek gün insanda silinmez izler bırakıyordu. Ya otuz sene,? Bir ömür. Ümidsiz, istikbâlsin bir ömür. Üstelik hiç bir iş yapmadan, sadece yatıp düşünceye kara kara düşüncelere dalmakla geçirilen yıllar. O dirsek dirseğe oturduğu insanlar arasında ne kadar iyi kalplileri vardı; Bazılarını ise mahkûmiyet yılları nasıl değiştirmiş, ne haşin, ne. menfaatperest hale sokmuştu. Bin tane hâtıra, kimisi acı, kimisi tatlı, zihnini dolduruyordu. Bir hırsız tanımıştı; adamın kolundan saati, düşününüz hiç belli etmeden kol saatini çalmıştı. Bir başkası, cebinde esrarla camide yakalanmıştı. İki ayağı kalçasından kesik bir adamın suçu, ırza tecavüzdü. Bunların yanında hakikî talihsizler demir parmaklıkların arkasındaki dünyayı dolduruyordu. Aile faciaları öylesi ne boldu ki.. Bir cemiyetin bütün ıstırap veren hâdiseleri orada gözler önüne seriliyordu.

Demir perdelerin gerisi, kendileriyle alâkadar olacak büyükleri bekliyordı. Bunların biri o Osman Şevki Çiçekdağ, mahkûmların nezdinde, politikacıların gözündeki Osman Şevki Çiçekdağdan bambaşkaydı: Bakanlığa zamanında sık sık hapishanelere gitmiş, mahkûmlarla görüşmüştü. Buna mukabil hiç kimse Hüseyin Avni Göktürkü veya Hadi Tanı gördüğünü hatırlamıyordu.

Tahliye edilen mahkûm güneşli hava altında yürüdü. Yakında o da gördüklerini unutacaktı. Kala kala bir kaç hatıra kalacaktı. Kim bilir, belki de demirlerin arkasındaki dünyanın nasibi herkes, herkes tarafından unutulmaktı.

Ç A L I Ş M A

İşçiler

İşçiler ve seçim

Türk işçisinin ekonomik ve sosyal bakımdan ne gibi şartlar altında çalışıp yaşadığı, kimsenin meçhulü, değildi. Fakat kimsenin işçiyi düşündüğü de yoktu.

Bereket seçimler icad edilmişti de, işçiler birşeye kavuşmasalar bile vaadleri dinlemek zevkini tatmışlardı. Gerçekten her seçimde bütün partiler işçilere büyük ehemmiyet verdiklerini, dertlerine çare bulacaklarını etraflı olarak anlatıyorlar ve hele hatipler bir saat için olsa da "işçi" kesiliyorlardı.

Fakat seçimler geçtikten ve oylar alındıktan sonra, yapılacak işler arasında işçilerinkiler tamamen unutuluyordu. Bu hem iktidar, hem muhalefet partileri için aynı idi. Hele İşçi adayları, ister iktidar, ister muhalefet saflarında olsun, herşeyden önce işçilikle ilgilerini kesiyorlar ve tabiatiyle işçi dâvalarını unutuyor-lardı. B. M. M. ne işçi adayı olarak girip de, sonunda zenginleşmeden, ev apartman yapmadan dönen görülmemişti. Birçokları fabrika ve atölye sahibi bile olmuşlar, ticarete atılmışlardı. Bunlar arasında aday listesinde yerini sağlamladıktan sonra, seçim mücadelesini bir yana bırakıp, ticarî işleri için kredi peşinde koşanlara bile rastlamak mümkün-

Tabiatiyle bu şartlar altında işçi adaylarının B.M.M. de veya dışında işçilere değil, kendilerine faydalı olmağa çalıştıkları görülmüştü. İşin asıl acı tarafı sadece işçi olmanın, işçi meselelerinin nasıl halledileceğini bilmek için yeter bir şart sanılmasıydı.

Nitekim bugüne kadar B.M.M. ndeki işçi milletvekillerinin işçiler lehine bir teşebbüste bulundukları, faydalı işler yaptıkları görülmemişti.

İzmir işçileri geçen devre milletvekilleri Ankaraya giderken kendilerine ekmekle soğan vermişlerdi. İşçiler bu suretle nasıl geçindiklerini anlatıyorlardı. Fakat işçi milletvekilleri ekmekle soğanı çoktan unutmuşlardı ve ister iktidar partisine, ister muhalefet partisine mensup olsunlar, D. P. nin refah ve kalkınma edebiyatına itiraz edebilecek halleri yoktu.

Yaklaşan seçimler karşısında siyasî partilerin işçilere karşı tutumlarında hiçbir değişiklik olmadığı da anlaşılıyordu. Muhalefet yıllarında her mağduru koruyor görünmek, siyasî partilerin prensibi haline gelmişti.

C.H.P. nin gerek muhalefet yıllarında, gerekse son günlerde Genel Sekreterinin ağzıyla işçi meselelerine büyük önem verdiği ve askıda

İ Ş Ç İ L E R V E İ S T İ H S A L

Modern cemiyette insanlar arasındaki bir kısım farklar, hukuken kalkmışsa da, bilhassa ekonomik bakımdan aynı cemiyetin fertleri arasındaki ayrılıklar ister istemez yeni farklar doğurmuş ve yeni sosyal sınıfların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu suretle bir yanda istihsal vasıtalarına sahip olan mahdut bir zümre ile, obur yanda başkasına ait istihsal vasıtalarını kullanan işçi sınıfı teşekkül etmiştir. Hakikaten ekonomik hayatın yalandan incelenmesi sonunda milyonlarca insanın, kendisine alt olmayan fabrikalarda, tezgâhlarda, gemilerde, atölyelerde ve topraklar üzerinde çalıştığı ve binnetice istihsalin mahiyetine ve miktarına istikamet verici bir raileri olmadığı açıkça görülmektedir. Bu suretle milletlerin kendi mukadderatları hakkında kendilerinin karar vermesi prensibi, her milletin hayatında en önemli yeri işgal etmekte olan istihsal alanında birçok memlekette gerçekleştirilememiş bulunmaktadır.

Fabrika, toprak ve sair istihsal vasıtalarına sahip olanlar müstahsil ve müstehlik sınıfların arzu ve ihtiyaçlarına göre değil, kendi şahsi maksat ve emellerine uygun düşecek şekilde istihsali ayarlamak imkânına sahip bulunmaktadırlar. Bu hale göre istihsalde gözönünde tutulan nokta, müstahsil ve müstehlik sınıfların İhtiyaçlarından ziyade satınalmak kabiliyetleridir. Başka bir ifade ile istihsal vasıtaları sahipleri müstehliklerin insan olarak ihtiyaçlarını değil, onların satınalma kabiliyetlerini hesap ederek istihsali ayarlamaktadırlar. Meselâ, ayakkabı imâlinde ayakkabı fabrikatör ve imalcilerinin, bütün nüfusun ayakkabıya olan ihtiyacına göre değil fakat bu nüfus içinden ayakkabı alacak parası olanların sayısına göre istihsali ayarladıkları bir hakikattir.

Diğer taraftan başka bir şahsa alt toprakta veya fabrikada çalışan insanların ekonomik hürriyetleri olamayacağından diğer hürriyetleri de kâğıt üzerinde kalmaktadır. Bunun en güzel misali bilhassa doğu illerimizdeki köylülerin oylarını büyük çiftlik ve arazi sahiplerinin arzularına göre kullanmalarıdır. Tabiatile, kanunen her vatandaş oyunu dilediği partiye veya şahsa vermekte hürdür. Fakat köylümüzün çoğu topraksız ve başkasının toprağında çalışmak suretile hayatını kazanmak zorunda olduğundan, bu ekonomik baskı sebebi ile siyasî hürriyetini de toprak sahibi lehine feda etmek mecburiyetinde kalmaktadır.

Bu misal de göstermektedir ki, ekonomik bakımdan bir insanın diğer insana bu derece bağlı olması onun yâlnız ekonomik değil fakat diğer, hürriyetlerini de son derece kısmakta veya tamamen ortadan kaldırmaktadır. Başka bir deyişle, siyasi demokrasi kendi başına kaldığı ve iktisadi demokrasi ile desteklenmediği takdirde gayesine ulaşamamakta ve hürriyetlerin çoğu bir şekil ve lâftan ibaret kalmaktadır.

Bu sebeple birçok memleketler toprak reformları ve millîleştirme yolunu tutmuşlar ve bu suretle sosyal sınıflar arasında uçurumlar açan ekonomik eşitsizliği gidermeğe ve binnetice gerçek bir demokrasinin kurulmasına çalışmışlardır. Toprak reformu ve millileştirme hareketleri memleketimizde sosyal ilerleme için zaman zaman başvurulan yollardandır. Bilhassa memleketin, yabancıların işgalinden kurtarılması sonunda en hayati olan istihsal ve ulaştırma vasıtalarının millîleştirme zaruretini takdir eden Atatürkün isabetli politikası sayesindedir ki, Türkiye birazcık olsun ekonomik bir kalkınma yapmak imkânını bulabilmiştir. Diğer taraftan istihsali tarıma dayanan bir memleket olarak çiftçiyi topraklandırma yolunda atılan adımlar da son derece önemli olmakla beraber maalesef işin sağlam tutulmaması sebebi ile başarı elde edilmemiştir. Bizde durumun böyle olmasına karşılık, İngiltere, Fransa, İtalya ve İskandinav memleketlerinde millîleştirme ve toprak reformu hareketleri bir hayli ilerlemiştir. İngiltere Lord'ların ellerinde bulunan ve çoğu bakımsız bırakılan büyük arazileri toprak reformu ve vergiler yolu ile köylülere dağıtmış, ziraî mahsulleri bakımından fakir bir memleket olan İtalya da, bilhassa güneydeki sefaleti gidermek için köylüyü topraklandırma yolunda geniş bir program hazırlamıştır. Ekonomisi endüstri ve dayanan İtalya, endüstri faaliyetlerinin yarısından fazlasını da millileştirmiş demokrat bir memlekettir. İngilterede ise bu millîleştirme daha geniş ölçüde yapılmış ve millîleştirme hareketinin aleyhinde olan muhafazakârlar dahi iktidarda oldukları halde, bugü-

kalan işçi meselelerini halledeceği yolundaki beyanları, bu partinin aday listelerinde işçilere verdiği yerle de, tezat teşkil ediyordu. Bütün Türkiyede milyonlarca işçiyi B.M.M. nde temsil etmek için işçi haklarının müdafii kesilen C. H. P. 9 adayı yeter bulmuştu.. Meselâ, İstanbul gibi sayısı yüzbinleri geçen seçmen işçileri B.M.M. nde sadece iki işçinin temsil etmesi uygun görülmüştü. Nisbî seçim sistemini getireceğini vaadedenbir partinin İstanbulda 860.000 seçmen arasında 300.000 kişilik bir zümre teşkil eden işçiler için sadece 2 aday göstermesi doğrusu garipti.

Bununla beraber, şüphesiz ki, işçilerin bu kadar az aday ile temsil edilmesinde sendika liderlerinin de hatası vardı. Sendikacıların birleşerek, siyasi mücadeleye atılmaları gerekirken; bütün ikazlara rağmen herkesin kendi başına adaylık mücadelesine giriştiği anlaşılıyordu. Bu suretle arada anlaşmazlıklar, çekememezlikler ve kötülemeler, işçi adayları birbirine düşürüyordu.

Âdil AŞÇIOĞLU

ne kadar yapılan millîleştirmeleri "sosyal kazanç" olarak muhafaza etmeyi bir vazife bilmişlerdir. Fransa ve İskandinav memleketlerinde durum aynı olup bütün bu memleketler ekonomilerini sağlamlaştırmak, istihsali artırmak ve milli gelirin âdilâne bir şekilde dağıtımını mümkün kılmak bakımından ileri adımlar atmışlardır.

Yukarıda adı geçen memleketlerde yapılan ekonomik ve sosyal denemeler millileştirme ve toprak reformu hareketlerinin hiçbir suretle ferdî hürriyeti, insanların çalışma şevkini ortadan kaldırmadığını aksine bunların sosyal ve ekonomik bünyelerini yıkılmaktan kurtardığını göstermektedir.

Memleketimizde millî kurtuluş hareketini takip eden yıllarda girişilen millîleştirme hareketleri "devletçilik" adı altında yapılmış ve tatbikattaki bütün kötülüklerine rağmen iyi sonuçlar da vermiştir. Buna rağmen sonradan toprak reformuna ve devletçiliğe karşı yöneltilen tenkitler karşısında, bunların müdafileri de muhaliflerine uymak zorunda kalmışlar ve seçmenleri bu prensiplerin doğruluğuna inandırmağa çalışacak yerde, siyasi maksatlar yüzünden tâviz uzerine taviz vermişlerdir.

Şimdi durum ortadadır. Memleket istihsal bakımından son derece kötü bir durumdadır. Bundan en fazla zarar gören de ziraat endüstri işçileridir. Türkiyenin halletmek zorunda olduğu meseleler bunlardır, fakat bu gerçeği de işçilerden başka pek az kimse anlamaktadır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Orta Doğu

Uçan Doktrin

Bir zamanların mukaddes adamı Eisenhower geçen hafta Amerikada en çok tenkit edilen insandı. Zencileri, beyazların gittiği mektebe kabul etmemek için isyanı bile göze alan "Litte Rock" lulara karşı son derece beceriksiz hareket etmişti. Böylece "litte Rock" hâdisesi bir sürü siyah renkli temsilcinin, Birleşmiş Milletlerde toplandığı şu günlerde, pire iken deve oluyordu.

Eisenhower, Suriyede de zekice davranmamıştı. Dışişleri Bakam Dulles'in, Şam Hükümetine tehditler savurmasına müsaade etmişti. Tehditler ufak Suriyeyi korkutacağı yerde, bütün Arap memleketlerini Suriyenin etrafında toplamıştı. Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Amerikanın gaf yaptığım saklamıyorlardı. Bu memleketler Suriyenin Rus yardımı almasına aldırış etmiyorlardı. Amerika gibi Rusyanında Orta Doğu memleketlerine yardım etmesini tabii buluyorlardı.

Doğrusu, Amerikanın marifetli Dışişleri Bakam Dulles şaşırmıştı. O halde Eisenhower Doktrini ne işe yarıyacaktı? Doktrinin gayesi, Rusyayı Orta Doğudan uzak tutmaktı. Ama Rus harp gemileri Suriye limanlarından Lazkiyeye demirliydi. Üstelik bu, Amerikanın dostu Arap memleketlerinin umurunda değildi! Tantanayla ilân edilen Doktrin elden uçuyordu. Araplar, Ruslara, Amerikalılara yaptıkları gibi "Hoş geldin sefa getirdin" derlerse, doktrinden sadece hasisçe dağıtılan 200 milyon dolar kalacaktı.

Halbuki başlangıçta işler ne kadar iyi gitmişti. Talihsiz Süveyş Seferinde İngiltere ve Fransayı tutmayan Amerika Arapların gönlünü feth etmişti. Suudî Arabistan Amerikan dâvasına kazanılmıştı. Ürdünün genç Kralı Hüseyin ne sihirdir ne keramet yuvarlanmaktan kurtarılmıştı.

Mr, Dulles sanki sihirli bir halının üzerine binmiş, Orta Doğu memleketlerini teker teker sihrine ram ediyordu. Uçan halı Suriye üzerine gelince talih birden bire ters döndü. Uçan halı elden uçuyordu. Ne sihirdir ne keramet oyunlarında Mr. Dulles'ten daha az maharetli olmayan Rusyanın Mr. K. sı halıyı Dullesin altından çekmişti.

Bu, Amerika için büyük bir muvaffakiyetsizlikti.

İşin daha garibi, kraldan çok kralcı olmayı meziyet sayân malûm iktidar da, bu muvaffakiyetsizlikten hissesini almak için elinden geleni yaparak, Arap dünyasında zorla kazandığı dostlukları kaybediyordu.

Fransa

Nimeti (!) tepen insanlar

Fransız Devlet Başkanı Coty, bir haftadan fazla bir zamandanberi, yatağından, sabahın yedisinde kalkıyor. Giyindikten sonra ilk işi gazeteleri istemek oluyor. Coty, getirilen gazetelerin hepsini büyük bir dikkatle okuyup halk efkârının nabzım yokladıktan sonra çalışma odasına geçiyor ve Fransa'nın tanınmış siyaset adamlarını kabule başlıyor. Bunlarla görüşürken Coty çalışma

PİERROT'UN BİR KARİKATÜRÜ

UÇAN DOKTRİN!...

masasının arkasında değil, odada bulunan iki kişilik koltuğun üzerinde ve ziyaretçisiyle yanyanadır. Fransız Devlet Başkanı, bu şekilde görüşmenin daha samimi ve yapıcı bir hava içinde geçeceğine ve bugün değilse bile yarın, bu ziyaretçilerden birini kabineyi kurmaya daha kolay ikna edebileceğine inanmaktadır. Zira Fransa şu sırada hâlâ yeni bir Başbakan adayı bulamamıştır ve bu vazifeye davet edilen bütün parti ileri gelenleri kendilerine yapılan teklifi reddetmekte israr etmektedirler.

Çıkmaz üstüne çıkmaz

Cezayir için hazırladığı kanun projesinin Fransız Meclisindeki müzakereleri sırasında güven oyu alamayan Bourges - Maunoury'nin geçen hafta başında istifasını vermesinden sonra Fransa, gerçekten güç bir duruma düşmüş bulunuyordu. Bourges - Maunoury'yi düşünenler, yani merkez sağcılarla bağımsızlar hazırlanan projede yer alan Cezayir merkezi otorite taraftarı olmayan yorlardı. Yeni gelecek Başbakanın, Meclisin güvenini alabilmesi için, önce bu otorite bahsinden vazgeçmesi, sonra da Meclisin en istikrarlı topluluğu olan Sosyalistlerle bir kısım Radikallerin desteğini kazanması gerekiyordu. İşte bütün güçlük bu iki unsuru birbiriyle telif etmekte ortaya çıkıyordu, zira Sosyalistlerle Radikallerin büyük çoğunluğu merkezi otoriteden vazgeçecek bir Başbakan adayını desteklemeyeceklerini açıkça belirtmişlerdi. Şimdi merkezî otorite taraftarı olmayan bir kimsenin -meselâ Soustelle, Pflimlin veya Edgar Faure'un adaylığı bahis konusu olunca Sosyalistler ile Radikaller itiraz seslerini yükseltiyorlar, onlardan birinin . meselâ Mollet ve Mitterand'ın. Başbakanlığa getirileceği söylenince de merkez sağcılarla bağımsızlar feryadı basıyorlardı. Şu satırların makineye verildiği sırada, tek ümit olarak, Pleven'in başkanlığında merkez sağdan merkez sola kadar uzanan bir koa lisyon kabinesi kurmak kalmıştı. Bu halde dahi, Cezayir meselesinin nasıl bir hal tarzına bağlanacağı belli değildi.

Yugoslavya

"Yeni sınıf "ın gazabı

Geçen hafta Polonya'da hükümet söz ve basın hürriyeti isteyen talebelerin çıkardığı ayaklanmayı bastırmaya uğraşırken, Yugoslavya'da da idare organı karşısında istiklâl ve tarafsızlığı Batı demokrasilerince çok şüpheli görülecek bir mahkeme de, tek suçu düşünce ve tecrübelerini açıklamak için çok okunan bir kitap yazmak olan bir adamı yedi yıl hapse mahkum ediyordu. Adamın adı Milovan Djilas, yazdığı kitabın ki ise "Yeni Sınıftı.

Yugoslav hâdiselerini yakından takip edenler, Milovan Djilas ismini kolaylıkla hatırlıyacaklardı. Bir zamanlar Mareşal Tito'nun en yakın mesai ve ideal arkadaşlarından ve akıl hocalarından olan Djilas'ın başına ne geldiyse hep dili belâsından gelmişti. Yugoslavya'nın eski başkan yardımcısı, komünizmin aksayan taraflarına işaret eden bir makale serisi kaleme aldığı için 1954 yılında Parti Merkez Komitesinden ihraç edilmiş, 1955 Ocağında da yabancı basın mensuplarına memleketin itibarım düşürücü beyanlar verdiği iddiasıyla Uç yıllık bir hapis cezasına çarpılmıştı. Cezası tecil edildiği için bu seferlik hapse atılmayan Djilas'a demir parmaklıkların arkasına girmek şerefi ilk defa 1956 Aralığında nasib olmuştu. Bu tarihte yediği cezanın süresi de -bu defa tecilsiz -üç yıldı ve buna sebep olarak da Macar ihtilâlini vesile bilerek New Lider adlı bir Amerikan dergisine yazdığı bir makalede Yugoslav siyasetine dil uzatması gösteriliyordu.

Milovan Djilas
Suçu: Düşündüklerini yazmak

Belgrat'tan 70 kilometre uzakta ki Sremska-Mitrovitza mahkemesinin geçen Cumartesi günü verdiği yeni bir kararla yedi senelik üçüncü bir hapis cezasına çarpılan Milovan Djilas'ın bu seferki suçu ise, bu karardan anlaşıldığına göre, yabancı memleketlerde komünizm ve Yugoslav hükümeti aleyhinde düşmanca propaganda yapmaktı. Bundan başka, Djilas gene aynı kararda belirtildiğine göre, Yugoslav ordusuna iftira ile Yugoslavya savunma kudretini baltalamaya da teşebbüs etmiş, bütün bunlar yetişmiyormuş gibi sosyalizm fikrini kasden lekelemeğe ve işçi hareketini tehlikeye sokmağa da çalışmıştı.

Djilas bütün bu suçları nasıl işlemişti? Gayet basit: "Teni Sınıf" ismini taşıyan bir kitap yazarak.. Yugoslav hâkimleri bu kitapta bu suçların bütün unsurlarını büyük bir kolaylıkla bulabiliyorlardı. Oysa Djilas, Yugoslavya'dan iki partide Amerika'ya kaçırtarak orada bastırmaya muvaffak olduğu bu kitapta, görgü ve denemelerine dayanarak bu suçların bütün unsurlarım büyük bir kolaylıkla bulabiliyorlardı. Oysa Djilas, Yugoslavya'dan iki partide Amerika'ya kaçırtarak oradan bastırmaya muvaffak olduğu bu kitapkomünizm rejiminde zamanla yeni bir istismarcılar sınıfı yarattığını söylemekten başka birşey yapmış değildi. Kapitalist rejimlerde bu sınıfı sermaye sahipleri teşkil ediyorsa, Djilas'a göre, komünist rejimlerde de onların yerini toplum adına kollektif mülkiyeti elinde bulunduran idareciler alıyordu.

Demokratik idare altında bulunan ülkelerde bütün bunları söylemek suç sayılmaz, hatta yazarına ilim çevrelerinde az veya çok bir itibar bile kazandırırdı ama Yugoslavya'da böyle şeyden bahsetmek için gerçek bir medenî cesaret isterdi. Bir diktatörün idaresi altında bulunan ülkelerde, konuşmak, herşeyden önce şahsî bir feragat meselesi oluyordu. Nitekim, Djilas da, kitabının New York'ta naşirine, -Frederick A. Praeger yayınevine, yolladığı bir mektupta, kitabın basımından dolayı başına pek çok şeyler geleceğini itiraf etmiyor değildi. Ancak gene aynı mektupta, bu başına gelecekler ne olursa olsun kitabın basımının durduramamasını istemeyi de unutmamıştı. Zira söylediklerine inanan bir insan için hakkın galebesi kadar zevkli hiçbir şey olamazdı ve hakkın galebe edeceği günler, kendi görmese de, bu uğurda mücadele edenler mevcut oldukça uzak sayılmamalıydı.

Sovyet Rusya

Yeni bir peyk

Geçen haftanın sonlarına doğru. Doğu âlemi, yeni bir Sovyet peyki daha kazandı. Bu peykin yeryüzünün hangi köşesinde bulunduğunu arayanlar boşuna zaman kaybedeceklerdi, çünkü varlığı ilk defa Moskova radyosunun geçen Cuma gecesi yaptığı bir yayından anlaşılan bu peyk yeryüzünde değil, gökyüzündeydi ve ismi de henüz konmamıştı.

Sovyet radyosunun bildirdiğine göre, gökyüzüne fırlatılan ilk sun'i peyk olmak şerefim kazanan bu peyk, 4 Ekimde ve yerden 900 kilometre yükseklikte dünya etrafında dönmeye başlamıştı. Çapı 58 santimlik bir küre seklindeydi ve saatte 28.800 kilometre sür'atle dünyanın etrafım 95 dakikada bir defa dönü-

yordu. Sovyet gazeteleri, daha önce yayınladıkları bazı yazılarda, sun'i peyk hakkındaki çalışmalardan bahsederken, bunların aliminyum veya magnezyum karışımından yapılmış oldukları için küçük gök taşlarının, çarpmalarına mukavemet edebileceklerini ve gökyüzünde on günden başlayarak birkaç seneye kadar kalabileceklerini kaydetmişlerdi. Ama atmosferin yüksek tabakalarının kesafeti henüz bilinmediği için Rusyadaki ismiyle "ilk hava adası" nın gökyüzünde ne kadar kalacağı şimdilik kesin olarak hesaplanamıyordu.

Kıtalararası füzenin yapıldığını ilân etmelerinin üzerinden bir ay bile geçmemişken Rusların şimdi de ilk sun'i peyki yaptıklarını açıklamaları, bütün dünyada ilgi ile karşılanmıştı. Bilhassa, ellerindeki imkânlarla kıt'alararası füze haberinin bir blöf olup olmadığını anlamakta başlangıçta güçlük çeken Amerikalılar, bu sefer sun'i peykin varlığından daha New York üzerinden ilk geçiş sırasında haberdar olmuşlar ve Milletlerarası Coğrafya Yılı münasebetiyle Washington'daki Rus Büyükelçiliğinde verilen bir kokteylde, Rus âlimi Pr. Bodonof'u tebrik etmeyi bile unutmamışlardı. New York'tan gelen haberlerden anlaşıldığına göre Ruslarla Amerikalılar sun'i peyk üzerindeki çalışmalara aynı sıralarda başlamışlardı ve Amerikalılar ilk sun'i peyklerini ancak iyi ay sonra fırlatabileceklerdi. Bu bakımdan, Amerikalılar bu işi kendilerinden önce beceren Rusları gerçekten tebrike şayan buluyorlardı.

Washington'daki Sovyet Büyükelçiliğinde Dr. Bodonof'u tebrik eden Amerikalı ilim adamları, Sovyet Rusya'nın böylece insanlığa ve ilme yaptığı büyük hizmetten bahsediyorlar ve tebrikleri kabul eden Bodonof da, Rusların da zaten bu bakımdan gurur duymakta olduklarım söylüyordu. Doğrusu aranırsa insanlığa ve ilme hikmetten bahsetmek bu konuda pek mübalağa sayılmasa bile gerçeğin ta kendisi olmaktan da hayli uzaktı. Bütün dünyanın bildiği gibi her iki dev memleket de bu çalışmalarda herşeyden önce taktik ve stratejik gayelere hizmet etmeyi düşünüyor ve batta yaptıkları keşfin tatbik ve ilânım bile bu gaye için en uygun zamanlara saklıyorlardı. Nitekim bu sefer de insanın aklına ister istemez, Birleşmiş Milletler Genel Kurutunda şu günlerde başlayacak olan silâhsızlanma müzakereleri geliyordu. Sovyetlerin kıt'alararası füzeden sonra bir de sun'i peyk yapmış ve her iki konuda da Amerikalıları geride bırakmış olmaları, hiç şüphesiz, bu müzakerelerde Sovyet tekliflerine kulakların daha iyi kabartılmasına yol açacaktı. Sovyetlerin istediği de ibne hizmetten ziyade bu olmalıydı.

Arjantin

Totaliter idarenin güçlükleri

Arjantin Devlet Başkam General Aramburu idareyi eline geçirdiği zaman, başlıca gayesinin memlekette Peron rejimi sırasında bir tarafa atılan demokrasiyi yeniden gerçekleştirmek olduğunu söylüyordu. Bu emelle de, ilk günlerden başlayarak, bir de plân hazırlamıştı. Aramburu' nun hazırladığı bu plân gereğince önce 1957 Ağustosunun başlarında bir kurucu Meclis seçimleri yapılacak, sonra bu Meclisin içinde bulunduğumuz Skim ayı içinde ilân etmesi gereken yeni Arjantin Anayasası gereğince 1958 Şubatında genel seçimler yapılacak, nihayet bu seçimler sonunda kurulacak Arjantin parlâmentosu da 1958 Mayısında çalışmalarına başlıyacaktı.

General Aramburu
"Goriller"in elinde

Bu plânın ilk safhasının atlatılmış olmasına rağmen, geçen hafta Arjantin'de cereyan eden olaylar, bu memlekette demokrasi denen rejimin yerleşmesi için ya uzun yıllar geçmesi, yahut da Aramburu'nun etrafındakilerde bazı temizlikler yapılması gerektiğini bütün açıklığıyla gösteriyordu.

Sertlik taraftarları

Geçen hafta Arjantin'de cereyan eden olayların başında, bütün memlekette patlak veren grevlerin yanısıra, halk kitleleri arasında kolayca sezilen huzursuzluk geliyordu. Bu huzursuzluğun, kaynağını, Aramburu'nun etrafını çeviren sertlik taraftarı politikacılardan aldığı şüphesizdi. Bu politikacılar, bütün gayretleriyle, iktidarın başım daha memlekette demokrasi rejimini kurmak sırasının gelmediğine ikna etmeye çalışıyorlar, Aramburu planının demokrasi yolunda yapması muhtemel müsbet tesirleri silmek için ellerinden geleni esirgemiyorlardı. Halk, **bunlara** "goriller" **adını** takmıştı.

Bitip tükenmiyen grevler

Bütün Arjantin'de geçen hafta içinde patlak veren büyük grevlere gelince, bunlar Peron'un iktidardan uzaklaştırılmasından sonra esasen bitip tükenmek bilmemişti. Aramburu idaresi, bu grevlere engel olmak için, bilhassa sertlik taraftarı "goriller"in teşvikiyle, önce sendikaların kontrolunu eline almış, sonra da, geçen Ağustos'ta grev hakkını bazı kısıntılara tabî tutmuştu. Ancak grevler kaynaklarını siyasî olduğu kadar iktisadî sebeplerden aldıkları için bu kısıntılarla bertaraf edilememiş; siyasî huzursuzluğun yanısıra hayat pahalılığı da arttıkça, konulan yeni kayıtlar ne kadar sıkı olursa olsun, Arjantin işçisi zaman zaman iş başı yapmamaktan çekinmemişti. Nitekim geçen hafta sonunda Arjantin P.T.T. idaresi işçileri sendikası da, gittikçe artan hayat pahalılığına rağmen ücretlerinin aynı seviyede tutulmasını protesto etmek için grev ilân ediyor ve bir milyonu aşkın işçiyi sinesine toplayan 62 ye yakın sendika da bu greve katılıyordu. Bu grev sonunda Arjantin'de iç durum o kadar karışmıştı ki Aramburu idaresine bu haftanın başında sıkı yönetim ilân etmekten başka çare kalmıyordu.

Polonya

Konuşmak ihtiyacı

Geçen haftanın sonlarında, Varşova'da, Polonyalı talebeler ile hükümet kuvvetleri arasında yeni birtakım çarpışmalar oldu. Demirperde gerisi devletlerinin boyunduruğa en zor girenlerinden biri olan Polonya'da bu gibi çarpışmalar sık sık tekerrür ediyor ve her seferinde işin sonu mümkün mertebe tatlıya bağlanıyordu ama geçen hafta gelen haberlerden, bu sefer, hükümetin genç asilerin isteklerim yerine getirmeye yanaşmadığı anlaşılıyordu. Zira bu yeni çarpışmaların sebebi bundan öncekiler gibi iktisadi ve sosyal birtakım talepler değil, gençlerin söz ve yazı hürriyeti mevzuunda ileri sürdükleri isteklerdi ve bu hürriyetler, diktatörlükle idare edilen ülkelerde idarecilerin hoşlandıkları şeylerden değildi.

Geçen haftanın sonunda Varşova'da çıkan karışıklıkların görünürdeki sebebi, haftalık gençlik organı "Po Prosto" mecmuasının Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından kapatılmasıydı. Bu dergi uzun müddettenberi genç aydınlar ve talebeler tarafından çıkarılmaklaydı ve söylendiğine göre, Gomulka'nın iş başına gelmesiyle netice-

Gomulka
Bardağı taşırdı

lenen Ekim ihtilâlinin hazırlanmasında büyük bir **rol** oynamıştı. Halbuki bütün diktatörler gibi iş başına geçtikten kısa bir müddet sonra, Gomulka da, "Açık konuşmak"prensibinden ayrılmıyan bu mecmuanın baş düşmanı olmuştu. Gergi mecmuanın başyazarı Lasota, Ekim ihtilâlinden sonra Gomulka'nın üstesinde yer alarak milletvekili seçilmişti ama Polonya diktatörünün, hür fikirli değil köle kalemli insanlar aradığı için, genç aydını bu kadar yükselttiğine çok geçmeden pişman olduğu söyleniyordu.. Varşova'da, kulaktan kulağa sansürün kaldırılmasını isteyen Lasota'nın gözden düştüğüne ve açık konuşmakta israr ederse sonunun hiç de iyi olmayacağına dair fısıltılar dolaşmaktaydı. Bu söylentilerin doğruluğuna **dair il**k işaret, bundan bir ay kadar önce, mecmuanın 1957-1958 ders yılı için çıkardığı özel sayının toplattırılması olmuştu. Sansür idaresince ifade edildiğine göre, bu sayı "sosyalizme aykırı faaliyetler"e hizmet etmekteydi ve onun için toplattırılmıştı. Bundan birkaç hafta, sonra, da, bizzat Gomulka, yaptığı bir konuşmada Lasota'ya saldırarak dergisinin sosyalizme küfretmekten başka bir işe yaramadığını ileri sürüyordu. Nihayet geçen hafta Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesi de "Po Prosto" dramının son perdesini oynuyor ve mecmuanın kapatıldığını ilân ediyordu.

Gençliğin tepkisi

E **kim** ihtilâlinde iş başına getirilmesi için kanlarım dökmekten bile kaçınmadıkları bir adamın söz ve basın hürriyetine karşı hergün biraz daha fazla cephe aldığını gören Polonya gençleri için, "Po Prosto" mecmuasının kapanması bardağı taşıran son damla olmalı ki, geçen hafta Varşova'da gençlerle silâhlı milis kuvvetleri arasında müessif bazı hâdiseler cereyan etmiş bulunuyor. Hâdiseler, ilk olarak, geçen hafta Perşembe günü saat 19 sıralarında mecmualarının kapanmasını protesto etmek için Varşova'nın meşhur Narutowicza meydanında toplanan iki bin kadar üniversitelinin milis kuvvetleri tarafından dağıtılmak istenmesi üzerine patlak vermişti. Bu kuvvetleri meydana, başlangıçta gençlik topluluğunu korkutmak üzere sevkedilmişler, fakat kuvvetten yılmayan gençlerin, "'Faşistler", "Gestapocular" nidalarıyla karşılaşınca coplar Ve göz yaşartıcı bombalar kullanmaktan başka çare görememişlerdi. -Milis -kuvvetlerinin giriştikleri bu hareket ise, çok geçmeden, basit bir talebe nümayişini gerçek bir sokak muharebesine çevirmiş ve az sonra sivil halk da talebelere iltihak etmişti. Bu sokak muharebeleri üç günde zor bastırılmış ve Varşova'da nizam, tam olarak, ancak bu haftanın başlarında yeniden teessüs edebilmişti. Ancak, ayaklanmalarının bastırılmış olmasına rağmen, Polonya gençliği isteklerinden vazgeçmiş değildi. İçlerinde bu yüzden ölen, yaralanan ve yüzlerce de tevkif edilen bulunmasına rağmen, Gomulka'ya yolladıkları bir açık mektupta, hâlâ söz ve basın hürriyetinin iadesini istemekteydiler. Ayrıca, gene bu mektupta belirtildiğine göre, talebelerin nümayişlerini dağıtmak için hükümet silâhlı milis kuvvetleri kullanmaktan da vazgeçmeliydi. Zira böyle bir hareket, bir korku rejimi yaratmaktan başka hiç bir işe yaramadığı gibi gençliği inandığı yoldan da çevire-miyecekti.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Piyasa

Dolar bozuldu...

Geçen hafta Türkiye'de yaşamakta olan binlerce Amerikalı hiç beklemedikleri bir sürprizle karşılaştılar. Uzun denecek bir zamandanberi doları 1350 kuruşa bozduruyorlar, enflâsyonun yani fiyatların şiddetle ve sür'atle yükselmekte olduğu bir memlekette şark sultanlarını hatırlatacak bir debdebe ve şaşaa içinde yaşıyorlardı. Çoklarının evinde çifter çifter hizmetçiler vardı. Ankara'da en güzel evlerde ve apartmanlarda onlar oturuyorlardı: Hattâ Ankarâda yalnız Amerikalılar için muayyen sânayiler teşekkül etmiştir. Bakırdan ve gümüşten yapılmış eşyaların, Türkiye hatıralarının bir numaralı satın alıcısı gene bunlardı. Bazı lokanta ve eğlence yerlerinin devamlı müşterisini hep bunlar teşkil ediyorlardı; kitapçılarda yabancı Memleketlerde basılmış olan kitaplar resmî kur üzerinden ithal edildiği için bunlar tarafından gayet ucuza temin edilmiş oluyor ve Türkiye adeta Amerika, İngiltere ve sair memleketlerden ithâl ettiği bu kitapları bu sefer Amerikalılar vasıtasiyle menşe memleketlerine ihraç ediyordu. Keza, halı, kilim gibi mallarımız kolaylıkla bunlar tarafından satın alınıyordu. Amerikalılar akıllara durgunluk veren bir refah içinde yaşıyorlardı. Üstelik kendi mağazalarında Türkiyede bulunamaz hale gelmiş gıda ve ihtiyaç maddelerini de temin ediyorlardı.

Bu durumun faydalı ve mahzurlu tarafları vardı. Bir kere sadece yabancılar için de olsa. bazı sanayi şubeleri gelişiyor, ev sahipleri fahiş fiatla kiraladıkları evlerini pek kısa bir zaman zarfında amorti edebiliyor, muayyen lokanta ve eğlence yerlerinin sahipleri rahatça para kazanıyorlardı. Mahzurlar arasında en başta geleni ise Türk parasının satın alma gücünden kaybetmesi idi. Bir kere dolar 1350 kuruş üzerinden Amerikan Büyükelçiliğinde muamele görünce doların 1350 kuruştan aşağı düşmemesi teminat altına alınmış oluyordu. Hele Amerikan sefaretinin elinde karşılıklı Fonlardan ve Türk parasiyle Amerika'dan ithal edilmiş buğdaylardan ötürü külliyetli miktarda Türk parasının bulunması, Türk lirasının Amerikan doları karşısında istikrar kazanmasını önlüyordu. Kaldı ki Amerikan dolarının İkinci Cihan Harbinden bu yana milletlerarası bir tediye vasıtası haline gelmesi keyfiyeti Türk parasının diğer memleketler parası karşısında da istikrarsız bir duruma düşmesine sebep oluyordu.

Geçen haftaya kadar Türk lirasının üç rayici vardı. Bazı hallerde Türk lirası 1 dolar == 2,8 T. L. muadeleti üzerinden muamele görüyor, turistler için tanınan bir rayiçte bu muadelet 1 dolar = 5,75 Türk Lirası oluyor ve nihayet bir dolar 1350 kuruşa değiştirilebiliyordu. Üstelik yaygın bir prim sisteminin dış ticaretimize yerleşmesi adeta Türk parasının dördüncü kurunu teşkil ediyor, çok kurlu bir kambiyo sistemi, ardından mahzurlarını da sürüklüyor, müstahsil ve tüccarlar için fiatların istihsal ve piyasayı tanzim fonksiyonu adeta işlemez hale geliyordu.

Böyle bir durum muvacehesinde acaba bu kararın muhtemel tesirleri ne olacaktı? Eğer Sam Amca, bir eliyle aldığını diğer eliyle vermezse, Türkiyede Prens hayatı yaşıyan Amerikalılara, yeni yorganları, ayaklarını örtmeyecek kadar küçük gelecekti. Eline evvelce 10000 T. L. geçen müteyazi bir Amerikalının geliri 4000 liraya inecekti. Bu durumda da o Amerikalı için ya eski saltanata son vermek ya da yeni gelir kaynakları bulmak, gerekecekti. Doğrusu en pahalı evlerde oturmaya, çifter çifter hizmetçi kullanmaya gurbetteki Amerikalılar çok alışmışlardı. Hizmetçilerini işsiz bırakmaya, evlerini Amerikalılardan başkasına kiralamaya razı olmayan ev sahiplerini kara kara düşündürmeye gönülleri, razı olmayacaktı. Herhalde gelirlerine arttırma yolunu tercih edeceklerdi. Amerikalı için para kazanmaktan kolay ne vardı ki? Giyilmiş naylon külotlar bile kapış kapış gidiyordu. Mutat, ticareti geliştirmek kâfiydi. "Amerikan malı" hastalarına iş çıkıyordu.

Sonra Türk parası Suriye ve Lübnanda adeta bedavaya satılıyordu. İki üç ayda bir yapılan ufak yurt dışı seyahatinden çantalar dolusu parayla dönmek işten bile değildi.

Esasen Sam Amca gurbetteki evlâtlarını tedirgin etmeyecek kadar T. L. na sahipti. Bir yolunu bulup maaşları arttırabilirdi. Bu Kristof Kolombun yumurtası kadar basit bir işti.

Acaba bu karar Türk parasını istikrara kavuşturabilecek midir? Maalesef bu hususta da müsbet bir şey söylenemez. Çünkü Amerikalılardan temin edilen dolar hiçbir suretle Merkez Bankasının kasalarına girmemekte, Amerikan Büyükelçiliğinin emrindeki, buğday ve karşılıklı fonlar karşılığı Türk lirası Amerikalıların ihtiyaçlarım fazlasiyle karşılamaktadır.

Türk parasını istikrara kavuşturmak için alınacak kararlar iktisat ve maliye politikaları içinde gizlidir. Devlet gelirlerin fevkinde harcamada bulundukça, Türkiye ihraç ettiğinden daha fazla ithalât yaptıkça Türk parası istikrara kavuşmıyaçaktır. Onun için bu karar Türkiyedeki bir kaç bin Amerikalıyı Türk aleyhtarı yapmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Vaktiyle Amerikalılara eski rayiç tanınırken hatâ edilmiş olabilir; fakat hatânın bu şekilde tamiri derde deva olmıyacaktır.

Maliye

Ümit yolculuğu

Seçim Mücadelesinin kızıştığı şu günlerde D. P. İktidarının gedikli Maliye Bakanının Washington yolünü tutması, herhalde sebepsiz değildi. Bu işin altında bir iş vardı. Resmî sebeb, Dünya Bankası ve Para Fonu toplantısıydı. Polatkan gibi diğer memleketlerden de bir çok Maliye Bakanı Washingtona gelmişlerdi.

Ama, aşağı yukarı herbirinin Washingtonda gizli görüşülecek bir işi vardı. İngiltere yeni astronomik krediler peşindeydi. Hindistan Maliye Bakanı 600 milyonluk Amerikan yardımı istiyordu. Amerikan basım Hindistana bu yardımın verilmesi lehinde yazılarla doluydu. Cooper gibi bir çok Senatör, bu uğurda gayret sarfediyor, plânlar hazırlıyordu.

Seçim gailelerini bir tarafa bırakıp denizler aşan gedikli Bakan da. herhalde turistlerden çok farklı düşüncelere sahipti. Sam Amcanın Dış işleri Bakanına. İktidarın başından bir mesaj götürüyordu.

Seçimler arifesinde meşhur "300 milyon" neler yapmazdı ki... hattâ 50-60 milyon bile koparılsa, seçimlerin neticesi belki değişirdi!

Dulles, D. P. iktidarını kurtarabilirdi.

Amerika bunu bilmiyor değildi. Ama böyle bir seçim hediyesinin. Türkiyenin iç işlerine müdahele olduğunu da unutmuyordu. Seçim neticelerine tesir etmeye çalışmaya hakkı yoktu.

Gedikli Maliye Bakanı da bunları biliyordu. Ama can çıkmadıkça ümit çıkmazdı. Seçim kahvesini bin güçlükle temin eden D. P. iktidarının son ümidi dağların ardında kalmıştı.

Dünya Bankası

Amerika Dışişleri Bakanlığından müphem ve nazikâne sözlerle ayrılan Polatkan, Dünya Bankasının mutat toplantısında, iyi çalışmayan bankaya karşı ateş püskürüyordu. Batı memleketleri dört nal giderken az gelişmiş memleketler yerlerinde sayıyorlardı. Zenginler daha zengin, fakirler daha fakir oluyordu. Türkiye de bu fakirler arasındaydı. Dünya Bankası vazifesini yapmıyordu.

Para isterken "fakirler" sınıfına ithal edilen Türkiye, yakında .Eskişehirde rey avcılığına çıkıldığında muazzam kalkınma diyarı, müreffeh memleket haline gelecekti.

Meclis Kürsüsünde artan bütçe rakkamlarını ve kredi hacmini, kalkınmanın şu götürmez delilleri olarak ilân eden Bakan, dünyanın dört birr tarafından gelen bankacı ve ma-

liyeciler önünde meşhur edebiyattan hiç bahsetmiyordu. Konuşması kitabileri imrendirecek kadar kitaplardan alınmaydı.

Ama ne yapalım ki Türkiyenin durumunu Dünya Bankasının uyanık mütehassısları en az Polatkan kadar biliyorlardı. Yardımı, her. zaman az bulmak mümkündü. Marifet az yardımı en iyi şekilde kullanmaktı. Cumhuriyet Hükümeti, bunu kendisine hatırlatan Dünya Bankası temsilcisini hudut harici etmişti. İşte Türkiye o günden beri de Dünya Bankasından para alamamıştı. Halbuki 1950 . 54 yılları arasında Banka, muazzam kalkınmaya 63,4 milyon dalar gibi küçümsenemiyecek bir miktarla katılmıştı.

Söz dinlense, bu rakkam çok daha yükselebilirdi.

Bir bilanço

Dünya Bankası ile memleketimiz arasında kredi münasebetleri bu bankanın ağırlık merkezini imar faaliyetlerinden uzaklaştırıp kalkınma faaliyetleri üzerine oturttuğu 1950 yılında başlamıştı. 1950 senesinden 1954 senesine kadar 63,4 milyon dolarlık kredi temin edilmişti. Bu kredinin 18 milyon doları Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına aitti. Türkiye sınaî Kalkınma bankası 19.55 senesine kadar 26 milyon dolar ECA Karşılık Fonuyla birlikte sanayi' erbabının döviz ihtiyacını karşılamakta idi. Dışardan hususî ekonomi için ithali lüzumlu makinalar Türkiye Sınai Kalkınma Bankası tarafından bu fondan finanse edilmekte idi. Şimdiye kadar sanayi sektöründen dokuma, kimya, sabun gibi istihsali şubelerine bu fondan döviz tahsis edilmişti.

Dünya Bankasından memleketimize sağlanan krediler arasında Seyhan Barajı inşası için lüzumlu krediden sonra liman inşası kredileri gelmektedir. Bu kredi anlaşmalarına göre Salı Pazarı, Haydarpaşa, Alsancak, Samsun, İskenderun limanları ıslah edilecek, Tophane ve Sirkeci rıhtımları daha rasyonel hale getirilecek, Haydarpaşa rıhtımındaki hamule ve kömür tahliye ve tahmil tesisleri onarılacak, İzmir şehir limanındaki mevcut tahliye ve. tahmil tesisleri esaslı surette tamir ve yeni vinçlerle teçhiz edilecekti. Banka silo insası için de kredi açmıştı. İşte bugün demokrat iktidar zamanında birkaç liman, silo inşa edilmiş, sanayi sektörü hususî teşebbüs elinde gelişmiş, Seyhan Barajının inşası tamamlanmışsa bütün bu eserlerin kaynağı büyük ölçüde dışardan Dünya Bankasından temin edilebilmişti.

Maalesef bu kaynaktan daha büyük ölçüde istifade etmek mümkün iken 1954 senesinde Seker ve Çimento sanayii ile projeler Dünya Bankası tarafından iktisadî bakımdan sıhhatli bulunmamış ve bu kaynaktan 1954 senesinden bu yana istifade imkânları sağlanamamıştı. Dünya Bankasının karşısına ikna edici projelerle çıkıldığında bu kaynaktan gene istifade edilebilirdi. Çünkü Banka ile Cumhuriyet hükümeti arasındaki ihtilâf bankanın imkânları ile talepler arasında değil, bankanın tutumu ile D. P. İktidarının bu tutumu anlamaması arasındaydı. Bankadan daha geniş kredi elde edebilmek için geniş bir kalkınma plânı hazırlamak gerekmekteydi. Zaten banka iktisadi kalkınma plânı olmayan memleketlerin kredi taleplerini pek ciddiye almamaktaydı. Eğer Dünya Bankası bugün için memleketimize karşı çok hasis davranıyorsa **bunun** bir numaralı sebebi **iktidarın plânsız** iktisat politikasıydı. **Beş** yıllık bir plânla ortaya çıkan İrana bile, Dünya Bankası meşhur proje usulünü bir yana bırakıp, geçen yıl 90 milyon dolar veriyordu.

Geçim Derdine Ancak Millet Son Verebilir

Aydemir BALKAN

Seçimlerin arifesinde D.P. iktidarı millete, halâ bolluktan, refahtan, "bir türlü gelmeyen" parlak yarınlardan bahsederken biz de kendisine hu arada bazı gerçekleri hatırlatalım. Hem de bu şekilde "Avrupanın sefaletinden ve bunun yanında D.P. Türkiyesinin refahından" söz açan iktidar şampiyonlarına da cevap vermiş olacağız.

Vaziyet başka türlüdür. Biz zaruret içinde, fakir bir durumdayız. Fert başına düşen milli gelir Avrupada en geri durumda olmamızı sağlamaktadır. Bunu inkar etmeyelim. Yani bizde bir vatandaş, bir Batılıya nazaran sekiz on defa daha az kazanır ve daha az harcar. Buna da şartlarımız göz önünde tutulursa hayret etmemelidir. Ancak Türkiye son yıllarda geniş miktarda ılış yardım görmesine ve bu bölgede dünya konjonktürü kendisi için hakikaten çok müsait olmasına rağmen mali durumunu islah etmek şöyle dursun, sön hükümetlerin elinde büsbütün kötüye götürmüştür. Zaten düşük olan milli gelirimiz son dört yılda büsbütün düşmüştür. EPU raporlarına ve OECE endekslerine nazaran Türkiyede millî gelir 953 senesinden beri azalmıştır. Buna mukabil aynı kaynaklara göre fiyatlarda ortalama olarak % 60 bir yükselme vardır. Enflasyon Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir şiddete varmış, altın fiyatlarındaki artış ise rekor olmuştur. D. P. sözcüleri hâlâ bolluktan, refahtan bahsede dursunlar vatandaşlarımızın büyük çoğunluğu en basit günlük ihtiyaçlarını temin edemez hale gelmişlerdir. Paramız dış pazarlarda resmî kıymetinden beş altı defa daha düşük fiyatlarda bile müşteri bulamaz olmuştur.

Bu sütunlarda hükümetin genel politikası üzerinde dört senedir ağır tenkitler yaptık. ikazlarda bulunduk.. Yatırım politikamızın zirai ürünlere prim politikamızın mahzurlarından, plânlama ihtiyacından, dış ticaret açığımızın çok tehlikeli bir hal aldığından, devlet masraflarını rasyonel bir şekle bağlamanın ve bütçe politikasının muhtemel perspektivleri önleyecek bir şekilde ele alınmasının lüzumundan defalarca bahsettik. Bunları artık tekrarlamıyacağız. Biz vazifemizi yapmış sayılırız. Karar bize ait değildir. . Bu gidişten memnun olanlar iktidara; memnun olmayanlar muhalefete oy verirler. Ya bu durum değişir; veya yerine "devran ol devran" devem eder gider...

Bu arada bazı olaylara işaret etmek isteriz. Türk parasının dış pazarlarda resmî kıymetinden beş altı defa düşük olduğunu söyledik. Son yedi yıl zarfında daima düşen Türk parası ancak, iki defa küçük sıçrayışlar yapmıştır.. Ne zaman; talimin edebilir misiniz?.. Bu hakikaten tipiktir. Devlet politikamızın da, iç ve dış durumumuzun da, ibret levhasıdır, mihenk taşıdır. Mütemadiyen düşen Türk parasında bilinci yükseliş Menderes hükümetinin mahut dokuz günlük buhranına rastlar!. İkincisi ise son seçim haberlerine!. Dünyanın neresinde bir memleket gösterebilirsiniz kî başbakanı çe--lsin, hükümet istifa etsin ve o memleketin parası dış pazarlarda yükselsin!. Bu malî mucizeyi senelerdir tersine mucizeler yaratan D.P. iktidarı yapmış ve hepimize hediye etmiştir.

İngiltere, İsviçre, Almanya, Fransa bankalarında kambiyo listelerinde yıllardır Türk parasının değil değeri, sütunu bile yoktur. Bunun için ancak mahdut Ur iki banka aramalısınız. O da, nazlanaraktan resmî fiyatın beş altı misli düşüğüne razı olur. Bu hal, memleketimizin içinde bulunduğu şartlan en teknik rapordan daha veciz bir şekilde izah etmez mi?

Fransızlar bir ay evvel devalusyon yapmışlardır. Buna göre resmen bir TL. 146 Fransız frangına eşit olmalıdır.. Ancak gelin görün ki ne Marsilyada, ne Pariste bir liraya 22-23 franktan fazla vereni bulamazsınız.

Geçim derdinin son bulması ve malî prestijimizin geri gelmesi elbet hemen olacak şeylerden değildir. Ancak bu konuda hiç olmazsa nefes alınacak terakkiler yapmak mümkündür. Bir çok yollar vardır. Ve bunlar teknisyenlerin işidir. Fakat bunlardan evvel bir ana yola girmek lâzımdır. Buna ise, ancak ve ancak millet karar verecektir...

K A D I N

Terbiye

Sosyal olgunluk

Yaz tatilinden dönen, çocuklarının okul meselelerini nihayet halleden birçok Ankaralı hanım, yavaş yavaş, kapalı duran dernek kapılarını çalmaya başlamışlardı. Yeni mevsime , yeni programlar, yeni gayeler, yeni ümitlerle giriliyordu. Vakıa seçim faaliyetleri, adaylık meselesi bu derneklerde sık sık görülen birçok simaları ortadan çekmişti ama politika sahasında, faal hizmete atılmak arzusunu gösteren bu hanımların yanında yavaş yavaş, bir karınca sabrı ile, gayeye doğru yürüyenlerin miktarı da bir hayli idi.. Bunlar memleket dâvalarının hallini politikada olduğu kadar belki ondan da fazla, sosyal ve içtimaî dâvalarımızın hallinde ariyan kimselerdi. "Demokrasi"ye ulaşabilmek için meselâ bir "sosyal olgunluk" şarttı. Bu ise, ana kucağında elde edilen bir hasletti. Meselâ "hümanizm" bilgisini büyük topluluklara mal etmek, mektep sıralarında, derslerle, bunu küçük yaştan çocuklara verebilmek te çok faydalı idi. İnsanların topluluklara fikirlerini kabul ettirebilmeleri için, konuşma sanatına sahip olabilmeleri de demokrasiye çok yardım ederdi. Bu sayede fikir mücadeleleri çok daha esaslı, çok daha seviyeli olur, bütün meziyeti yalnızca güzel konuşmak olan kimseler, zararlı şekilde, topluluklara hâkim olamazlar, her gittikleri yerde daha kuvvetli fikir adamları ile karşılaşırlardı. "Güzel konuşmak" ise kolayca öğrenilebilirdi.

İşte geçen hafta, Çarşamba günü "Türk Kadınlar Birliği" lokalinde toplanan ev ekonomisi klübü üyeleri, mevsime "sosyal olgunluk" mevzulu bir konuşma ile giriyordu. Mevzu, doğrusu iyi seçilmişti; çünkü "sosyal olgunluk" un memleketimizde bir hayli takviyeye muhtaç olduğu aşikârdı ve anneler, bilhassa son siyasî hâdiselerle sahneye çıkan "çocuk adamlar"ı küçük yaştan terbiye etmeyi öğreneceklerdi.

Karikatürlü bir ders

Bu ciddi bir mevzu idi, fakat doğrusu bunu gülerek, neş'e ile ele almak çok daha faydalı idi.. Zaten "sosyal olgunluk"un bir işareti de, en ciddi mevzuları, tebessümle, nikbinlikle halletme yoluna gitmekti. İşte bu sebeple o gün, Türk Kadınlar Birliği lokali baştanbaşa karikatürlerle donatılmıştı. Tanınmış terbiyecilerimizden Vedide Baha Pars derse, bu karikatürleri izah etmekle başladı.

Çocuğunuz hangi gruptan?

Anneler dikkat kesilmişlerdi. Kalpleri çarparak bakıyor ve dinliyorlardı. Karikatür grupları iki tip yetişkin çocuğu canlandırıyordu. Bunlardan bir tanesi "sosyal olgunluk"a erişememiş gençti. Diğeri cemiyet hayatına tam mânası ile intibak etmiş, olgun bir genci gösteriyordu.

İlk resimde, temiz yatağında yatan bir çocuk görülüyordu. Onyedi onsekiz yaşlarında vardı. Gece yatarken, çalar saatini kurmuştu ama sabahleyin onun sesini duyar duymaz yorgam başına çekivermişti. Annesi başucuna gelmiş onu kaldırmaya uğraşıyor, çocuk ise uyumaya çalışıyordu. İkinci resimde ÇOCUK kalkmıştı ama annesi yüz havlusunu peşinden koşturuyor, giyinmesi için elbiselerini veriyordu. Kahvaltısını da annesi teker teker' önüne

Vedide Baha Pars
Karikatürlerle ciddî pir ders

sürüyordu.. Genç böyle mesuliyetsiz, kendi kendini idareden aciz bir şekilde büyüyordu. Bir başka resimde o, büroda çalışırken görünüyordu. Fakat çalışmak kelimesi yersizdi. O, önündeki işleri bırakmış hayâl kuruyor, kendi işini beğenmiyor, başkalarının işine gıpta ediyordu. Niçin doktor olmamıştı? Niçin ticaret yapmıyordu?. Ama işini değiştirmek için en ufak bir enerjiye sahip değildi, gazetelerin bile yalnız başlıklarını okuyordu. Dişi şişse, dişçiye gidemiyordu. Arkadaşları ile uzun boylu oturup konuşamıyor, yalnız kalıyordu, evlenmek istiyor fakat bir kadının mesuliyetini üzerine alamıyordu ve varlıklı bir kız bulmak gayesi ile her rastladığı kadına kur yapıyor, bir baltaya sap olamıyordu. Bu, sosyal olgunluğa erişemiyen gencin hayat tablosu idi.. Bu tabloda anne, sık sık sahneye çıkıyordu ve anne ortadan çekildikten sonra da, artık erkek olan çocuk, hayatta güvenebilecek, askıntı olacak başka bir kadın arıyordu. Kendi kendisine yeter, mesuliyetlerini müdrik, müstakil bir insan olamıyordu. Bu karikatür gruplarında annenin rolü, inkâr kabul etmez şekilde görünüyordu. Bu rolün ise müspet bir rol olmadığı da aşikârdı.. Anne işi yanlış tutmuştu. Belki çocuğu biraz tembeldi, belki sabahları güç kalkıyordu ama annenin vazifesi her sabah onu kaldırmak değildi. Madem ki uyku istiyordu, onu rahat bırakmak daha doğru olacaktı. Böylece çocuk birkaç kere okula geç kalacaktı ama neticede, elbetteki bunun cezasını çekecekti ve kimsenin de bu işle meşgul olmadığını görünce, kendi kendisine muhakkak bir hamle yapacak, kalkmaya çalışacaktı. Yalnız uyanma işinde değil, giyinme, kahvaltı etme saatlerinde ve bütün günlük işlerinin tanziminde çocuk kendisi ile başbaşa bırakılmalı, yanlış hareketlerini de, doğruları da bilerek, neticelerini hesaplayarak, şuurla yapmayı öğrenmeliydi. Yani çocuk mütemadiyen anneyi yanıbaşında yardımcı ve tamamlayıcı bir parça olarak görmemeliydi. Bu elbette ki çocuğun başıboş bırakılması demek değildi. Anne onun gezme ve çalışma saatlerini evvelden tespit etmiş olmalı ve bir günlük program dahilinde, daima telkinlerde bulunarak, ikna ederek onu kendi kendisinden mesul olmaya alıştırmalıydı. Böylece çocuk yavaş yavaş iyi hareket ettikçe, daha çok istikbale hak kazanacağım ve günden güne müstakil insan olmaya doğru gittiğini bilmeliydi. Kendi kendisinden mesul olarak şuurla hareket etmeye alıştırılmış bir çocuk, muhakkak ki, gençlik krizlerini de, hayata atılma, evlenme problemlerini de daha kolaylıkla halledecekti ve cemiyet içinde, memleketine, faydalı olarak çalışmasını da bilecekti. Kendi kendisinden mesul olan çocuk, yavaş yavaş ev mesuliyetlerine de iştirak edecek, böylece cemiyet için, memleketi için çalışmasını da, kendisine yettiği gibi başkalarına da yardım etmeği öğrenecekti. Meselâ sabahleyin o yalnız okuluna yetişmekle kalmamalı, kalkar kalkmaz çay suyunu ocağa ısınmaya koyarak, yatağını toplıyarak, tatil günlerinde odasını temizliyerek annesine ve evine " faydalı olmaktan zevk duyacak şekilde evdeki "iş bölümüne" iştirak etmeliydi. "Sosyal olgunluk"a erişebilmenin bir şartı da etrafındakilerle terbiye ve edep dahilinde konuşup münakaşa etmesini öğrenmek, fikirlere hürmet etmesini bilmekti. Bu da evde aile münasebetleri, kardeşler arasındaki muamele, akrabalara, yakınlara gösterilecek alâka ile yavaş yavaş öğrenilip elde edilebilirdi. Okullarda ise öğretmenlerin yardımı ile geniş bir "sosyal hayat" tatbikatına girişmek

Kadının Rolü

Jale CANDAN

1950 senesinde Demokrat Partiyi iktidara getiren kuvvetlerden birisi de kadındır. İkinci Dünya Savaşını takib eden senelerde dünyayı saran demokrasi aşkı, insan haklarına verilen kıymet, sınırlarımızı da aşınca, bu yeni fikirlerin benimsenmesinde Türk kadınının mühim bir rol oynadığı muhakkaktır. Bu işi, bilfiil siyasetle meşgul olan kadınlarımız kadar, belki onlardan da fazla sakin sakin evlerinde oturan ev kadınlarının başardığını da söylemek pek hatalı olmaz zannediyorum. Yaradılışı itibariyle dalma daha iyi bir hayata meyleden, hisleri itibariyle fazilet ve hak tarafını tutan, medeni cesareti ve muhite tesir faaliyeti fazla olan kadın, kalbini o zamanki muhalefet partisine vermekle kalmamış, kocasını, yakınlarını da bu yola teşvik etmiş, aile meclislerinde, toplantılarda hur fikirlerin en ateşli müdafii kesilmişti. Üstelik ev kadını, bu yüksek fikirlerin kendi gündelik hayatı ile olan yakın ilgisini mükemmelen kavramıştı, düzenli bir demokrasi rejiminin ilk meyvelerini hergün çıktığı çarşıda - pazarda toplayacağına inanmıştı.

Aradan yedi seneden fazla bir zaman geçmiş bulunuyor. Bugün Türk vatandaşı yine aynı dava peşindedir ve seçmen kadın, büyük bir ekseriyeti ile, yine muhalefeti tatmaktadır.. Hem bu, yalnız şehirlerimize mahsus değildir. Bugün birçok köylerde kadın, tesirsiz oyuna sahip olmak için, erkeği ile mücadeleye girişmiştir. Seçmen kadının bugün daha tecrübeli, daha olgun olduğunu kabul etmek lâzımdır. Onun gayesi artık bir partiyi ekseriyetle iktidara getirmek değil, siyasî partilerin muvazeneli şekilde Mecliste temeli edilmesini sağlamaktır. Çünkü rejimin emniyet süpabı bu muvazenedir ve Türk vatandaşı bunu artık iyice kavramıştır.. Demokrasi terbiyesi, çocuk yaştan hepimizin içine sindirilmedikçe, büyük bir ekseriyetle iktidara gelen bir partinin, hükümet ederken, parti menfaatlerini memleket menfaatlerine üstün tutması daima mümkün olacaktır. Her idare icraatını sonuna kadar götürmek ister, elbette ki hüsnüniyeti ve inandığı bazı şeyler vardır. Yalnız demokrasi sistemi içinde yaşamaya alışmış memleketlerde, idareler bu arzularına nail olmak için ancak ve ancak ikna kabiliyetlerini kullanabileceklerini bilirler. Ne mevzuat, ne de memlekete hakim olan zihniyet onlara demokratik kanunlarla oynamak hakkını vermiyecektir. Bizde de böyle bir devir gelecektir: Parlâmento adamı memleket sevgisini particiliğe üstün tutacak, halk, hürriyetsiz iyi ekmek yenemiyeceğini iki kere iki dört eder gibi ezberliyecektir.. İşte o güne kadar da, hangi parti iktidara gelirse gelsin, karşısında kuvvetli bir muhalefet partisi bulunması keyfiyeti rejimin emniyet süpabını teşkil edecektir.

Yalnız şurasını unutmamak lâzımdır ki 950 deki şartlar bugün değişmiştir. O zaman tek bir muhalefet partisi mevcuttu. Oyumuzu ona verdik ve meseleyi hallettik. Bugün çok düşünerek hislerimizle değil kafamızla hareket etmemiz şarttır. Karşımızda aynı gaye için çalışan üç muhalif parti vardır. Eğer memlekette devamlı bir muhalefet istiyorsak, . rejimi kurtarmak istiyorsak, oylarımızın parçalanmasına meydan vermememiz, bölgemizdeki en kuvvetli muhalif partiyi desteklememiz lâzımdır. Bunu kolaylıkla yapabileceğimizi zannediyorum. Çünkü bizim için memleket sevgisi elbette ki particilikten üstündür ve bizim için mühim olan yalnızca neticedir. Eğer bitaraf vatandaşlar bu işi başaramaz ve oylarını kullanırken partilerüstü bir zihniyetle hareket edemezlerse, siyasi partilere bütün hayatlarını, emellerini ve şahsî menfaatlerini bağlamış olan kimselerden bunu nasıl bekliyebilirler?

mümkündü. Grup halinde çalışmalar çocuklara yalnız şahısları için değil, bir grup, bir topluluk için çalışmayı öğretebilirdi. Serbest münakaşaların çocukları düşünmeğe, konuşmaya, cesaretle düşündüğünü söylemeğe alıştıracağı aşikârdı. Serbest münakaşa sayesinde çocuk, küçük yaştan karşı tarafın fikirlerine saygı göstermeğe, bu fikirleri ancak ikna yolu ile değiştirebileceğini düşünmeğe alışırdı. Sosyal olgunluğa erişmiş bir insan böylece en ciddi, en vahim meselelere cesaretle, müspet bir nikbinlik ve bir nevi mizah kabiliyeti ile el atmasını bilecek ve bu yumuşaklık, bir inanç sayesinde çıkmaza girmiş meseleleri bile halledebilecekti. O, herşeyden evvel insanlarla kaynaşan, onları seven bir kimse olacaktı.

İkinci guruptaki, karikatürler, sosyal olgunluğu tam olan çocuğu gösteriyordu. Çocuk sabah kendi kendisine kalkıyor, annesi hiç sahneye çıkmadan giyiniyor, kendi kendisine yettiği gibi başkalarına da yardımcı oluyor, çayı hazırlıyor, odasını temizliyordu. Birçok ahbapları, arkadaşları ve dostları vardı.

Anneler ikinci tabloyu seyrederken yavaş yavaş ferahladıklarını hissettiler. Doğrusu çocukları, bu ikinci tablodan da bazı sahneleri canlandırabilirlerdi ama ilk tablodaki ilk resimler bir hayli düşündürücü idi. Çocuğunun peşinden ceketini taşıyan, sütünü koşturan, hattâ yemeklerini ağzına veren anneler az mıydı?. Halbuki işte bugünkü "çocuk adamlar" ın terbiyesi bu teferruatlardan başlamalıydı. Aslında dünyayı idare eden annelerdi ve küçük meseleler büyük meseleleri doğuruyordu.

Moda

Acaip modeller

Christian Dior ve diğer büyük Paris terzilerinin çizdikleri yeni Sonbahar ve kış modası, artık bütün dünyaya yayılmış bulunuyor. Bu modayı şöyle hülâsa etmek mümkündür: Etekler kısaltılmıştır, ama muayyen bir ölçüye tabi değildir. Bele fazla intibak etmiyen, kalçalara dayanan ve bacaklara doğru gittikçe daralan hafif elbiseler, aynı biçim, kısa ceketli tayyörler pek gözdedir. Ama bel hattını gösteren, plilerle ve drapelerle genişlik kazanan, giyimi kolay -elbiseler de mevcuttur. Yaka elbiselerde olduğu gibi metodlarda da, çoğu zaman, yok olmuştur. Bazı modellerde bel düşürülmüştür. Mantoların üst kısımları zengindir. Bu zenginlik ekseri kolların kesilişi ile elde edilmiştir. "Tweed" ve "jarse" en çok kullanılan kumaşlar arasındadır. Gece için en gözde renk siyahtın, Şapkalar da elbiseler gibi yumuşak ve sancıdır. Elbiselere ilâve edi-

Kısa ceketli bir tayyör

Mevsimin gözdesi

Christian Dior'un yeni bir kreasyonu
Giyimi kolay bir elbise

len eşarplar bu senenin modasına yenilik getirmektedir.

İşte parlak kâğıtlı nefis mecmualarda ve tüy gibi ince, zarif mankenlerin üzerinde dünyaya yayılan moda, bu modadır. Dünyanın birçok yerinde bir çok kadınlar işte bu modellere bakarak içlerini çekmişlerdir. Kimi fazla kilolarına, kimi bütçesinin darlığına küsmüş, mecmuayı bir kenara fırlatıp atmıştır. Bunlara göre moda herkes için değildir ve küçük terzinin eski modelleri çok daha elverişlidir. Kimi de aksine muhakkak parlak kâğıtlardaki ince mankenlerle aşık atmak İddiasına kapılmışlardır. Bunlar fazla kilolarını sıkı korsaların içine zaptedip en acayip kıyafetlere bürünmekten çekinmemişlerdir. Fakat bir kadın; muayyen gelirli, normal vücut ölçülerine sahip bir kadın bütün bu çok değişik, acayip, giyilmesi zor modayı kendisine intibak ettirmesini bilmiştir.. Eski modellerle iktifa etmiyeceği muhakkaktır. Çünkü moda her kadın içindir. Mankenler için hazırlanmış çok acayip, giyimi güç ve tehlikeli kıyafetler üzerinde de durmıyacaktır. Zira bunlar modanın fantazi tarafıdır. Bu kadın, hakiki şık kadındır. Modanın kendi hayatına uygun, pratik tarafını bulup çıkarmıştır. Bütçesini, aynadaki teklini, gardrobundaki mevcudunu daima göz önünde bulundurarak düşünmüş, ufak tefek değişiklikler, küçük ilâveler, kolay kolay modası geçmiyecek yeni modellerle daima hoşa gidecek şekilde giyinmeye muvaffak olmuştur. Sokakta gözlerimizi çeken şık kadın işte bu kadındır.

Pratik moda

Beli göstermeyen, kalçalara dayanan çok dar elbiseler hakikaten modadır. Ama her kadın, bunları giyinmekle mükellef değildir. Çünkü bunların yanında kuşaklı, cepli, acık bahriyeli yakalı veya yakasız spor elbiseler de pek revaçtadır. Yalnız geçen seneler gibi beli sıkmamak, kuşağı hafifçe bağlamak lâzımdır.

Tayyöre ihtiyacı olan kadın da artık erkek terzisine gidip bol vatkalı, sert biçimli, vücudu "bomba" gibi gösteren bir tayyör ısmarlamıyacaktır. Çünkü bu tip klâsik tayyörler artık iyice tarihe karışmıştır. Ama "jarse"-den, yumuşak yünlülerden, "tweed"-lerden yapılmış yumuşak döpiyesler ve üçlü takımlar düz hatlı, dar etekleri, küçük ceketleri ile her kadına kolayca yakışabilir. Mat kumaşlar, elbiselerde olsun döpiyeslerde olsun ekseri genişçe saten biyelerle süslenmiştir, saten fiyonklar da gene düz kıyafetlerin süsü olmakta devam etmektedir. Böylece geçen seneden kalma tayyör ve elbiselerin yakalarını, kol kapaklarım, teferruatlarım çıkarıp dikiş yerini saten biyelerle temizlemek mümkündür ve böylece eski bir kıyafet son moda olacaktır. Bu sene ortaya atılan üstü çok geniş alt kısmı dar ve kısa paltolar da, elbette ki, daha ziyade bir fantazi mahsulüdür. Ama düz hatlı bir mantomeselâ yakasız yapılırsa ve evde kalmış bir kürk parçası eşarp gibi, bu yakasız mantoda kullanılacak olursa az bir masrafla, gayet "yeni bir hava" taşımak mümkün olacaktır. Yakasız mantoları sevmiyenler geniş yakalan tercih edeceklerdir. Çünkü ikisi ortası yakalar bu sene pek revaçta değildir. "Tweed" mantolara, uzun tüylü kürklerden yapılmış yaka ve kol kapakları da ilâve edilmektedir.

Bol ve zengin etekli elbiselere daha ziyade gece rastlanmaktadır. Buna mukabil düz kumaş üzerine yapılmış pliseli etek modası devam etmektedir. Bu sene jarselerden ve yün örgülerden yapılmış sveterleri eteğin üstünde bırakarak, kemersiz giyinmek icap edecektir. Her kadına yakışan çeşitli drapeler, yarım kemerler gene modadır. Elbise ile aynı kumaştan yapılan eşarplar pratik olduğu kadar da şıktır.

Bu yılın sonbahar modasının getirdiği 3 yeni model
Eskiler tarihe karıştı

M U S İ K İ

Konserler

Dorati ve Minneapolis'liler

Bir dinleyici, arka sırada oturan dostuna doğru uzandı. "Heyecanlıyım" dedi. Dostu cevap verdi: "Sorma. Ben de heyecandan 'bitiyorum". Gerçekten, bir Türk musikiseveri için, az sonra dinleyecekleri konserin verdiği ümitler içinde, heyecandan titrememek elde değildi. İki yıl kadar önce Türkiye'ye gelen -ve üçüncü sınıf bir orkestra olan- Floransa'nın Palazzo Pitti orkestrası dışında Türk dinleyicisi senfonik musikiyi yalnız, Ankara'nın ve İstanbul'un düzensiz ve istikrarsız senfoni orkestralarından işitebilmişti. Oysa şimdi, ancak radyolardan, plaklardan tanıdığı büyük senfoni topluluklarından biri, Minneapolis Orkestrası, karşısındaydı.

Orkestranın yüz küsur kişilik kadrosu, Devlet Operasının daracık sahnesinde balık istifi halinde yerleşmişti. Böyle bir sahnede bir senfoni konserinin göze hitap eden tarafı olamazdı. Yaylı sazlar sahnenin önünde bir yelpaze gibi yayılacak yerde karmakarışık içiçe girmişlerdi. İdmanlı bir gözün bile diğer çalgı gruplarını birbirlerinden ayırması imkânsızdı. Nüktedan bir dinleyici, "herhalde aralarından birkaçı, bir keman yayı yüzünden gözü çıkmış olarak memlekete dönecek" diyordu.

Gürültücü bir topluluktu. İcra başlatmadan konuşuyorlar, çalgılarıyla oynuyorlar, akıllarına esen parçalardan melodiler çalıyorlardı. Bir Ankaralı tenkitçi, muziplik olsun diye, konserin viyolacı tarafından çalman Arpeggione sanatıyla başladığını yazdı. Gerçi Minneapolis'liler, gene de bir Amerikan orkestrasının sahne terbiyesinin iyi bir örneğini verdiler; meselâ konser bittiği zaman alkış sona ermeden hiçbir üye yerinden ayrılmıyordu. Ama gene de hallerinde bir derbederlik vardı. Bu da, herhalde haftalardır süregelen turnenin verdiği gevşeklik ve yorgunluktan doğuyordu. Bir müddettir birçok Orta ve Takın Doğu şehrine uğramışlar, her gece ya konser vermişler, ya da yolculuk yapmışlardı. Hemen her şehirde otel, yiyecek, içecek ve teşkilât meseleleriyle karşılaşmışlardı. Meselâ Ankara'da Opera İdaresi, çalgı sandıklarını açmak için altı tane hamal sağlamayı vaadettiği halde işçiler kendilerine müdürlükten talimat verilmediği için bu işi yapmayı reddetmişlerdi; ancak konsere yakın bir saatte mesele halledilebilmişti.

Gerek orkestra Türkiye'ye gelmeden önce, gerek ziyaret boyunca belki en çok yorulan şahıs, Amerikan Kültür Ataşesi Muavini Patricia Randles oldu. Minneapolis'lilerin Türkiye'de kaldığı beş gün zarfında sevimli ve enerjik Miss Randles bir dadı gibi onlarla meşgul oldu. Bir ay kadar önce yer ayırtmak için otelleri gezdiğinde, eğlendirici durumlarla karşılaşıyordu. Otel memurlarının "kaç kişilik yer istiyorsunuz" sualine "105 kişi" cevabım verdiğinde karşısında dalma hayretten aptallaşmış bir surat görüyordu. Nihayet bir otelci dikkate değer bir tavsiyede bulundu. "Niçin bir otel inşa ettirmiyorsunuz?" dedi. Eninde sonunda Ankara için uygun bir hal çaresi bulundu. Dışkapı'da yeni yapılan ve henüz işletilmeye başlamamış bir otelin tamamı kiralandı; böylece otel Minneapolis orkestrasıyla açılmış oldu. Fakat İstanbul'da, ne suretle olursa olsun otellerde yer bulmak imkânsızdı. Gerek şef Antal Dorati ve gerek orkestra mensupları, rıhtıma yanaştırılmış bir gemide yatmıya mecbur kaldılar.

İyi bir makina

Dünyanın bütün birinci sınıf senfoni orkestraları gibi Minneapolis orkestrası da şefin davranışını ve arzularım sadakatle aksettirmiye amade bir aynaydı; şahsiyeti olmıyan -ve olmaması gereken- tarafsız bir topluluktu; beşeri ölçüleri hesaba katarak yapılacak bir benzetmeyle, mükemmel çalışan bir makineydi. Zaten dünyanın ileri gelen senfoni orkestraları arasındaki fark, meselâ çeşitli piyano markaları arasındaki farktan ibaret kalırdı. Çok iyi durumda ve akordu tamam bir Baldwin, bir Challen ve bir Steinway piyano arasındaki fark neyse, Minneapolis Senfoni Orkestrası, Londra'nın Philharmonia Orkestrası ve Fransız Orchestre National arasındaki fark da bundan ileri gidemezdi. Minneapolis Orkestrası da -daha ilk konserde ispat ettiği gibi hesaba katılmaması gereken küçük kusurlar hariç - gerek solo olarak ve gerek topluluk halinde çalgılarım çok iyi çalmasını bilen çalgıcılardan müteşekkil bir orkestra olduğuna göre, konserin başında heyecan duyan dinleyici şayet zaman zaman kendim tatmin olmamış hissettiyse bu, orkestranın değil, şefin kudreti ve sınırlılığı ile alâkalı birşeydi.

Antal Dorati'nin, günümüzün en iyi şeflerinden biri olduğu şüphesizdi. İdare usulünde dikkat çeken taraf, zaman vurmayı nerdeyse tamamen bırakıp, musikiyi idare etmesiydi. O kadar ki, genel kaideye göre tempo vurması gereken sağ eliyle de -sol eli gibi. ifade hareketleri yapıyor, hattâ bazan değneği sol eline bile geçirdiği oluyordu. Orkestrasının kendisinden devamlı tempo ve giriş işaretleri beklemeye muhtaç olmıyacak derecede iyi yetişmiş olduğu aşikârdı.

Bunun dışında Antal Doratî, ifadeden ve bestecilerin karakterinden çok eserlerin yapılışına önem veren bir şefti. Bu yüzden çok kere ortaya doğru mabetler ve sağlam bir mimari çıkıyor, fakat besteci dile gelmiyordu. Dorati adeta musiki değil, heykel yapıyordu. İcralarda çok kere canlılık, parlaklık yoktu; bunun yerine tarafsızlık, heyecansızlık, teferruatsızlık ve ısrarla belirtilmesi gereken unsurların örtülmesi vardı. Antal Dorati'nin yıllar süren bale şefliği mesleği, senfoni şefliği kürsüsünde kendini göstermemeliydi. Orkestrasının, bir çukur orkestrası gibi tınladığı ve yürüdüğü zamanlar az değildi.

Şefin, çalgı grupları arasında yaylıları, ön plânda tuttuğu görülüyordu. Gerçi Minneapolis Orkestrasının çalgı gruplarından hangisinin daha iyi olduğuna karar vermek pek güçtü ama, Rafael Druian gibi ünlü bir kemancının önderliğindeki yaylı sazlar topluluğunun seviyesi her fırsatta görülüyordu ve şef de ısrarla bundan faydalanıyordu; fakat çok kere nefes ve vurma çalgılarının aleyhine olarak. Zaten Opera salonunun feci akustiği Ankara konserlerinde orkestranın başarısını baltaladı. Arkaya doğru yerleşmiş olan nefes ve vurma grupları işitilemedi ve koskoca senfoni orkestrası yer yer bir yaylı saz topluluğu gibi ses verdi. İstanbul'da Atlas Sineması da iyi bir akustiğe sahip olmamakla beraber orkestra orada Ankara'ya nisbetle çok daha muvazeneli ve dolgun tınladı.

Zaten, İstanbuldaki konserleri de takip edebilen bir dinleyici Minneapolis Orkestrası hakkında daha iyi bir intiba edinebilirdi. Çünkü Ankarada genel olarak ruhsuz ve sert bir orkestra kanaatim uyandıran bu topluluk, İstanbul konserlerinde çalınan Weber'in Oberon Uvertürü ve Brahms'in İkinci Senfonisi sayesinde bambaşka bir çehreyle dinleyici huzuruna çıktı. Dorati'nin mükemmel bir Brahms şefi olduğu anlaşılıyordu. Hafif bir gri tüle bürünmüş seslerle Brahma senfonisi sanki, Carl Schuricht idaresinde Viyana Filarmonisi tarafından çalınıyormuş gibi çalındı. Dorati aynı samanda bir Bartok ustasıydı. Bu sayede, şefin "asrın şaheseri" diye vasıflandırdığı "Orkestra Konsertosu", Ankara konserlerinin en tatmin edici icraya kavuşan eseri oldu. Gene de gerekli renkler, daha iyi belirmesi istenen teferruat, daha taşkın bir canlılık, daha iğneleyici bir istihza arandı. Beethoven'lerde (Üçüncü ve Beşinci senfoniler, Üçüncü "Leonore" uvertürü) Antal Dorati, bu bestecinin "sapık deha" tarafını değil, mantığım işledi. Mozart'ları ise ("Figaro'nun Düğünü" uvertürü ve Sol Minör Senfoni) hafiflik ve zerâfetten mahrumdu. Richard Strauss'un "Till Eulenspiegel"iyle Ravel'in ikinci "Daphnis ile Chloe" süiti, bilhassa "Genel Dans" kısmında parlak

bir orkestra gösterisine vesile teşkil etti; Fakat bu eser Ravel atmosferinden mahrum kaldı.

"Debussy de Dorati vasıtasiyle kendini anlatabilecek bir besteci değildi. "La Mer" gibi tefsiri çok güç ve münakaşalı bir partisyon, Antal Dorati ve çapını açıklama fırsatı vermedi. Eserin senfonik cephesine ışık tutulamadığı gibi, tasvir edici tarafının da dinleyici hayalinde canlandırdığı, büyük bir denizin ihtişamı, sükûneti, hırçınlığı, rengi, kokusu değil, nihayet sesli bir günde Haliç'in denizi olabilirdi.

Amerikan eserleri

Dorati'nin program yapışı da, idaresi gibi, hesaplı ve nisbetliydi. Zaten, bir şefin ilk ve başlıca vazifelerinden birinin program yapmak olduğuna inanıyor, "program bir sanat eseri gibidir; bir yapıldı mı onu seversiniz, okşarsınız; fakat hiçbir yerine dokunmıya kıyamazsınız" diyordu. Ancak, Amerikan eserlerinin seçilişinde daha düşünceli davranmak mümkün olabilirdi. Bir memleketin sanatını dış dünyaya tanıtmanın en muteber çaresi olarak folklora dayanan saçmalıklar sunmak olduğuna \-nanan bir görüşün neticesi olarak seçilen eserler. Amerikan bestecileri hakkında doğru bir fikir vermekten uzaktı. Türkiye konserlerinde çalınan beş Amerikan eserinden ancak bir tanesi (Barber'in "Medea" sı) halk lehçesinden uzaktı ve o da bu bestecinin seçkin bir partisyonu değildi. Daha önce "Kalp Mağarası" adlı, konusu Yunan efsanelerine dayanan bir bale için yazmış olduğu musikinin malzemesinden faydalanarak "Medea'nın Meditation ye İntikam Dansı" adlı bu orkestra parçasını yazmış olan Barber'in, kullandığı melodik ve ritmik malzemenin hiç de yeniden işlenme hevesini vermiyecek kadar zayıf olması dolayısiyla bestecinin neden tekrardan böyle bir çalışmaya lüzum gördüğünü düşünmemek elde değildi.

Minneapolis Konserleri, gerek İstanbul ve gerek Ankara'da büyük başarı kazandı. İstanbul'daki matine konseri hariç, her iki şehirdeki konserler için bütün biletler tamamen satılmıştı ve dinleyicilerin takdir gösterisi muazzamdı. Her konserde orkestra birçok ek parça çaldı. Şef Dorati, çeşitli memleketlerin dinleyicileri arasında kıyaslama yaptığını, doğu ile batı dinleyicileri' arasında tepki bakımından büyük farklar olduğunu, Türk dinleyicilerini batı dinleyicisi kategorisine soktuğunu, doğu dinleyicilerinin daha çok modern musikiden hoşlandıklarım, meselâ Barber'in Hindistan'da Beethoven'den daha çok hoşa gittiğini söyledi.

Herhalde turne büyük başarı kazanmış, Minneapolis Orkestrası sayesinde Amerikan kültürünü yabancı memleketlerde yaymak isteyenler bir merhale daha aşmışlardı .

C E M İ Y E T

Amerikada Beynelmilel Para Fonu toplantılarına katılan ve orada Türkiyeye yardımın arttırılmasını taleb eden Maliye Bakanı Hasan Polatkan hafta başında İstanbul'a döndü. Vekilimizin "eli boş" geldiği rivayetinin aslı yoktur: yanında sinema yıldızlarına parmak ısırtacak kadar çok bavul vardı.

Geçen hafta İstanbul'a ziyaret eden Amerika Temsilciler Meclisi Dışişleri Encümeni âzası Mr. Lannair Farbstein Rusyanın Türkiyede fabrika kurmasına dair fikrini soran gazetecilere şöyle dedi: "Mitolojide bir efsane vardır. Bir adada yaşayan üç deniz kızı söyledikleri şarkılar ve güzellikleriyle civardan geçen gemilerin tayfalarını kendinden geçirir, teknelerin kayalara çarpıp parçalanmalarına sebep olurlarmış. Rusların teklifleri bu balık kadınların şarkısına benzedi." Amerikalı daha sonra Amerikanın bize yardım etmesinin zarurî olduğunu sözlerine ilâve etmiştir. Yani "deniz kızları" nın türküsünü bastıracak bir Amerikan şarkısını beklemeğe devam etmemiz tavsiye olunmaktadır.

Türkiye mütehassısı Amerikalı iktisatçı Max Thornburg kendi tabiriyle "ikinci vatanı" olan memleketimize geldi. Seyahatinin tamamen turistik mahiyette olduğunu söyleyen iktisatçı bunu ispat için derhal eşiyle birlikte Karadeniz seyahatine çıktı.

Yabancılar Türkiyenin iktisadi tetkikler yapmak için gelen iktisatçılara tekin olmadığını anlamış bulunuyorlar. Max Thornburgtan hemen bir gün sonra İstanbula gelen Türkiyedeki eski Amerikan İktisadî Misyonu Başkanı Mr. Dayton "sırf eski dostlarını görmek üzere" memleketimizde bulunduğunu ilk fırsatta açıkladı. Kaldığı otelin holünde Kasım Gölekle uzun uzun görüşen iktisatçı Ankaraya da uğradıktan sonra memleketimizden ayrıldı.

Cumhuriyetçi Parti Genel Başkanı Fehmi Eren geçen hafta içinde bir basın toplantısı yaparak, "İstanbul kıymetli devlet adamları için bir kale olmalıdır", dedikten sonra İstanbulda seçim mücadelesinin yapılmamasını bir araya getirerek müşterek bir İstanbul listesi hazırlamalarım tavsiye etmiştir. Demokrat Partinin işbirliği mevzuunda çıkardığı kanunlardan haberi olmadığı anlaşılan lider ticari vaziyetimizin düzelmesi için de şu cidden orijinal teklifi ileri sürmüştür: "Tütünlerimiz için Hindistan ve Pakistan iyi birer pazardır. Bu sebeplerle mekteplerde Hintçe mecburi olmalıdır. Bu yapılırsa memlekete milyonlarca lira döviz girer. "Son senelerde memleketimize akan milyonlarca doların kaynağının da halkımızın ilerleyen İngilizcesi olduğu böylelikle anlaşılmış bulunmaktadır.

Dünyanın en küçük devleti San Marinonun temsilcisi Dr. Hektor Pierre Vaes Kalamışta bir evde bol şampanya ve bol pastalı bir batsın toplantısı tertipleyerek hükümetinin Türkiye ile dostluk ve ticarî münasebetlerini geliştirmek arzusunu belirtti. Bu dostluğun tahakkuku neticesinde San Marino temsilcisi Türkiyede bir nevi nebatî yağdan imal edecekleri plastik maddenin ismini "Atatürkon" olacağını sözlerine ilâve etti. Bu plâstik maddeden tesbih yapılabileceği umulur; o takdirde yeni madde memleketimizde yabancıların verdiği demeçleri okuyanların ya sabır çekmesine de yarayabilir.

Sabık Irak Başvekili Nuri Sait Paşa ve ailesi memleketimizden ayrıldılar. Uçağın rötar yapması vs bozuk bir motörün tamirinin uzaması yüzünden Nuri Sait Paşa iki gün içinde altı kere hava meydanına gidip gelmeğe mecbur oldu. Mamafih tamirat sebebleriyle gidip gelmeye alışık bulunan Sir Nuri Sait'in hiç keyfi kaçmadı.

Dünya Tıp Kongresine iştirak eden delegelerden tanınmış Alman doktoru Gurenburg Pazar günü Hilton Otelinin büyük cam kapısını farketmeyerek olanca hızıyla cama çarpmış ve sol dizini kırmıştır. Acıdan bayılan doktorun imdadına diğer doktorlar koşmuştur. Beş metre boyunda, sekiz milimetre kalınlığında olan cam çarpma neticesinde boydan boya kırılmıştır. Sigorta Alman doktorunun imdadına koşup 1000 lira ödemekten kurtarmıştır.

Pakistan Başvekili iken çok meşgul bulunduğu halde sabık başvekil olunca bol bol seyahat imkânı bulan ve bu arada Türkiyeye gelen sayın Muhammed Ali memleketimizden ayrılmadan evvel "şahsî dostu" Adnan Menderesle görüşmek üzere Ankaraya da uğradı. Başvekilimizin yakın istikbalde bu ziyareti iade imkânını bulması temenni edilmektedir.

S İ N E M A

Filmler

Fellini ve sinema

Federico Fellini ilk defa Roberto Rossellini, Alberto Lattuada ve Pietro Germi'nin filmlerindeki senaryo çalışmalarıyla dikkati üzerine çekti. Rossellini'nin 1948'de yaptığı "Amore _ Aşk" adil filmin ikinci bölümü olan "Il miracolo - Mucize" genç senaryocuya ilerde sinemada anlatmak istediklerinin küçük bir denemesini yapmak imkânını vermişti. Bu filmde Anna Magnani'nin canlandırdığı, kendini St. Joseph diye tanıtan, bir adamdan gebe kalıp köyünde alay mevzuu olan, temiz kalpli, dindar, yarı aptal çoban kızı ilerdeki Gelsomina'ların, Cabiria'ların ilk taslağıydı. Gene bu bölümde Fellini'nin dini şairanelik ile sosyal hiciv arasında bocalayan ferdiyetçi ve ahlâkçı temayüllerinin ilk belirtileri göze çarpıyordu. Fellini'nin gelişmesinde ikinci mühim adım 1950'de Lattuada ile ortaklaşa rejisörlüğünü yaptığı "Luci del varieta - Varyete Işıkları" oldu. Müzikhol artistlerinin yaşayışlarım hicveden bu komedi, tanınmış bir yıldız olmayı hayaleden küçük bir sayfiye şehri plaj kraliçesinin ufak bir varyete kumpanyasına girişini, acı bir hayâl kırıklığına uğrayışını anlatıyordu. Lattuada'nın öbür filmlerinde pek rastlanmayan bir tazelik ve canlılık eserin başarısının büyük bir kısmının Fellini'ye ait olduğunu ortaya koyuyordu.

Fellini'nin kendi başına rejisörlüğünü yaptığı ilk film "Lo Sceicco Bianco - Beyaz Şeyh" pek başarılı olmamakla birlikte şahsiyetinin belli izlerini taşıyan bir komediydi. Fakat genç sinemacı asıl başarısını, muhtemelen en mükemmel eserini 'ertesi yıl 1953 "I vitelloni . Haylazlar" ile verecekti.

"Haylazlar"

«I vitelloni" de İtalyan hayatının en tipik çevrelerinden biri ele alınıyordu: Küçük şehirlerde yaşayan, geçim sıkıntısı olmayan, günlerini hülyalar, miskinliğe varan bir tembellik içinde geçiren haylazlar, yahut Rimini'li İtalyanların deyimiyle "vitelloneler"... Kapalı kasaba hayatından kaçmak için her zaman romantik tasarıları vardır, ama gene de her zaman bir bilardo masasının başındadırlar. Hep klas kadınlarla yaşamayı düşünürler, fakat ancak bulabildikleriyle yetinmeye mecbur olurlar. Zamanlarım boşa geçiren, gayretsiz, istihzayı marifet sayan bu gençlerin çoğunun yaşı otuza yaklaştığı hakle ebedi delikanlı kalmıştı.

"I vitelloni"nin kuruluşunda göze çarpan bazı aksaklıklar, hicvettiği çevrenin canlılığı, anlatılışındaki ustalık, karakterlerin çizilişindeki başarı sayesinde kolaylıkla affedilebiliyordu. Fellini bu eseri ile büyük İtalyan neo - realistlerinin arasına girmeye namzetti. Şimdiye kadar hiçbir İtalyan sinemacısının dokunmadığı bir meseleyi ortaya koymuş, deşilmemiş bir yarayı deşmişti.

"Kalpazanlar Çetesi"

Geçen hafta Saray sinemasında gösterilen "II Bidone - Kalpazanlar Çetesi"nde hem "I vitelloni"-

"II Bidone"de yılbaşı
En başarılı bölüm

den, hem de "La Strada"dan kuvvetli izlere rastlamak mümkün.

H Bidone'nin üç kahramanı, Augusto, (Broderick Crawford), Ficasso (Richard Basehart) ve Roberto (Franco Fabrizi) filmin Türkçe adını koyan akilimin sandığı gibi kalpazan değil, küçük bir dolandırıcılık elkibidir. Papaz kıyafetine girip yoksul ve bilgisiz köylüleri sahte define hayalleriyle aldatan, gecekondu mahallelerinde yaşayanlara kendilerini blok apartman inşaatının temsilcisi olarak tanıtıp para sızdıran, şehrin kenar mahallelerinde benzincileri kazıklayan dolandırıcıların bilhassa ihtiyaç içinde kıvranmaları seçmeleri, onları geleceğe dair ümitlerle sarhoş ettikten sonra son meteliklerine kadar dolandırmaları Fellini'ye başarılı, sağlam bir çevre incelemesi ve hicvi yapmak imkânını sağlıyor. Filmin en başarılı bölümü şüphesiz Augusto'nun eski arkadaşlarından birinin evinde yapılan yılbaşı eğlentisi.. Bu bölümde Fellini'nin sinematik kabiliyetinin ölçüsü tam olarak meydana çıktığı gibi, "II bidone"nin üç kahramanının karakterleri kesin hatlarla ortaya konuyor. Augusto arkadaşının içinde yüzdüğü zenginliğe bakarak kendisinin başladığı yerden ne kadar ilerlediğini anlıyor. Yaşlanmış, yıpranmış, başarı kazanamamış, yorgun dolandırıcı son ümidin yeniden eski arkadaşıyla beraber çalışmak olduğuna inanıyor. Çocuk ruhlu, saf Picasso etrafında olan bitenlerden habersiz, bir taraftan bu zengin dosta kendi yaptığı tabloyu satmaya çalışırken, bir taraftan da karısıyla dansedip etrafın çılgın eğlencesine katılmak, kendisini onlar gibi mesut sanmak içgüdüsünden sıyrılamıyor. Jigololuktan ufak tefek hırsızlıklara kadar her türlü küçük düzenbazlığı deneyen Roberto bu eğlentide de yeni işlere girişmek için fırsatlar arıyor. Fakat Roberto'nun bir sigara tabakası çalmış olmasının meydana çıkarılması üç kafadarın bütün tasarılarını suya düşürüyor. Geçmişlerinin bütün kiri, yaptıkları işlerin bütün pisliği para ile maskelenen bu çevre onları ahlâksızlık suçu iler aralarından atıyor.

Yılbaşı eğlentisi filmin en güçlü sahnesi, bir dönüş noktası olduğu gibi çöküşün de başlangıcı. Bundan sonra Fellini müşahedeciliği, hicvi bir kenara bırakıyor, katolik doğmalarına sarılıp ya ahlâk dereleri veriyor, ya da kahramanlarım seyirciye acındırmaya gayret ediyor. Picasso karısının tesiriyle ekipten ayrılıyor. Augusto kızına rastlıyor. Bu rastlantıyla başlayan duygulanması, son olarak dolandırdıkları bir evde karşılaştığı felçli bir kız ile konuştuktan sonra hızlanıyor, geç de olsa vicdanı, içinde gizli kalmış iyilik uyanıyor. Fakat yaşlı dolandırıcı işbirliği yaptığı yeni arkadaşları tarafından, kâfirlere doğru yolu göstermeğe çalışan bir hristiyan öncüsü gibi taşlanarak öldürülüyor.

"II Bidone"nin ilk yarısında oldukça sağlam görünen yapısı, ikinci yarısında karakterlerin arasındaki bağların kopmasıyla zayıflıyor ve çürüyor. Film üç dolandırıcının hikâyesi olarak başlamışken Augusto'nun hikâyesi olarak bitiyor. Fellini Roberto'yu kötülükten kurtaracak bir ailevî bağlantı kuramadığından filmin üçüncü kahramanı günahlarından temizlenmeden ortadan kayboluyor.

Üçüncü Tiyatro

Anne Frank Faciası

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yahudi katliamı korkunç bir insanlık faciası haline gelmişti. Almanya bir solukta Hollandaya uzanmış, Gestapo çizmeleri Amsterdam sokaklarının sükûnunu bozmuştu. Hitlerin ve bütün Nasyonal Sosyalist Partisi ileri gelenlerinin emriyle Almanyada olduğu gibi Hollandada da meskûn Yahudiler toplattırılıyor sonra da ölüm kamplarına sevkedilip hayatlarının son anlarıyla başbaşa bırakılıyordu.

İşte bu katliamın orta yerinde bir Yahudi ailesi olan Franklar bir ticarethanenin depo olarak kullanılan çatı katına sığınmışlardı. Franklar burada bir mahpus hayatı yaşıyorlardı, ama yirmi beş ay sonra da olsa Gestapo nihayet onları da bularak ölüme göndermişti.

Frankların Anne adında bir de küçük kızları vardı. Anne,kabına sığmayan, hareketli, zeki, durmadan konuşan, hassas bir kızdı. Bu kaçak hayata alışması bir hayli zor olmuştu. Tek tesellisi bu çatı katında kaldıkları yirmi beş ay boyunca hergün, babasının hediye ettiği bir deftere hatıralarını yazmak olmuştu. İşte bu hatıra defteri, harpten sonra sadece Alman milletinin değil bütün bir dünyânın utançla önünde eğileceği bir eser oldu. Anne Frank'ın Hatıra Defteri basıldığı zaman bütün dünyada satış rekorları kırdı. Ama bununla kalınmamalıydı. Bu büyük insanlık dramı daha geniş muhitlere yayılmak, daha büyük insan topluluklarının zihinlerine nakşedilmeliydi. Bunun için de Anne Frank'ın hikâyesini piyes haline getirip ramp aydınlığına çıkarmak, senaryo haline getirip beyaz perdeye geçirmekten daha iyisi olamazdı; Anne Frankı bütün dünya insanları tanımalıydı. İnsanlığa en büyük dersi veren bu küçük kızın abidesini sahnenin ve beyaz perdenin sanatçıları birer kere daha dikmeliydiler.

Anne Frankın Hatıra Defterini sahneye maletmek işini Frances Goodrich ve Albert Hackett gibi iki tiyatro ustası üzerlerine almışlar ve ona yakışır bir şekilde sağlam yapılı bir sahne eserini meydana çıkarmışlardı.

Piyesin hikâyesi

Perde açılıp, rampın ışıkları yandığı vakit Amsterdamda bir ticarethanenin depo olarak kullanılan üstten iki katı görülür. Burada Frank ve Daan adlı iki Yahudi ailesi Gestapoların eline geçmeden önce 25 ay saklanmışlardır.

İçeri, solgun yüzlü, yaşlı bir adam girer. Bomboş odalara, yerlere yuvarlanmış iskemlelere, tozlu raflara ürkek ürkek bakar. Dışarda saat kulesinden gelen sesleri ve sokaktaki laterna seslerini dinler. Bu, Frank ailesinin, kendisini Gestaponun elinden kurtarıp, hayatta kalabilen tek ferdi, Anne Frank'ın babası Otto Franktan başkası değildir.

İhtiyarın beraberinde gelen bir kadın odadaki kağıt yığınları arasında bulduğu bir defteri, bir hatıra defterini ona verir. Bu andan itibaren Anne Frankın Hatıra Defteri, günışığına doğru ilk adımını atmış ve babası Otto Frankın eline geçmiştir. Yaşlı adam defteri okumağa başlar. Rampın ışıkları yavaş yavaş kararır ve seyirciler Otto Frankla beraber geriye, 1942 ye, harp yıllarına dönerler. Oyun başlamıştır. Artık seyirciler bir insanlık dramının içindedirler. Anne Frank'ın,Frank ailesinin, daha doğrusu harp içindeki bir Yahudi ailesinin Gestapo tarafından tahtakuruları gibi ezilen insanların hazin macerasını seyredeceklerdir.

Anne Frank
Hassas bir kızdı...

1940 yılında Hollandanın işgaliyle beraber Gestapo, altı köşeli Süleyman mühürüyle mimlediği Yahudileri bir bir ölüm kampına göndermeğe başlamıştır. Frank ailesi birkaç Hristiyan dostlarının yardımıyla Otto Frankın ticarethanesinin üst katındaki depoyu oturulacak bir hale getirip buraya sığınarak kendilerini Gestapodan saklarlar. Burada Frank ailesinin dört ferdiyle beraber -Anne, baba, büyük kızları Mavgot ve küçük kızları Anne- yanlarına aldıkları bir başka aile, Daan ailesi de vardır. Karı koca Daanlar oğulları Peterle birlikte üç kişilik bir ailedir. Bir zaman sonra onları burada saklayan Mr. Kraler yeni bir misafirle beraber gelecek ve Mr. Dussel adındaki bu yedinci şahıs da hayatlarına ortak olacaktır.

Bu yedi şahıs arasında oyunun ağırlık merkezi şüphesiz küçük Anne Franktır. Annenin bu durgun hayata alışması çek zordur. Çünkü o, hayatının her dakikasını bisiklete binip ping-pong oynıyarak hareket içinde geçirmiş bir kızdır. Bütün bunları bu daracık yerde bulamıyan Anne için iki avuntu yolu vardır. Birincisi etrafındakilere muziplikler yapmak, ikincisi bütün bu olup biten gariplikleri küçücük kafası içindeki tepkilerini hatıra defterine geçirmek.

Günler, Anne'i olgunlaştırarak geçer. Artık o eski muziplikler onu eskisi gibi eğlendirmekten uzaktır. Bu ara işin içine bir de aşk karışır. Anne'de kadınlık duygularının başlangıcı da kendisini göstermiştir. Anne, yakınında bulunan âşık olabileceği ilk erkeğe, Peter'e kendini çocukça bir sevgiyle kaptırır. Sık sık Peterin odasına giderek onunla dertleşir. Artık durumunu da iyice idrâk etmektedir. "Bizim-der-biz çocukların kabahati nedir anlamıyorum. Biz daha hiçbirşey yaşamadık ki. Bizim hiçbir şeyden haberimiz yok." Gözleri dolu dolu ilâve eder: "Ama biliyor musun Peter, ben insanların hiçbirinin doğuştan fena olduğuna inanmıyorum."

B.B.C. radyosu iyi haberler vermektedir. 944 yılının başlarında müttefikler Normandiya sahillerine çıkarma yapmışlardır. Ama Hollandanın hali berbattır. Anne, arada bir dışardan gelen haberlerden mektep arkadaşlarının bir bir yok olduklarını anlar.

Zaferi, ümit içinde beklerler. Ama, bir gece sığındıkları yerin alt katına giren bir hırsız herşeyi bir anda mahveder, onları ele verir. Gestapo yedi kişiyle beraber Anne'i de götürür. Geride, odanın bir köşesinde küçük bir hatıra defteri kalır. Otto Frank defteri okuyup bitirmiş, gözleri yaş içindedir. Anne için: "İlk zamanlarda kampı bile sevmişti -der. çünkü orada sevdiği güneş ve açık hava vardı.. Ama sonradan yavaş yavaş bir kandil gibi sönüp bitti..." Fonda, Anne Frank'ın sesi duyulur:

"İnsanların doğuştan iyi olduklarına inanmaya devam ediyorum." Bu, Anne Frank'ın hatıra defterindeki son cümledir.

İyi bir oyun

Anne Frankın Hatıra Defteri" Fransada, İngilterede ve bilhassa Almanyada defalarca oynanmıştı. Bu yıl da Pariste Montparnasse -Gaston Baty tiyatrosu mevsime Anne Frankla girmişti. Devlet Tiyatrosu da "Anne Frankın Hatıra Defteri"ni repertuarına almakla isabetli bir adım atıyordu. Geçen yıl sadece "Yağmurcu" ve "Ondine" gibi iki piyesle iktifa etmek zorunda kalan tiyatro seyircisine "Anne Frankın Hatıra Defteri" mevsim başında güzel bir hediye, ileriye ümitle baktıran bir müjdeydi.

Devlet Tiyatrosu sanatçıları da "Anne Frankın Hatıra Defteri" gibi ağır bir piyesin altından başarıyla

kalktılar. Ter yer ansamble'ı bozanlar, aşağıda kalanlar olmakla beraber sanatçılarımız Anne Frankın hâtırasına yakışır kuvvette bir oyun verdiler.

Cüneyt Gökçer, piyesi, temposuyla, atmosferiyle, karakterlere verdiği çizgilerle başarılı bir şekilde sahneye koymuştu. Anne Frankı oynayan Gülgûn Kutluyu ön plâna çıkaran ve ona imkân veren rejinin güzel taraflarından birisi de kalabalık sahnelerde oyuncuları başarılı bir şekilde sahneye dağıtıp bir armoni temin edebilmesiydi. Ayrıca, sahnede beş altı kişi bulunup da dialogların sadece iki kişiye ait olduğu yerlerde öteki oyuncuları ya seyirciye arkasını döndürerek yahut da hareketsiz bırakarak dikkati bu iki kişinin üzerinde toplamasını bilmesi de rejideki kuvvetli taraflardan biriydi. Yalnız yer yer oyuncuları seyircilere döndürüp bir nutuk edası içinde konuşturması, kurtulamadığı eskimiş bir tiyatro alışkanlığından başka bir şey değildi. Fon konuşmalarında da Anne Frank'a, o hayat dolu kıza, melânkolik bir ton vermesi de teatral olma hevesi içinde oyunu düşürüyordu.

Gökçerin, Otto Frank rolündeki oyunu kabul etmek gerekirdi ki rejisinden daha da başarılıydı.

Anne Frankı, Devlet Konservatuvarının bu yılki mezunlarından Gülgûn Kutlu oynuyordu. Gülgûnu Devlet Konservatuvarı tatbikat sahnesi temsillerinden Oscar Wilde'm Şalome'sindeki oyunuyla hatırlıyanlar bu rol için bir hayli ümitliydiler. Nitekim o da bu ümitleri boşa çıkarmayan bir oyunla üzerine aldığı işin altından başarıyla kalktı. Çocuk Anne'dan ilk gençlik yıllarının Anne'ına kadar bir tabloyu küçük nüanslarla ayırarak bütün bir oyunu sürüklemesini bildi. Yalnız yer yer düştüğü teatral olma sevdasından ve mübalâğalı oyundan exagerasyondan kendisini kurtarması gerek. Bu hatâsı en çok fon konuşmalarında ve ilk defa topuklu ayakkabı giydiği sahnelerde belirdi.

Oyunun başarılı diğer iki kompozisyonu da Peter Van Daan'da Yalın Tolga ve Mr. Dussel'de Nüzhet Senbaydı. Muzaffer Gökmen ve İlyas Avcı kendilerine düşeni yaparak ansamble'ı bozmadılar. Kendilerini tekrarlarıyla Macide Tanır ve Mediha Gökçer, acemiliğiyle Hepşen Ünal ve konuşmasındaki jestlerdeki tiyatro özentisiyle Refika Gökmen zaman zaman ansamble'ın altında kalmaktan kendilerini kurtaramadılar.

Devlet Tiyatrosunun "Anne Frankın Hatıra Defteri" gibi değerli bir eserle başladığı mevsimin aynı ölçü içinde devam etmesini pek ummadıkları halde o gece Üçüncü Tiyatrodan çıkan bütün seyirciler diliyordu. Zira Devlet Tiyatrosu, bu sahnede bu piyesin arkasından hiç hatıra hayale gelmiyecek kadar kötü bir piyesi de sahneye koyabilirdi...

S P O R

Futbol

Spartak gol yemedi

Geçen yıl Fenerbahçenin davetlisi olarak İstanbula gelen ve yaptığı iki karşılaşmada da bir tek gol yemeden ayrılan Sovyet Dynamo ekibi, Lew Yachine gibi bir kaleciye sahipti. Yachine, dünya kaleci klasmanında iyi bir yer kapıyor, dev yapısı ve mükemmel oyun stili ile hakikaten "zor gol yer" bir manzara gösteriyordu. Ancak her Sovyet takımında Yachine gibi bir kaleci aramak beyhudeydi. Nitekim geçen hafta İstanbula gelen Spartak ekibi kalesini genç Valentin İvakin'e vermiş, daha ilk maçında, gol yemeğe hazır bir manzara göstermişti. İvakin, İtalyada iki maçta dört gol yemişti. Ancak İstanbul maçlarında durum tamamen başkaydı. Spartak karşısında zaman zaman iyi oyun oynayabilen Beşiktaş ve Galatasaray ekipleri, Sovyet kalecisine savurdukları sıkı fakat isabetsiz şutlarını neticeye ulaştıramamışlar, üç maçta bir tek sayı kaydedemeden Valentin İvakin'i de Lew Yachine kadar şanslı çıkarmışlardı. Gerçi Beşiktaşın ve Galatasarayın oynadıkları son iki maçta atılacak her gol takımlarımızı beraberliğe yükseltecek kıymeti taşıyordu. Fakat dört buçuk saatlik üç maçta statda yirmi binin ve sonra bütün yurdun heyecanla beklediği tek gol bir türlü yapılamamıştı.

Netto ve Turgay

Geçen hafta içinde Galatasaray, ilk Spartak maçına çıkarken herkesin öğrenmek istediği mühim bir nokta vardı. Budapeştede yapılan Rusya Macaristan maçında kolundan sakatlanan Spartak kaptanı solhaf İgor Netto oynayacak mıydı? Doğrusu aranırsa futbol meraklıları Netto'nun adım sık sık duyuyorlardı. Enternasyonal maçlarda yüksek tekniği ve modern futbolu ile kendine hayli şöhret temin eden Netto, daha Yeşilkövle iner inmez "Çok üzgünüm çünki oynayamayacağım" demişti. Galatasaray - Spartak maçını seyretmek için Dolmabahçeye gelen meraklılar Netto'nun oynamayacağını bilerek yerlerini aldıkları zaman, stad hoparlörlerinden okunan iki takımın kadrosunu hayretle karşılamışlardı. Spartak Netto'suz fakat Galatasaray da Turgay'sızdı. Sarı kırmızılı takım kaptanı Turgay'ın kalesini korumaması, doğrusu aranırsa Galatasaray için büyük bir handikaptı. Nitekim bütün Sovyet futbolcuları ve antrenörleri. Turgayı seyredemedikleri için üzüldüklerini açıkça bildirmişler, revanş karşılaşmasında bu klâs futbolcu ile beraber oynamaktan zevk duyacaklarım ifade etmişlerdi.

Spartak oyunu

İlk Galatasaray maçını 0-3 lehlerine çeviren misafirler gerek futbol sitilleri ve gerekse oyun içerisindeki taktikleri ile enteresan bir oyun göstermişlerdi. Spartak futbolu önce sürate sonra bu sürat altında ve muayyen bir taktik çercevesinde ki top kontroluna dayanıyordu. Bilhassa defansta hayli çabuk görünen Spartaklı futbolcular bir hücum taktiği ile oynuyorlar, kaleciden ileri doğru beş hat üzerinde sıralanıyorlar ve her hatta sert bir stili benimsiyorlardı. Bu beş hattı şöylece planlayabilirdik. En geride üçlü bir defans kademesi, sağ bek Titchenko, santrhaf Maslonkin ve sol bek Ogonkov. Bu hattın tek vazifesi akınları en kısa zamanda ve hangi şekil müsaitse öyle kesmek offens'e girmiş kademelerini, oyun ağırlığı civarına toplamaktı. Üç kişilik son kademe topa iyi ve her pozisyonda vurabilen adamlardan kuruluydu. İkinci hattı bir kişi teşkil ediyordu. Spartakın hakiki taktiğinde solhaf İgor Netto hücum oyuncusuydu. Ancak Netto'nun sakatlığı İstanbulda oynayan Spartakın hücum oyununu sağa kaydırmış ve sağhaf Paramonov ileri çıkarken, solhaf Mosere veya Fedof ikinci kademeyi almışlardı. Spartakın üçüncü kademesi sağhaf Paramonof ve santrfor Simonijanın kurdukları asıl hücumu başlatan hattı. İki insaydını gole yollayabilmek için geri çalışması yapan santrfor, ileri çıkmış bir hafla adeta iki insayd gibi çalışmakta ve topu akınların hakiki tanzimcisi soliç Sergoi Salnikova yollamanın çarelerini aramaktaydı. Orta hattın sol ilerisinde oynayan Salnikov'a gelen toplar 3-partak akınlarının kurulduğuna işaretti. O zaman sağaçık Tatuschine, sağiç İssaiev ve solaçık İljine gittikçe rakip kaleye doğru daralan şut ve gol sahasında netice çalışmasına girmekteydiler. İlk ve bilinmeyen maçlar için, önce tehlikeli görünen bu yaygın taktik her şeve rağmen kolay önlenecek bir manzara göstermekteydi. Spartak oyununda tutulması gereken üç mühim köprübaşı vardı.

Bu karşılaşmanın tek golü bir kötü şansla Turgayın elinden kaçırdığı pozisyonla olmuştur. Topu bir an boş gören golcü İssaiev sayıya yapmıştır. Turgaylı Galatasarayın ikinci karşılaşmada, ilkinden daha hareketli ve canlı, ancak bu defa Kadri ve Salimden mahrum forvedi ile hücumda kısır olduğu görülmüştü. Spartak kalesine havadan indirilen bütün akınları toplayan kaleci İvakin ile Metin'i sıkıca marke eden orta haf Maslonkine'e karşı Spartakın tehlikeli hücumlarını son kademede durduran Turgay ve B. Ali müsabakanın neticesinde mühim rol oynamışlardı.

Başarılı Ameliyatta Hemşirenizin Rolü Çok Büyüktür

Alkol - kompres - bisturi - pens -makas -çeşitli küvetler ve diğer aletler. Biri alınıp öbürü bırakılıyor... Evvelden ameliyathaneyi hazırlamış, her şeyin nerede bulunduğunu ve ne zaman operatöre lâzım olacağını bileri bir hemşire ameliyat safahatını dikkatle takip ediyor ve bunları zamanında doktora yetiştiriyor.

Modern hastanelerde ameliyathanenin temizliği, bakımı ve verimli çalışması, bilgili ve tecrübeli hemşirelere tevdi edilmiş bulunmaktadır. Doktorların ameliyatta gösterdikleri muvaffakiyet çok defa ameliyat yerinin acil vaziyetlere, cevap verebilecek şekilde tertipli tutulmasına bağlıdır.

Tababet âlemi hemşirenin bu anlayışlı iş birliğini her zaman şükran ve saygı ile anar.

ÇALIŞMAK İSTİYOR MUSUNUZ?

Türkiye'de bugün 3 000 mevcuda mukabil 30000 hemşireye ihtiyaç vardır. Kadının **yüksek** meziyetlerinden faydalanan bu mesleğe girmekle rakipsiz ve mizacınıza en uygun bir işe atılmış olursunuz. «Hemşire olabilir miyim? broşürümüzü isteyiniz.

E. R. Squibb and Sons İlâçlar A. O., Levent, İstanbul

SQUIBB İLÂÇLARI 1858 DEN BERİ

Hemşire Doktorun Sağ Koludur